

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute

**NYELVI ÉS KULTURÁLIS SOKSZÍNŰSÉG KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN:
ÉRTÉK ÉS KIHÍVÁSOK**

**МОВНЕ І КУЛЬТУРНЕ РОЗМАЇТТЯ У СХІДНІЙ ТА ЦЕНТРАЛЬНІЙ
ЄВРОПІ: ЦІННОСТІ ТА ВИКЛИКИ**

**LINGUISTIC AND CULTURAL HETEROGENEITY
IN EAST-CENTRAL-EUROPE: VALUE AND CHALLENGES**

**Nemzetközi interdiszciplináris konferencia
Міжнародна інтердисциплінарна конференція
International interdisciplinary conference**

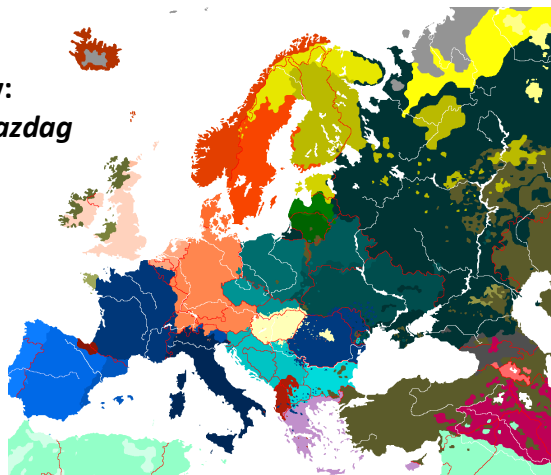
Beregszász, 2015. március 26–27.
Берегово, 26–27 березня 2015 року
Beregovo, March 26–27, 2015

Előadásvázlatok / Тези доповідей / Abstracts

**Szerkesztette / За редакцією / Edited by:
Gazdag Vilmos / Газдаг Вільмош / Vilmos Gazdag**

Beregszász – Берегово – Beregovo
2015

KISEBBSÉGBEN A HUSZONEGYEDIK SZÁZAD ELEJÉN

Ajtay-Horváth Magda
Nyíregyházi Főiskola
Magyarország

Előadásomban az emberi minőséget és a nemzetiben megnyilvánuló partikularitást egységben és egyensúlyban értelmezem. Emberi minőségünk szükségszerű, nemzetiségünk véletlen. Emberi minőség azonban a gyakorlatban nem létezik nemzeti partikularitások nélkül, azaz az emberi minőség megjelenési formája mindig partikularitásoktól színezett. Mi speciel magyarként képviseljük az egyetemes emberit. Állandó problémának bizonyul, hogy hogyan hozható egyensúlyba a többségi demokrácia a kisebbség-védelem szükségességével, melynek hangsúlyozása soha nem a többség szempontjából, hanem a kisebbség szempontjából fontos, hiszen a többség jogát az identitáshoz soha nem kérdőjelezi meg senki. A többség – kisebbség viszony tehát egyenlőtlen viszony, amely jórészt a többség toleranciájától, nagyvonalúságától, jó belátásától, erkölcsi érzékének fejlettségétől függ.

A kisebbséghez való tartozás sohasem szerep, hanem hivatás. A kisebbségi erkölcsi kényszer gyakran politikai szerepvállalást is jelent, ezért tűnik fel annyi művész, író, tanár, lelkész politikusi vagy legalábbis közéleti szerepben. Ez a szerep kisebbségi közösségi elkötelezettségből fakad, mely olyan közösségcentrikus gondolkodást feltételez, amely a személyes szabadságot a közösségi szolgálatnak veti alá és vallja, hogy az egyéni lét nem teljesülhet a közösség nélkül.

Előadásom további csomópontjai a kisebbségi és többségi nemzet viszonya, a kisebbségi lét és anyanemzet analógiája, illetve a nemzeti önismeret fontossága.

Végezetül azt mutatom be, hogy a kisebbségi értékek hogyan jelennek meg értékjelképként a kisebbségi irodalomban. A kisebbségi lírát tanulmányozva szembetűnőek a kitartás, a helytállás és a szenvedés árán létrehozott értékeket kifejező toposzok. Cs. Gyimesi Éva *Gyöngy és homok* esszéje a gyöngykagyló motívumról mint jellegzetes értékjelképről vagy értékszimbólumról beszél. A gyöngykagyló szimbólum például helyzetértelmezést feltételez, a helyzetértelmezés mindig határozott helyzettudattal jár együtt. E kettő determinálja az ideológiát, azaz az érdekalapozottságot. Az ideológia mindig magába foglalja az egyén téridő meghatározta helyét és szerepét is. A gyöngykagyló motívum tehát alkalmas arra, hogy az ideológiaképződést bemutassa és példázza.

Előadásom elméleti részében Kós Károly, Fülep Lajos, Jancsó Benedek, Németh László, Márai Sándor Cseke Péter, Cs. Gyimesi Éva esszéit és tanulmányait idézem, irodalmi példáim erdélyi és kárpátaljai költők műveiből származnak.

VILÁGKÉP ARVO VALTON ÍRÁSMŰVÉSZETÉBEN

Antonenkó Miklós
Ungvári Nemzeti Egyetem
Ukrajna

Az előadás összefoglalja és bemutatja Arvo Valton (1935–) észt szépíró munkásságának jellemzői sajátosságait, fő motívumait. Az előadó – aki Arvo Valton számos művét fordította magyarra – kiemelt figyelmet szentel a nemzeti identitás és mitologizmus megjelenésére Valton művészetében.

EGY UKRÁN IRODALMI ANTOLÓGIA KIADÁSÁNAK TERVÉRŐL

Bárány Erzsébet, Bárány Béla
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Ukrajna

Az ukrán nyelv és irodalom oktatása Kárpátalja magyar tannyelvű iskoláiban napjainkban is számos kérdést vet fel és megoldatlan problémát tartalmaz. Tekintettel arra, hogy a legtöbb magyar ajkú gyerek az iskolában hallja először az ukrán nyelvet, már az elemi iskolában nehézségekbe ütközik az államnyelv elsajátítása során. Mindez csak fokozódik, amikor 5. osztálytól kezdve a tanulók nyelvtanközpontú oktatásban részesülnek heti 2–3 tanórán, illetve az ukrán irodalmi művek elemzését kell végezniük heti 2 tanórán. Ehhez – természetesen – az irodalmi műveket „eredetiben”, vagyis ukrán nyelven kell elolvasniuk és megérteniük. A felső osztályokban szerzői a művek mennyisége és terjedelme növekszik, nyelvezete bonyolultabb, a szakterminológia kizárólag ukrán nyelvű, az idegen eredetű, ritkán használt, regionális, elavult, nyelvjárási és szerzői szavak, egyéni szóalkotások és szófordulatok ukrán nyelvű magyarázattal vannak ellátva, mennyiségük néha meghaladja a tanulók befogadóképességének határát.

Az emelt szintű külső független ukrán érettségi vizsga alapos felkészülést igényel a tanulóktól (igaz, a 2014–2015-ös tanévben már alapszintű ukrán érettségi vizsgát is tehetnek a végzős tanulók).

Előadásunkban egy ukrán irodalmi antológia létrehozásának tervéről számolunk be. Az antológia anyagába azok a magyar nyelvre fordított szépirodalmi művek kerülnek, amelyek az emelt szintű ukrán irodalom érettségi vizsga követelményrendszerében szerepelnek. Célunk az, hogy összegyűjtsük a lehető legtöbb ukrán irodalmi mű magyar fordítását. Ezek közül kiválasztottuk azokat, amelyek az ukránirodalom-tanterv kötelező olvasmányai között szerepelnek¹ és részét képezik az emelt szintű ukrán irodalom érettségi vizsga követelményeinek. Nem törekedhetünk a teljességre, mivel nem minden művet fordítottak le magyar nyelvre. A kötetünkben szereplő művek nagy része budapesti és ungvári kiadóknál jelent meg.²

Az irodalmi antológiát ajánljuk mindazoknak, akik iskolai keretek között tanulják az ukrán irodalmat, készülnek az emelt szintű ukrán érettségi vizsgára, érdeklődnek az ukrán irodalom iránt. Reményeink szerint a műfordítások megkönnyítik a művek megértését, illetve elemzését.

---

¹ Korábban megjelent két szöveggyűjtemény ukrán irodalomból az 5–9. és a 10–11. osztály tanulói számára, vö. Українська література. Хрестоматія для учнів 5–9 класів шкіл з угорською мовою навчання. О.А. Кордонець (упорядк.). Видавництво Гражда, 2010; Українська література. Хрестоматія для учнів 10–11 класів шкіл з угорською мовою навчання. О.А. Кордонець (упорядк.). Видавництво Гражда, 2010.

² Ének Igor hadáról. Fordította Képes Géza. Budapest: Magyar Helikon, 1974; Leszja Ukajinka Erdei rege. Tündérvjáték 3 felvonásban. Ukránból fordította Kótyuk István. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó, 1993; Mihajlo Kocjubinszkij Fata morgana. Budapest–Uzgorod: Európa könyvkiadó–Kárpáti Kiadó, 1971; Pantelejmon Kulis A fekete tanács. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1978; Sztefanik Vaszily Válogatott elbeszélések. Київ–Ужгород: Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа», 1952; Tarasz Sevcsenko Kobzos. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1961; Tarasz Sevcsenko Kobzos. Válogatott versek. Ungvár: Kárpáti Kiadó, 2005; Ukrán költők. Karig Sára (szerk.). Budapest – Uzgorod: Magvető Kiadó – Kárpáti Kiadó, 1971.

WHAT WE TALK ABOUT WHEN WE TALK ABOUT LANGUAGE ATTRITION?

Szilvia Bátyi
University of Pannonia
Hungary

The reduction of ability to perform several linguistic tasks is called language attrition. Losing language skills in a foreign or second language (L2) can be very disturbing for the individual, taking into account the time, energy and often money he/she invested to the acquisition of the language(s). Language attrition is even more devastating when it occurs to our first language (L1), e.g. in migrant situation. This paper wants to discuss these phenomena based on two studies. Theoretical and methodological issues will be described as well as the limitations of this kind of research. The first study examined attrition of Russian (an obligatory subject for many years in the past) among Hungarians with an emphasis on attitude as an extralinguistic factor, while the second study focused on L1 attrition of Hungarian migrants in the Netherlands.

AZ INTER- ÉS MULTIKULTURALIZMUS AZ EGYKORI MAGYARORSZÁGON – A MAGYAR NYELVSTRATÉGIAI INTÉZET A MÁBAN

Bencze Lóránt
Magyar Nyelvstratégiai Intézet
Magyarország

Az Osztrák-Magyar Monarchia viszonylag működő multikulturális alakulat volt. Íróasztal mellől ügyködő, buta, rövidlátó és erőszakos értelmiség semmisítette meg az otromba angolszász és francia hatalmi érdekekkel karöltve. Apai nagyapámék éppen csak nem éheztek, olyan szegények voltak a 19. század végi monarchiában. Nagyapám tizenöt éves korára mégis három nyelven beszélt, írt és olvasott (magyarul, németül és szerbül). Ez a multikulturalizmus szelíd szellővé gyengülve legyintett meg 8-10 évesen, amikor Pécs városába kerülve kizárólag ő-ző ormánsági nyelvjárásban beszéltem magyarul, és bécsi dialektusban németül. A mából visszatekintve Pécs városa egy kis minta Európai Uniónak, eszményi inter- és multikulturális paradigmának tűnik. „Pécs arculatának hű tükre a piactér, mondhatnánk Forum sopianum volt. Már önmagában az sokat mond, hogy a piactér sarkából látszott Gázi Kászim pasa dzsámija, egyik oldalról a zsinagóga arányos épülete, másik oldalról Kossuth Lajos szobra zárta le, az egészet pedig Majláth püspökről nevezték el. Ha a *tüke* vásárolni jött ide – mert így hívták azokat a pécsi polgárokat, akiknek már a nagyapja is Pécssett született –, és egy kicsit is adott magára, az árusokat azok nyelvén szólította. Így azután kisgyerekként nagyon élveztem, hogy a rácok, sokacok, bunyevácok, beások és svábok hányféle módon is értetik meg magukat egymással, de ha magyarra fordult a szó, akkor is ízesen beszéltek a magyart mint – ki tudja, milyen – ősi, ázsiai és kelet-európai *lingua francát*. Édesanyám például – legnagyobb csodálatomra – a svábokkal nem az otthon nálunk olyan szigorúan vett *hochdeutschul*, hanem az általam alig értett hímesházi svábul alkudott. Pécs sok más várossal ellentétben, mint a szivacs, úgy szívta magába az idegeneket: Egy cipyszer bányásznak sose kellett éreznie, hogy őt jöttmentnek nézik. A francia születésű nyelvtanárnő, az olasz csellista, az Alföldről származó tót mézeskalácsos büszke pécsiként élhette le életét. Aki nem hiszi, tegyen sétát a pécsi temetőben” (Csébfalvi Károly).

Ezért bár „kétségtelen, hogy a különböző nyelveken beszélő népek érintkezése rengeteg viszályt és háborút okozott”, az egykori Pécs igazolja, hogy „mégsem lenne helyes a nyelvek, népek és kultúrák sokféleségét értéktelennek tekinteni” (Nemeshegyi Péter). Ennek szellemében a magyar nyelvstratégia nincs senki és semmi ellen, hanem valakiért, valakikért van.

A stratégia a hadtudományban a cselekvést megelőző, változatlan, hosszú távú, nagyszabású alkalmazása a térnek, az erőnek és az időnek. Tehát nem alkalmi ötletelés. (A stratégiával a csatát nem a harctéren, hanem előtte nyeri meg a hadvezér.) A hadtudományi stratégiafogalomra támaszkodva a Magyar Nyelvstratégiai Intézet az alapvető és kizárólagos emberi kapcsolódást, a kulturális és nyelvi befogadást és kisugárzást tette a kutatás és a gyakorlat középpontjává. A nyelvstratégia átfog mindent, attól kezdve, hogy az anya az újszülöttjét beszélni tanítja, egészen a nyelvtudományig. Az anya gondolja, sőt féltő gonddal veszi körül a gyermekét. Nem nyelvtanra tanítja, hanem arra, hogyan gondolkodjon és szeressen a beszéden keresztül. Arra neveli, hogyan tájékozódjon a világban.

És hogyan, ha magyar? – Kodály Zoltánnal, a nagy magyar zeneszerzővel és zene-pedagógussal válaszolok: „Megérkeztünk az örök problémához: magyarság és európaiság

szintézise, Szent Istvántól máig és örökké. Addig él a magyar, míg meg tudja oldani”. Arra való a Magyar Nyelvstratégiai Intézet, hogy a megoldáshoz segítse a magyarul beszélőket, akár anyanyelvük a magyar, akár nem, és bárhol vannak is a világon, és bármilyen származásúak is. Ennek érdekében – a magyar nyelvet a magyar kultúra részeként szemlélve – az Intézet megalapítása óta folyamatosan hálózatot épít és együttműködik nagyszámú intézménnyel (Termini-kutatóhálózat, Balassi Intézet, magyar és nem magyar egyetemek és főiskolák nyelvi tanszékei, általános és középiskolák, UNESCO, Nemzeti Örökség Intézete, Bethlen Gábor Alapítvány, történelmi egyházak, néprajzi és zenei intézmények, könyv- és folyóirat-kiadók stb.). Ebbe a stratégiába szervesen illeszkedik a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a Hodinka Antal Intézet szíves meghívása erre a beregszászi konferenciára.

*„Feltámad sok már feledett szó,
és feledésbe hull sok most kedvelt,
ha netán így dönt a gyakorlat...”
(Quintus Horatius Flaccus)*

A MAGYAR MINT ANYANYELV TANTÁRGY TARTALMA A MAGYARORSZÁGI ÉS A KÁRPÁTALJAI MAGYAR KÖZÉPISKOLÁKBAN

Beregszászi Anikó

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Ukrajna

Több lényeges összetevője van annak, hogy egy közösségben egy nyelv meg- és fenn tudjon maradni hosszú távon (Vö. Beregszászi–Csernicskó–Molnár–Molnár 2010), de mind közül talán a legfontosabb a használat, az adott nyelv eredményes használata minél több színterén a valós életnek, s ezt az iskolai oktatás sem hagyhatja figyelmen kívül, amikor a magyarról mint anyanyelvről közöl ismereteket a kárpátaljai magyar iskolákban.

A kárpátaljai magyar közösség legfontosabb nyelvi tervezési célja, hogy hosszú távon megőrizze identitását, anyanyelvét, anyanyelvű kultúráját. Ennek a kivitelezése megkívánja, hogy a közösség anyanyelv-domináns kétnyelvűként, és egy idegen nyelv tudásával felvértezve tagozódjon a társadalomba (Vö. Beregszászi–Csernicskó–Orosz 2001, Beregszászi 2002).

A kárpátaljai magyar iskolák esetében fontos oktatástervezési lépés annak az anyanyelv oktatására vonatkozó, 2005 óta folyamatban lévő módszertani szemléletváltásnak, tantárgy-pedagógiai reformnak a megvalósítása, mely a közösség jelenlegi igényeinek és nyelvi céljainak megfelelően, a kárpátaljai magyar közösség nyelvállapotát feltáró tudományos alapkutatásokra támaszkodva kívánja új alapokra helyezni az oktatást (Bővebben lásd Beregszászi 2014a, 2014b, 2012). Ennek egyik feltétele, hogy az oktatás irányítói a fenti célnak megfelelő tantervekkel, tankönyvekkel és oktatási segédletekkel, módszertani útmutatókkal lássák el a kárpátaljai magyar iskolákat, másik pedig, hogy a kárpátaljai magyar nyelvhasználattal kapcsolatos kutatási eredményeink bekerüljenek az iskolai oktatásba, felsőoktatásba és pedagógus-továbbképzésbe. Először a 2005-ben megjelent magyar nyelv tanterv (Magyar nyelv, 2005), próbálta kodifikálni és átültetni az oktatás mindennapi gyakorlatába a kutatási eredményeinkre alapozva a hozzáadott (additív) anyanyelv-oktatási szemléletet (Vö. Beregszászi 2014c, 2011, 2012), aztán a tantervhez igazodva új tankönyvek, módszertani útmutatók készültek. Gyökeresen, tartalmában és módszereiben egyszerre, változott meg a középiskolai osztályok tananyaga. Ezzel megszűnni látszik többek között az az éles különbség, ami a magyarországi középiskolák tananyaga és érettségi követelményei és a kárpátaljai magyar középiskolák tananyaga és érettségi követelményei között húzódott évtizedekig. Jelen előadásban azt vizsgálom, jelenleg mennyire közelít egymáshoz tartalmában és szemléletében Magyarországon és Kárpátalján a magyar mint anyanyelv tantárgy rendszere.

Hivatkozások

Beregszászi Anikó 2002. Magyar nyelvi tervezés Kárpátalján. Célok, problémák, feladatok. PhD-értekezés, Budapest, ELTE.
Beregszászi Anikó 2011. Ideológiák, kutatási eredmények a kárpátaljai magyar anyanyelvi oktatásban és a hasznosíthatóság gyakorlata. In: Hires-László Kornélia, Karmacsai Zoltán, Márku Anita szerk. Nyelvi mítoszok, ideológiák,

- nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban. Tinta Könyvkiadó-Hodinka Antal Intézet, Budapest-Beregszász, 2011., 59–70.
- Beregszászi Anikó 2012. A lehetetlent lehetni. Tantárgy-pedagógiai útmutató és feladatgyűjtemény az anyanyelv oktatásához a kárpátaljai magyar iskolák 5–9. osztályában. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Beregszászi Anikó 2014a. Új témák, változó szemlélet. Az anyanyelvi nevelés új iránya a kárpátaljai magyar középiskolákban. Anyanyelv-pedagógia 2014/1. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=504>
- Beregszászi Anikó 2014b. Új tendenciák a kárpátaljai magyar anyanyelvi nevelésben a tantervek, a tankönyvek és a tankönyvírás tapasztalatainak tükrében. In: Vančo Ildikó; Kozmács István szerk. A kisebbségi magyar nyelvtanítás kihívásai a 21. század elején, 31–46. Nyitra: Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-Európai Tanulmányok Kara Magyar Nyelv és Irodalomtudományi Intézet.
- Beregszászi Anikó 2014c. „Anyanyelvünk peremén” is otthon: a kárpátaljai magyar anyanyelvi nevelés helyzete és céljai. In: Beregszászi Anikó és Hires-László Kornélia szerk. Mészelt falakon túl. Születésnap köszöntő kötet Kótyuk István tiszteletére, 11–24. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológiai Tanszék, Magyar Tanszéki Csoport–Hodinka Antal Intézet.
- Beregszászi Anikó – Cserniczkó István – Orosz Ildikó 2001. Nyelv, oktatás, politika. Beregszász, Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Beregszászi Anikó, Cserniczkó István, Molnár József, Molnár Anita 2010. Nyelvek, emberek, helyzetek. A magyar, ukrán és orosz nyelv használata a kárpátaljai magyar közösségben. Ungvár: PoliPrint.
- Magyar nyelv 2005. 5–12. osztály. Tanterv a magyar tannyelvű iskolák számára. Kótyuk István és mtsai. Csernyivci: Bukrek.

A MŰFAJOK, AZ ELBESZÉLÉSMÓDOK ÉS NYELVI REGISZTEREK VÁLTOZATOSSÁGA VLAGYIMIR SZOROKIN PRÓZAMŰVÉSZETÉBEN

Brenzovics Marianna
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Ukrajna

Vlagyimir Szorokin a posztszovjet posztmodern egyik fontos prózaírója. Az orosz író komor víziói, melyekben többnyire az orosz kultúra legnagyobb mítoszaival számol le, műfajok és elbeszélésmódok változatosságában bontódnak ki. A kortárs orosz próza fenegyereke gyakran használja műveiben a thriller, a satirikus regény, a realizmus, a fantasy/horror, a pornográf irodalom, az "utazási regény" műfaji mintáit. A posztszovjet időszak életérzését megörökítő *Négyek Szíve*/ben, a szadizmus, a pornográf jelenetek mindvégig jelen vannak a szöveg világában, egyfajta irracionális valóságban oldódnak fel. A *Sorban állás* című regényében a realizmus, a szoc-art és a moszkvai konceptualizmus elvei érvényesülnek. A szövegben, ahol az elbeszélés ideje és az elbeszélte esemény reális ideje egybeesik, a szovjet városok hétköznapijai bontódnak ki magában a nyelvben azáltal, hogy kérdésekből, válaszokból, monológokból építkezik az író. Az ok-okozati kapcsolatok alárendelő logikája helyett, a nyilatkozattöredékekből laza, metonímikus haló keletkezik, ami a posztszovjet világ tautológiájává változtatja a szöveget. *Bro útja*/ban, *A jég*/ben, *A Cukor Kreml*/ben, a klasszikus orosz irodalom és a fantasy/horror-irodalom, *Az opricsnyik egy napja*/ban az akcióregény, a thriller, az orosz népmese elbeszélésmódjai köszönnek vissza. A 18–19. századi nagy orosz klasszikusok hangján megszólaló *Hóvihar* főhőse, az orvos Garin, egy Csehov-novella alakja is lehetne. A *Tellúria*/ban az egyes történeteknek más-más főhőse, stílusa és sokszor saját nyelve van. A műfajok keveredése az elbeszélésmódok és nyelvi regiszterek változatosságát idézik elő. Szorokin műveiben sokszor egyszerre van jelen a klasszikus irodalom nyelve és az utcai nyelvhasználat, továbbá prózájának nyelve gyakran kiegészül dalbetétekkel, stílusparódiákkal, poémákkal, a *Kékháj*/ban nyelvi leleményekkel, kínai szavakkal és a trágár kifejezések elemi erejével.

Szorokin mondja: az irodalom nem valóság, mert nem több és más, mint papírra vetett tipográfiai jelekből álló szöveg – hazugság, alakoskodás. Pszichológiának nincs benne helye. Ebből elsősorban az következik, hogy a valóság sem valóság.

**AZ IDEGEN NYELVI TANÁR SZAKOS KÉPZÉS MÚLTJA ÉS JELENE
A NYÍREGYHÁZI FŐISKOLÁN
(1962–2015)**

**Cs. Jónás Erzsébet
Nyíregyházi Főiskola
Magyarország**

Magyarország legkeletibb tanárképző főiskoláját, a Nyíregyházi Főiskola jogelődjét, amely Bessenyei Györgyről, a felvilágosodás jeles írójáról kapta a nevét, 1962-ben alapították. Célja az akkori tanárhiány megszüntetése, a vidéki képzés nélküli pedagógus munkahelyek felszámolása volt. A szocialista ideológia általános iskolai idegennyelv-
oktatási koncepciójának megfelelően a kötelező nyelvnek, az orosznak a tanárképzése is elkezdődött. A programok az egyetemi középiskolai tanárképzés mintájára épültek fel, mint ahogy az 1985-től létrejött nyugati nyelvszakok tantervei is. A különbség az oktatáspedagógiai tárgyak módszertani alaposságában volt. 1985-től létrejöttek a nyugati nyelvek tanszékei a német, az angol, a francia, az olasz nyelvtanári szakok képzésére. Az Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszék létrejöttével lett teljes az idegen nyelvi kínálat. Az 1989. évi rendszerváltással az orosz oktatás megszűnt, s az általános iskolákban a kötelező idegen nyelv az angol lett. A 2006-ban bevezetett Bolognai rendszer a tanárképzés addigi jogát elvette a főiskoláktól. Az idegen nyelveket BA alapképzésben három évig tanulhatták a hallgatók, de tanári képesítést már nem kaptak. A Bolognai rendszer nem vált be. Most a főiskola az általános iskolai tanárképzés 4+1 éves oktatására készül angol nyelvből. A demográfiai csökkenés miatt ugyanis időközben Nyíregyházán megszűnt a többi idegen nyelvi szak. A Nyíregyházi Főiskola 2015-től az angol szakos tanárképzés engedélyezését várja. Ezen kívül a különböző nyelvek szaknyelvi képzésével és a nyelvvizsga felkészítéssel vesz részt a magyarországi idegennyelv-
oktatásban.

MAGYAR NEVEK GYŰJTÉSE UKRÁN ÁLLAMBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT UNGVÁRI LEVÉLTÁRI ANYAGAIBAN

Császár István

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Ukrajna

A kárpátaljai magyarság szempontjából sorsfordító időszak volt a szovjet hatalomátvétel éve. Ma már tudjuk, hogy a sztálini rendszer jól bejáratott terrorgépezete több lépésben próbálta meg szovjetizálni a háború végén saját érdekszférájába került területet. Első lépésként a magyar és német munkaképes férfiakat vitték el úgynevezett „máleykij robotra”, melyből az elhurcoltak jelentős része soha nem tért vissza. Ezt követte az egyházak, az értelmiség, a módosabb parasztok eltiprása.

A korszak vizsgálata több szempontból is megközelíthető. Utolsó percben járunk a visszaemlékezőkkel készített oral history adatgyűjtés lehetőségeinek. Fontos azonban megismernünk az elnyomó gépezet működésének elvét is, amire kiválóan alkalmas a különböző eljárások iratanyagának feltárása.

A '40-'50-es években a helyi lakosság „problémás” tagjainak megfélemlítésére és bebörtönzésére számos módszere volt a KGB-nek: az elbeszélgetéstől a kihallgatáson át a bebörtönzésig. Ezen folyamatok iratanyagai az 1990-es évek elejéig zárva voltak a kutatók előtt. Jelenleg azonban több lehetősége is van a korszakot vizsgálóknak. Az ungvári Kárpátaljai Területi Állami Levéltár 2558-as fondja összesen 6428 aktát tartalmaz. Ez a gyűjtemény mindazok anyagait tartalmazza, akikkel szemben valamilyen belbiztonsági oknál fogva bírósági eljárás foglalkozott. Az iratoknak azonban csak egy része található meg a KTÁL-ban, másik, zömében 1944 utáni része az Ukrán Állambiztonsági Szolgálat kárpátaljai levéltárában kutatható. Az állambiztonsági levéltárban való kutatást főleg adminisztratív nehézségek hátráltatják, illetve az, hogy csupán hivatalos kérvényben megadott nevek és születési dátumok alapján juthatunk dokumentumokhoz.

A kutatásaink során tapasztalt nehézségek is alátámasztották azt az elképzelést, hogy szükség lehet egy az említett fondban található magyar személyek jegyzékének összeállítására. Az előadásban a magyar nevek gyűjtésének nehézségeit, esetleges összefüggéseket, átírási törvényszerűségeket kívánunk bemutatni.

THE LANGUAGE POLICY AS A PRETEXT FOR ARMED CONFLICT IN UKRAINE

István Cserniczkó
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute
Ukraine

Becoming independent 1991, after the disintegration of the Soviet Union, the country did not only inherit the territory of Soviet Ukraine. Ukraine had to tackle with a lot of political, cultural, ethnical and economic problems of the Soviet past. In Ukraine's short history the country is facing its biggest crisis.

In the autumn of 2013 deadly riots began in Kiev, in spring of 2014 Russia annexed the *Crimean Peninsula*, and since April 2014 under the official term "*antiterrorist operation*" war has been going on in Eastern Ukraine with short and long suspensions.

Ukraine has been experiencing the greatest crisis of her history. The conflicts have much more severe reasons. The language divide in the country plays an crucial role in the political and military crisis which even threatens Europe's safety. A significant proportion of the Ukraine's population use both Ukrainian and Russian on a regular basis. The other minority languages (Romanian, Polish, Hungarian, etc.) only make the linguistic picture of the country more colourful. Our paper will present how Ukraine political elite wished to settle the language issue by adopting the law regulating the use of these two languages. The Ukrainian ethnic and linguistic crisis jeopardising Europe's safety and the growth of the world economy cannot be settled without settling the status issues of the languages used in the country.

MI ÉS ŐK – AVAGY A KIS KÜLÖNBSÉGEK NÁRCIZMUSA KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN

Deczki Sarolta
MTA BTK Irodalomtudományi Intézet
Magyarország

1983-ban Milan Kundera híres esszéje indította el a felfokozott érdeklődést a „Nyugat túsul ejtett része”, Közép-Európa iránt, ám azóta az érdeklődés valamelyest alább hagyott, noha a régió történelmi távlatú, nagy kérdései korántsem tűnnek megoldottnak, annak dacára sem, hogy államainak egy része ma már felvételt nyert az Európai Unióba.

Kelet-Közép-Európa radikális heterogenitása kihívást jelent az itt élő népek számára, akik nem mindig tudják értéként kezelni a sokféleség, az idegenség tapasztalatát, még akkor sem, ha az, ami a felületes észlelés számára idegenként mutatkozik meg, valójában csupán kis különbségekben jelentkezik. Hiszen e régióval meglehetősen mostohán bánt el a történelem, valamint a történelem formálói, s ez a frusztráció ma is féloldalassá, torzzá teszi törekvéseiket. Kelet-Közép-Európa történelmét sokszoros meghódíttatások, mesterséges, kényszerű államalakulatokba való betagozódások, idegen uralmak tették zsákutcássá. Évszázadokon keresztül lehetetlen volt a független, önálló fejlődés, az önálló, nemzeti kultúra kibontakozása, s ez a nyugaton is felmerülő problémákat keleten nemzeti katasztrófává dagasztotta. Mintha a politika és történelem torz optikája lenne e vidék. Régi álmok, régi számlák maradtak beváltatlanul, melyek sehogyan sem akarnak történelemmé válva leválni a jelen narratíváiról, és a kis különbségek nárcizmusa mérgezi az egymáshoz amúgy sok mindenben hasonlító népek kapcsolatát.

Előadásomban a másság és az idegenség tapasztalatának filozófiai leírására teszek kísérletet, főként a fenomenológia fogalmain keresztül, hiszen a husserli filozófiában bukkannak föl először teljes súllyal azok a kérdések, melyek az idegen és a saját, a mi és az ők közötti különbséget próbálják filozófiailag megragadni és megválaszolni. Husserl végül a felelősség imperatívuszában találta meg a választ.

Jómagam pedig arra keresem a választ, hogy a filozófiai megfontolások segítségünkre tudnak-e lenni konkrét politikai, társadalmi és morális kérdésekben. Segítenek-e áthidalni azt a szakadékot, ami a „mi” és az „ők” között húzódik, és leküzdhetővé válik-e általuk a kis különbségek nárcizmusa Kelet-Közép-Európában.

TELEPÜLÉSNÉV-VÁLTOZÁSOK A MAI KÁRPÁTALJA TERÜLETÉN 1901–2000 KÖZÖTT

Dobos Sándor

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Ukrajna

A mai Kárpátalja területén a XX. században többször változtak a települések nevei, összefüggésben az államfordulatokkal, amelyek minden alkalommal együtt jártak a hivatalos nyelv és ezzel szoros összefüggésben a településnevek megváltozásával.

Az első programszerű helységnév-változtatásra a mai Kárpátalja területén, mely az egykori Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros megyék túlnyomórészét foglalja magába, kronológiai sorrendben az Osztrák–Magyar Monarchia idején került sor. A településnevek terén fennálló korabeli zavaros és visszás állapotokat „A község- és egyéb helynevekről” szóló 1898. évi IV. törvénycikk volt hivatott rendezni. A törvény értelmében felállított Országos Községi Törzskönyvbizottság végrehajtotta a magyarországi településnevek országos törzskönyvezését 1898 és 1912 között, melynek alapelve az volt, hogy minden községnek csak egy hivatalos neve legyen.

Az I. világháború után, az 1919-es saint-germaini és az 1920-as trianoni békeszerződések értelmében a régió az újonnan alakult Csehszlovákia fennhatósága alá került. A csehszlovák időkben (1919–1938) került sor a második település-névváltoztatásra Kárpátalja területén, amit „A városok, községek, helységek és utcák elnevezéséről, községeknek helységtáblával való megjelöléséről és házak számozásáról” szóló 1920. évi 266. számú törvény szabályozott. A törvény végrehajtását az 1921. évi 324. számú kormányrendelet részletezte, melynek értelmében minden város, község és helység(rész) számára a belügyminiszter csehszlovák (valójában cseh) hivatalos nevet állapított meg.

A XX. század harmadik, széleskörű helységnév-változtatása Kárpátalja területén szintén politikai fordulat következtében zajlott le. Miután a terület ismét Magyarországhoz került (1938/39–1944) elvben a települések automatikusan visszakapták az 1898–1912 között végrehajtott országos helységnévrendezéskor megállapított hivatalos nevüket, de a gyakorlat néhol mesterséges helységnév-módosítást is eredményezett.

A II. világháborút követően az 1945-ös szovjet–csehszlovák szerződés rögzítette Kárpátalja kiválását a csehszlovák államból és Kárpátontúli Ukrajna Szovjet-Ukrajnával történő „újraegyesülését”. Ezt követően, 1945–46 folyamán immár a negyedik átfogó helységnévreform következett. Az USZSZK Legfelsőbb Tanácsának elnöksége 1946. június 25-én jóváhagyta hivatalos használatra az oroszosított, majd a későbbiekben ukrán változattal is ellátott kárpátaljai város- és faluneveket.

Az ötödik helységnévreform még a szovjet érában, az 1980-as évek végén a korábbiaktól eltérően alulról jövő kezdeményezésként indult, de a hivatalossá tétel már a független Ukrajna idején következett be. A kárpátaljai magyarság a hatályos nemzetközi és ukrainai jogszabályok adta lehetőségek révén a helyi tanácsok által kiírt népszavazásokon kezdeményezte a kárpátaljai magyarlakta települések eredeti-történelmi neveinek a visszaállítását. A népszavazások eredményeit a helyi önkormányzatok az alkotmány értelmében az ukrán parlamenthez, mint jóváhagyásra illetékes szervhez továbbították. Napjainkra a kárpátaljai magyar közösség kitartó kezdeményezésének köszönhetően csaknem félszáz kárpátaljai település kapta vissza az eredeti történelmi nevét.

NYELVJÁRÁSI JELENSÉGEK MEGÍTÉLÉSE KÁRPÁTALJAI MAGYAR ISKOLÁKBAN

Dudics Lakatos Katalin

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Ukrajna

A magyar anyanyelvi oktatásnak mind Magyarországon, mind Kárpátalján kiemelt jelensége néhány olyan nem standard nyelvi változó, mely a nyelvterület egészén megfigyelhető. Ezeknek ahogy a vonatkozó kutatásokban nevezik – az egyetemes változóknak (suksükölés, *-ban/ben*, *-ba/-be*, nákozás) a köznyelvi normának megfelelő változatára már az elemi iskolában határozottan felhívják a kisebbségi tanulók figyelmét is. Ezek azok a jelenségek, amiről nagy eséllyel, a nem magyar szakos pedagógus is tudja, hogy „nem helyes”.

A kárpátaljai magyar nyelvhasználatban azonban vannak olyan elterjedt, de a köztudatban kevésbé ismert, felismert nyelvjárási jelenségek, melyek nem magyar köznyelvi volta a beszélők körében sem egyértelmű: a *kell* állítmány jövő idejű *kell lesz* (*kellesz*) formája, a *-nál/-nél* rag használata a *-hoz/-hez/-höz* jelentésben, illetve a hasonlítás kifejezésére használt *-nál/-nél* rag helyett gyakran hallott *-tól/-től*.

Előadásomban ezeknek a jelenségeknek a használatát, megítélését kívánom ismertetni két felmérés alapján, melyet kárpátaljai iskolások és pedagógusok körében végeztem. Az eredményekből kiderül, hogy milyen fokú a tanulók köznyelvi norma-ismerete, van-e különbség a kétfajta (egyetemes, helyi kötöttségű) nem standard jelenségek felismerése, megítélése között, illetve ezek használata összefügg-e az adatközlők nyelvjárási attitűdjével.

KÁRPÁTALJAI MAGYAR ÉS UKRÁN TANNYELVEN TANULÓ ISKOLÁSOK SZÖVEGÉRTÉSI KOMPETENCIA-VIZSGÁLATA

Fábián Beáta

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Ukrajna

A szövegértés, a néma, értő olvasás megfelelő szintű elsajátítása nélkülözhetetlen ahhoz, hogy egy gyermek az adott iskolatípus követelményeinek eleget tudjon tenni, hiszen a tananyag nagy részét az értő olvasás segítségével kell elsajátítani. Az elmúlt egy évtizedben általában is, illetve közvetlenül a kárpátaljai magyar oktatásban egyre több szó esik a képzés színvonalának hanyatlásáról, a tanulók kulcskompetenciáinak hiányosságairól stb. Valós, empirikus adatokkal azonban máig igen kevés adattal rendelkezünk arról, hogy valójában milyen kompetenciákkal rendelkeznek a kárpátaljai magyar fiatalok.

Vizsgálatom célkitűzéseként kárpátaljai magyar és ukrán tannyelven tanuló iskolások szövegértési képességeit mértem fel egy empirikus vizsgálat adatainak felhasználásával. Alapvető célként megnéztem, milyen olvasásértési és problémamegoldási készségekkel rendelkeznek a tanulók, azaz milyen mértékben vértette fel őket az iskola a mindennapi életben hasznosítható készségekkel.

A kutatás során négy kárpátaljai középiskola tanulójának szövegértési, valamint problémamegoldó képességeit vizsgáltam egy empirikus kérdőíves vizsgálat segítségével, melynek anyagát a nemzetközi PISA-tesztek anyagából állítottam össze. A vizsgálaton részt vett 97 tanuló feladatsorának javítása után kiderült, hogy a tanulók a feladatokat csupán 41,6 %-ban oldották meg helyesen, míg a problémamegoldó feladatokat a résztvevők mindössze 13%-a oldotta meg helyesen.

Témaválasztásomat a kérdés aktualitása indokolta, hisz nem rendelkezünk valós empirikus adatokkal a kárpátaljai tanulók szövegértési, problémamegoldói képességeiről.

A KISEBBSÉGI OKTATÁS ÉRTÉKEI ÉS KIHÍVÁSAI KÁRPÁTALJÁN – EGY KOMPETENCIA-MÉRÉS TANULSÁGAI

Ferenc Viktória
Nemzetpolitikai Kutatóintézet
Magyarország

A kisebbségi magyar szülők iskolaválasztását döntéelméleti megközelítésben vizsgáló korábbi kutatások azt állapították meg, hogy az etnikailag semleges motívumok mellett (az iskola közelsége, az intézményben végzetek továbbtanulási aránya) *a nyelvi alapú döntések* (amelyek a többségi nyelv magas szintű ismerete révén egy a szülőénél sikeresebb életutat, jobb szülőföldi integrációt szeretnének garantálni a gyermeknek) is kiemelten fontosak. A felnőttkori boldogulásnak azonban – a tannyelv elsajátításán túl – más iskoláskorban kialakítandó kompetenciák elsajátítása is feltétele, amelyek hosszú távon meghatározóan hozzájárulnak a kívánt sikerességhez.

2014 januárjában három kárpátaljai településen – Beregszászon, Nagymuzsalyban és Munkácson – végzett kutatásunk során 290 magyar és többségi tannyelvű osztályokban tanuló diák részvételével végeztünk kompetenciamérést. A kutatásba bekerült iskolák lokalitás és szociális háttér alapján kiütköző heterogenitása leginkább a magyar tannyelvű intézmények körében jellemző, az ukrán iskolák ilyen szempontból homogénebbek – ami nagyban meghatározza a mintánkba bekerülő diákok iskolai teljesítményét is, és egyúttal jelzi a magyar oktatási rendszer egyik legnagyobb kihívását is. Hogy ezt a heterogenitást kezelni tudjuk két csoportba osztottuk az iskolákat teljesítményük alapján. Matematikából az alsó és a felső csoportban is a magyar iskolák átlaga erősebb, szövegértésből azonban a két csoport eltér egymástól: az alsó csoportban a magyar iskolák a jobbak, a felső csoportban viszont az ukrán iskolák.

Egy másik kihívásként tekinthetünk a családi háttér (CSHI) szerint igen markáns különbségekre, ami főleg a magyar iskolák többségét érinti, azaz gyengébb „hozott anyagból” kell dolgozzanak, mint ukrán tannyelvű társaik. Tovább rontja a helyzetet, hogy adataink alapján a magyar gyerekek közül a jobb családi háttérrel rendelkezők választják a többségi képzést.

A családi háttérből fakadó egyenlőtlenség a diákok között intézményi szinten a pedagógiai munka hozzáadott értékével (PHE) normalizálható. A kisebbségi oktatás értékeként tekinthetünk arra a kutatási eredményre, miszerint a magyar iskolák mindkét kompetencia csoportban eredményesebb pedagógiai munkát végeznek, mint ukrán tannyelvű társaik. Úgy tűnik az ukrán iskolát választó magyar gyerekek potenciái (akikről tudjuk, hogy CSHI tekintetében a legjobb csoportnak számítanak) kihasználatlanul maradnak, úgy, hogy ugyanezen iskolákban a pedagógiai munka képes hozzátenni az alacsonyabb CSHI-vel rendelkező ukrán gyerekek iskolai teljesítményéhez. A többségi nyelvet választó, az államnyelv könnyebb elsajátításában reménykedő szülők számára jelzésértékű lehet az, hogy a jobb kompetenciákra ítélt gyerekeiket nem tudja ez az oktatási forma kellőképpen fejleszteni.

SZEMELVÉNYEK IVAN NECSUJ-LEVICKIJ A *KAJDAS CSALÁD* CÍMŰ MŰVÉNEK FORDÍTÁSPROBLEMATIKÁJÁBÓL

Forgács Balázs
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Magyarország

Ivan Necsuj-Levickij (1838-1918) ukrán realista író, aki az orosz fennhatóság alá tartozó balparti Ukrajnában alkotott, a főművének számító *A Kajdas család* (1878) c. kisregényében egy átlagos ukrán parasztcsalád mindennapi életét mutatja be egy bő évtizeden keresztül: a falusi világ szép, idilli, romantikus ábrázolása a különböző generációk együttéléséből fakadó vitás élethelyzetek ellenpontozását szolgálja. A mű részletekbe menően mutatja be a XIX. századi ukrán vidéki tájat, falusi építészetet, népszokásokat, öltözködést, a falusi emberek hitvilágát, illetve néhány fejezet erejéig a korabeli Kijev városképét.

Ukrajnában a mű közismert, az iskolákban kötelező irodalom, meg is filmesítették, az ukrán kultúra szerves része. Ezért 2011-ben úgy döntöttem, hogy lefordítom magyar nyelvre, mert úgy gondolom, hogy ez a kisregény még több mint száz év távlatában is sokat nyújthat az ukrán kultúrával, irodalommal ismerkedő magyar olvasónak.

Fordításelméleti előadásomban ismertetem a kisregény fordítása során felmerült problémákat illetve azok megoldására tett kísérleteimet. Példákon szemléltetem a lexikai és stilisztikai transzformációk (pl. bővítés, sűrítés, kompenzáció, szintaktikai átszerkesztés) szerepét, a reáliák fordításának problémáját, valamint az időbeli, kulturális távolságból fakadó nehézségeket (pl. a mosással, mezőgazdasággal kapcsolatos kifejezések értelmezése és fordítása). Az előadás végén a fordítás mint munkafolyamat kapcsán kitérek néhány gyakorlati jellegű kérdésre is, például hogyan érdemes megtervezni a fordítás menetét, hogyan ajánlott csoportosítani és megoldani a felmerülő problémákat, milyen szótárakat használjunk, elektronikus vagy papír alapú változatból jobb-e fordítani, milyen utómunkálatokra van szükség, illetve mennyi időt szánjunk a fordítás egészére.

SZÖVEGEK SOKFÉLESÉGE A KÉZIRATOS FÜZETEKBEN. ADALÉKOK A SALÁNKI NÉPI ÍRÁSBELISÉG VIZSGÁLATÁHOZ

Gál Adél

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Ukrajna

A vallásosság legjellemzőbb megnyilvánulása a gyakori és rendszeres imádkozás. Az ima egy sajátos vallási nyelv, mely segíti a transzcendens és a földi élet közötti kapcsolattartást. Az ima erejében, a leírt vagy kimondott szó erejében való ősi hit valószínűleg egyidős az emberiség történetével. A hivatalos egyház imádságai mellett a népi vallásosságban hatalmas teret kapnak a nem hivatalos, tiltott apokrif imádságok, melyekkel a népi kéziratokban is találkozunk, és melyeket az egyén személyes intelemnek és üzenetnek vél. Így akár egy kéziratot is tanúbizonyságot tesz a kor szellemi beállítottságáról, az egyén vallásosságáról és írója személyes tapasztalatairól, életének fontosnak vélt eseményeiről. Mindez átszűrődik az egyéni tudaton és sajátos értelmezést nyer.

A népi írásbeliség vizsgálatával foglalkozva kutatási területemről, Salánkról két kéziratot szeretnék bemutatni. Egy XXI. századi kárpátaljai falusi közösség egy tagjának kézzel írott imádságos füzetéről van szó. Munkámban szeretnék rávilágítani, hogy az egyes imák milyen helyet foglalnak el a narratíva életében, s annak milyen jelentősége van a közösség értékrendjében, valamint igyekszem érzékeltetni a füzetekben meglévő imák számbeli és tematikai gazdagságát. A kéziratban fellelt imák osztályozására és rövid tartalmi bemutatására vállalkozom.

Az 1993-ban és 2005-ben keletkezett szakrális szövegekkel megtöltött két füzetben mintegy 49 bejegyzés található, melyeket tíz kategóriára osztottam.

A kutatott terület, Kárpátalja, s azon belül Salánk, földrajzi fekvését tekintve speciális helyzetben van. Földrajzi elzártságának következtében az idő és történelmi-politikai változások sorozata nem akadályozta meg a népi írásbeliség nyomainak eltűnését, inkább kedvezően hatott annak megmaradására.

A szakrális kéziratok vizsgálata azért is különösen fontos, mert e műfaj az internet, a hivatalos egyházi nyomtatványok tömeges megjelenésével néhány évtized múlva el fog tűnni. E műfajt vidékünkön még senki nem kutatta, tehát a témakörben megjelenő bármilyen adalék, felmérhetetlenül fontos a további elemző és összehasonlító kutatások számára.

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR NYELVJÁRÁSOK SZÓKÉSZLETI SOKSZÍNŰSÉGÉRŐL AZ UKRÁN/OROSZ KÖLCSÖNSZAVAK ÉS MAGYAR NYELVI MEGFELELŐIK HASZNÁLATA KAPCSÁN

Gazdag Vilmos

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Ukrajna

A kárpátaljai magyar lakosságnak az intenzív államnyelvi hatás ellenére máig sikerült megőriznie anyanyelvi dominanciáját. Ugyanakkor az ukrán és orosz nyelv hatása még azoknál is megmutatkozik, akik egyáltalán nem is beszélnek e nyelveket, s csak meglehetősen ritkán kerülnek velük kapcsolatba. Az ukrán és orosz nyelv hatása leginkább a kárpátaljai magyar nyelvjárások szókészletének a gyarapodásában, vagyis az e nyelvjárásokban meghonosodott ukrán és orosz kölcsönszavak használatában mutatható ki.

Azt már számos kutatás igazolta, hogy a kárpátaljai magyar lakosság nagy számban használ másodnyelvi elemeket. E szavak jelentős részét korábbi kutatásaink során már felgyűjtöttük és szótári adatbázisok formájában közre is adtuk.³

Az egyes kölcsönszavak elterjedtsége és meghonosodási mértéke azonban jelentősen eltérhet egymástól. Vannak például olyan kölcsönszavak, amelyek igen gyakoriak a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatában, s szinte teljes mértékben kiszorítják a magyar nyelvi megfelelőiket, míg mások csak ritkábban, a magyar nyelvi megfelelőikkel párhuzamosan, vagy azoknál kisebb gyakorisággal fordulnak elő.

Jelen előadásunk keretében azt próbáljuk megvizsgálni, hogy az egyes kölcsönszavak és a magyar nyelvi megfelelőik milyen megoszlásban is használatosak a lakosság körében.

---

³ Gazdag Vilmos 2010a: Szláv eredetű lexikai elemek a Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban (Kárpátalja, Ukrajna) — In: *Határhelyzetek III. Önmeghatározási kísérletek: hagyományörzéstől a nyelvi identitásig*. Szerkesztő: Fábri István – Kötél Emőke Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium Budapest. 124–160; Uő 2010b: A kárpátaljai magyar köznyelv szláv lexikai elemei Zelei Miklós A kettézárt falu c. dokumentumregényében, — In: *Acta Beregsasiensis* II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve 2010. IX. évfolyam, 3. kötet 29–40.; Uő 2013: Államnyelvi kontaktuselemek a kárpátaljai magyar sajtóban — In: *Határhelyzetek VI. Változó világ – változó közösségek a Kárpát-medencében*. Szerkesztette: Fedinec Csilla és Szoták Szilvia, Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 2013. 199–242.

A KÁRPÁTALJAI GÖRÖG KATOLIKUS EGYHÁZ FELSZÁMOLÁSA AZ OROSZ FÖDERÁCIÓ ÁLLAMI LEVÉLTÁRA DOKUMENTUMAINAK TÜKRÉBEN

Gönczi Andrea
Pécsi Tudományi Egyetem
Magyarország

A Klebelsberg Kunó Ösztöndíjnak köszönhetően, melyet a Balassi Intézet pályázatán nyertem el, 2013 nyarán két hónapot töltöttem Moszkvában, ahol az Orosz Föderáció Állami Levéltárában a kárpátaljai görög katolikus egyház brutális felszámolásának történetét kutattam.

Sztálin a görög katolikus egyházat a Vatikán kinyújtott karjának tartotta, és ezért már a második világháború végén elhatározta beolvasztását az orosz ortodox egyházba. 1946-ban a lemergi zsinaton kimondták ugyan a görög katolikus egyház „visszatérését” az ortodoxiához, az egyház felszámolása azonban Kárpátalján nagy nehézségbe ütközött. Romzsa Tódor görög katolikus püspök a végsőkig szembeszegült a szovjet nyomással, és nyíltan kiállt egyháza és a Vatikán mellett.

A kárpátaljai görög katolikus egyház felszámolása több lépcsőben zajlott. Először, 1946-ban javaitól – elsősorban földjeitől – fosztották meg az egyházat. Később a monostorokat és a templomokat vették el. Az újonnan érkező orosz pravoszláv egyházi vezetők, így Nyesztor püspök és Makariosz érsek, az ily módon megszerzett egyházi javakat saját vagyongként kezelték. A görög katolikus egyház ellenállásának fő „tartóoszlopát”, Romzsa püspököt 1947 őszén meggyilkolták. 1949-ben a görög katolikus egyház Kárpátalján megszűnt létezni. Papjaira, szerzeteseire üldöztetés, mártírsors várt.

Az elpusztított egyház újjászervezésére 1990 után került sor, amikor is néhány év leforgása alatt több mint ezer templomban éledt föl a görög katolikus hitélet, és 1991-ben már 5 görög katolikus püspök működött Kárpátalján.

A MULTIKULTURALIZMUS ÉS AZ ETNOCENTRIZMUS KAPCSOLATA VAJDASÁGI KÖZÉPISKOLÁSOKNÁL: EGY EMPIRIKUS KUTATÁS EREDMÉNYEI

Göncz Lajos
Újvidéki Egyetem
Szerbia

A multikulturalizmus szociálpszichológiai hatásairól az egyik gyakori feltételezés, hogy a multikulturalizmus és az interkulturalizmus csökkenti az etnocentrizmust és növeli a más kultúrák iránti nyitottságot. Ennek folyamánya a hangsúlyozottabb nyelvi, vallási, kultúrális és etnikai tolerancia. Ezt az empirikusan viszonylag gyengén alátámasztott feltételezést ellenőriztük heterogén környezetben élő vajdasági középiskolásokon. Vizsgálati alanyainkat (N=354) két, megközelítőleg azonos létszámú csoportba soroltuk. Az egynyelvűek csoportja egy nyelvet, a két- és többnyelvűek csoportja pedig két- vagy több nyelvet ismer és használ napi gyakorisággal a környezetnyelvek közül. A csoportok kialakítása receptív és produktív nyelvi készségek fejlettségi szintje alapján történt, önbecsléssel. Adatközlőink kitöltöttek egy 22 tételes, általános etnocentrizmust mérő, angol nyelvterületről átvett, jó metrikai sajátosságokkal rendelkező kérdőívet. A két- és többnyelvű csoport válaszai az egynyelvű csoport válaszaihoz viszonyítva statisztikailag jelentősen alacsonyabb szintű etnocentrizmusra utalnak, azaz nyitottabbak más kultúrák iránt. A csoportok közötti különbség közepes erősségű. A nyitottság kifejezettebb lányoknál és a jobb tanulónál.

A PEDAGÓGUSOK SZEREPE A BIOCULTURÁLIS DIVERZITÁS MEGŐRZÉSÉBEN PSZICHOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉSBN

Göncz Lajos
Újvidéki Egyetem
Szerbia

A globalizáció hatására homogenizálódó világunkban a sokfélelenség csökkenése minden embert érintő világproblémává vált. A biokulturális diverzitás fogyatkozásának könyvtárnyi a szakirodalma; az előadás fókuszában a nyelvi és kulturális sokszínűség megőrzésének fontosságát hangsúlyozó érvek és ellenérvek áttekintése áll. Mivel a pedagógusoknak környezetükre nagy a befolyása, jól hasznosíthatják a témával kapcsolatos ismereteket, befolyásolhatják a nyelvi, kulturális, nemzeti és vallási tolerancia kialakítását, amennyiben megfelelő személyiségstruktúrával rendelkeznek.

Az előadás gondolatmenete a következő:

A bevezető rész kulcsfogalmak és fogalompárok (diverzitás, multikulturalizmus, interkulturalizmus, pluralizmus, hozzáadó és felcserélő nyelvoktatás, stb.) meghatározásaival foglalkozik, magyarázatokkal, indoklásokkal (pl. a többnyelvűség hatásaival az egzekutív, kivitelező és tervező funkciók kialakulására és működésére). Utána ezek kapcsolatairól szólnak a különböző heterogen környezetek nyelvi helyzetének és oktatási gyakorlatának tükrében, majd a belőlük levezethető irányelvekről és teendőkről. Végül vázoljuk azt a személyiségprofilot, amely kívánatos a pedagógusoknál, hogy hatékonyan hozzájárulhassanak a biokulturális diverzitás megőrzéséhez.

A (BELGA) ETNO-REGIONALIZMUS TANULSÁGAI

Gúti Erika
Pécsi Tudományegyetem
Magyarország

Belgium talán a legismertebb tere a nyugat-európai nemzetiségi konfliktusoknak. Belgiumban az etnikai igényeknek intenzív, de csendes gazdasági és nyelvi, valamint vallási gyökerei vannak. Bár a megoldási stratégiák kezdetben nem területi alapokon álltak, de fokozatosan a területi aspektus került előtérbe. Az 1930-as évektől a növekvő területi hangsúly hatására az „etno-nyelvi” politikában a gazdasági etno-nacionalizmus megoldásaként a gazdasági etno-regionalizmus bukkant fel (Tóth 1999). Belgium az etno-regionalizmust választotta megoldási stratégiának. Az etno-regionalizmus a tájegységi és az etnikai érdekegyeztetés olyan kifejeződése, amely a társadalom, a nemzetiség térbeli metszéspontja (Hamerton–Kelly, 1997), ahol az állam, megszabadulva az elnyomó szerepkörtől az érdekegyeztetés koordinátora. Az előadás a belga etno-regionalizmus tanulságait elemzi.

A KONTEMPLATÍV ALAPÚ, ADDITÍV SZEMLÉLETŰ, FUNKCIONÁLIS ANYANYELVHASZNÁLATOT FEJLESZTŐ STRATÉGIÁRÓL

H. Tóth István
Apor Vilmos Katolikus Főiskola
Magyarország

A kontemplatív alapú, additív szemléletű, funkcionális anyanyelvhasználatot fejlesztő stratégia⁴ középpontjában az áll, hogy a pedagógus alkalmazta szakmódszertani megoldás soha nem lehet öncélú: mindig a konkrét szakmai-pedagógiai feladat megoldásához igazodónak kell lennie.

A kontemplációra alapozott, additív szemléletű, funkcionális anyanyelvhasználatot fejlesztő stratégia lételeme a hozzáadás, amelyik mindig összegezés nyomán, mintegy az előzmények folyamányaként valósul / valósulhat meg a tanítás- és tanulásszervezésben, a tanulásirányításban a szemlélődésre, az elmélkedésre, a gondolkodásra alapozottan. Ezért érvényesülhetnek a tanulásirányítás tudást optimalizáló alapelvei:⁵ az értéktöbbletet teremtő tanítás- és tanulásirányító hozzáállás és a feladatmegoldást optimálisan elősegítő hozzáadó attitűd, mely az *átjárhatóság*, a *körbejárhatóság*, a *bejárhatóság* és a *hatásdúsítás* útján fejt ki hatását. Eredményeként a tanításszervező pedagógus az árnyalt képességfejlesztésre fókuszálva – a tanulók terhelhetőségére figyelve – építi / építheti tovább a tanítványok tudástartalmait, egyúttal erősítheti a tudásuk alkalmazásképességét a mindennapi használatban.

A kontemplatív alapú, additív szemléletű, funkcionális anyanyelvhasználatot fejlesztő stratégia mozgásterét szélesíti / szélesítheti a digitális kultúra pozitív hozadéka, ennek az anyanyelvoktatás módszereinek a megújításában érvényesülő hatása.

Szakmódszertani kultúránk szakadatlan gondozása közben figyelemmel kell lennünk arra, hogy fokról fokra eredményesebb legyen a tanulók értő-értető beszédműveltségének, a legkülönbélebb típusú szövegműveket feldolgozó kritikai-szövegmegmunkáló olvasásának és a szövegalkotó-szövegképző képességének a fejlesztése. Nem *komplex esztétikai nevelésnek* nevezték korábban ezt az eljárásrendszert? A kontemplatív alapú, additív szemléletű, funkcionális anyanyelvhasználatot fejlesztő tanítás- és tanulásszervező stratégia tágabb, tágasabb aspektusú pedagógiai cselekvésre készítő.

Az előadás és a kapcsolódó kiosztmány Kányádi Sándor (*Világgá ment a nyár*), Juhász Ferenc (*A kertekre szállt a dér*) és Szepesi Attila (*Szeptember, Október, November*) lírai alkotásainak a sikeres megértése, megértetése érdekében *tanítást-tanulást segítő, kontemplatív alapú, additív szemléletű, funkcionális anyanyelvhasználatot fejlesztő feladatsort* is bemutat. Az előadás is és a kiosztmány is *a tanítói és a magyartanári tanítás-tanulásszervező kultúra gondozását, fejlesztését* tűzte céljával.

⁴ A társasnyelvészeti (szociolingvisztikai) alapú, hozzáadó (additív) szemléletű, funkcionális, kontrasztív elveken nyugvó anyanyelv-oktatás problémájával dr. Beregszászi Anikó PhD foglalkozik „A lehetlent lehetni – Tantárgy-pedagógiai útmutató és feladatgyűjtemény az anyanyelv oktatásához a kárpátaljai magyar iskolák 5–9. osztályában” című kötetében (Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2012).

⁵ Az *átjárhatóság*, a *körbejárhatóság*, a *bejárhatóság*, valamint a *hatásdúsítás* fogalmakat Nagy József értelmezi és alkalmazza „A tudástechnológia elméleti alapjai” című kézikönyvében (Országos Oktatástechnikai Központ, Veszprém, 1985).

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR GYERMEKIRODALOM PALETTÁJÁNAK ALAKULÁSA 1991-TŐL NAPJAINKIG

Hájas Csilla

**Eötvös Loránd Tudományegyetem, BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola
Magyarország**

Előadásomban a kárpátaljai magyar gyermekirodalom helyzetét és fejlődésének irányait kívánom bemutatni 1991-től máig. A kilencvenes évektől a régió magyar irodalma, és ezen belül a gyermekirodalom is a Szovjetunió széthullását követően más társadalompolitikai és irodalomesztétikai közegbe került, más dimenziók és lehetőségek nyíltak meg mind az alkotók, mind a gyermekolvasók előtt. Míg a Szovjetunió idején a helyi magyar gyermekirodalom nagyrészt egyet jelentett a pártos ideológiának megfelelni kívánó Balla László ifjúsági regényeivel, és az azt valahogyan "megkerülni" próbáló, az anyaországban is ismert Szalai Borbála epikus gyermekverseivel, addig 1991 után, főleg az Irka című gyermeklapnak és szerzőgárdájának köszönhetően, a kárpátaljai magyar gyermekirodalomban addig hanyagolt vagy kevésbé használt műfajok és megközelítési módok jelentek meg.

Az Irkában való publikálásnak köszönhetően kibontakozott egy új gyermekírói generáció, a régióban addig hiányzó gyermekirodalmi műfajokban jelentek meg alkotások. A gyermekverseken kívül megjelent a műmese, a meseregény, a naplóregény, ifjúsági novellák, gyűjteményes kötetek születtek, teret hódított a bábjáték műfaja stb. Berniczky Éva, Weinrauch Katalin, Olasz Tímea, Kurmai-Ráti Szilvia művei, Punykó Mária, Hutterer Éva, Füzesi Magda gyűjteményes kötetei egyre több színt kevertek a kárpátaljai magyar gyermekirodalom palettáján.

Előadásom során azt szeretném bemutatni, hogyan formálódott és alakult a régió magyar gyermekirodalma a kárpátaljai létezésben az elmúlt 25 év alatt.

„MAGYAR VILÁG” BEREGSZÁSZON?

Hires-László Kornélia

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Ukrajna

„Az etnicitás lényeges szervezőelv a jelenkori politikában, mely nem önmagában a hatalomra irányul, hanem annak a közösségnek a kötelekeire és morális tartalmára, melyek fölött a hatalmat gyakorolják”. (Hutchinsos 2002). Több elemzést is láthattunk, olvashattunk már kárpátaljai magyar identitással kapcsolatosan, de az etnicitás tárgykörével, ahol az új megközelítés, a konstruktív identitászemlélet válik a vizsgálat tárgyává, kevésbé. Brubaker és társai (2011) egy olyan összetett elemzést próbálnak meg bemutatni, mely az új és mégis sablonossá vált strukturalista szemléletmódban elemzett identitásformák helyett azt mutatják be, hogy miként konstruálódnak az etnikai és nemzeti konstrukciók. A konstruktív szemlélet a valós, hétköznapi élet események vizsgálatát tartja fontosnak. A személyes életrerek vizsgálatához elengedhetetlen azokat a szerepeket és cselekedeteket sorra vennünk, melyeken keresztül a társadalom tagjai részt vesznek társas érintkezésekben (Goffman 1981:21). Az egyének a fontosabb tényezőket, és jelen esetben az etnicitást, a hétköznapi interakciók szintjén teremtik meg és alakítják újjá. Előadásunkban megpróbáljuk bemutatni, hogy Beregszászban milyen szervezetek és intézmények mentén élhetik meg a városlakók etnicitásukat, vagyis minden működő intézmény tevékenységét alapján az etnicitás tárgyköre felől szeretnénk megvilágítani. Fő célunk, hogy megkeressük azokat a tereket, ahol a kárpátaljai magyarság számára releváns városban a „magyar világ” újratermelődhöz, és termelődik is. Ezzel az etnikum tagjait, szokásait, értékeit reprodukálja és homogenizálja. A magyar világ elhatárolódása a többi nemzettől legtöbb esetben intézményi, szervezeti kereteken keresztül történik, ahol a programok és tevékenységek a magyarság számára vannak, voltak meghirdetve kulturális adaptáció, emlékezés, szórakozás céljából. Előadásunk egy készülődő kutatás elméleti és gyakorlati kirajzolódását segítené.

Irodalom

Hutchinson, John 2002. Etnicitás és modern nemzetek. Magyar Kisebbség VII. évfolyam, 2002. 1. (23.) szám.

Brubaker, Rogers – Feischmidt, Margit – Fox, Jon – Grancea, Liana: Nacionalista politika és hétköznapi etnicitás egy erdélyi városban L'Harmattan. Budapest. 2011.

Goffman, Erving 1981. A hétköznapi élet szociálpszichológiája. Budapest: Gondolat Kiadó.

AZ UKRAJNAI ANGOL EMELT SZINTŰ ÉRETTSÉGI VIZSGÁRA VALÓ FELKÉSZÜLÉS NEHÉZSÉGEI: ÚT A SIKERES VIZSGÁZÁSHOZ

Husztli Ilona és Kacsur Annamária

**II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és Beregszászi 4. Sz. Kossuth Lajos
Középiskola
Ukrajna**

Előadásunkban egy pedagógiai vonatkozású empirikus kutatást mutatunk, melynek elvégzése a téma jelentőségét tekintve aktuális, belső motivációból fakad. A téma aktualitása adott, hiszen minden végzős számára, akik egyetemeken vagy főiskolákon szeretnék folytatni tovább a tanulmányaikat, ez az egyik legégetőbb kérdés, amely az utolsó iskolai tanév során foglalkoztatja őket. Innen ered tehát a témával kapcsolatos kíváncsiság, mégpedig az, hogyan lehet a leghatékonyabban felkészülni a Külső Független Tesztelésre angolból. Fő célunk az volt, hogy hasznos információkat gyűjtsünk olyan tanároktól, akik maguk is készítenek tanulókat a KFT-re, illetve olyan diákoktól, akik már sikeresen vették ezt az akadályt és jelenleg angol filológiát tanulnak az ukrajnai felsőoktatásban.

Kérdőíves felmérésünk legfőbb feladatául azt tűztük ki, hogy a begyűjtött eredmények alapján összeállítunk egy listát, mely a leghasznosabb felkészülési módszereket tartalmazza. Két célcsoportot kérdeztünk: angoltanárokat és angol bölcsész szakos diákokat. Feladatunkat sikerült elvégezni, a lista elkészült. Ennek alapján a legfontosabb dolog az, hogy ne halassza a vizsgázó az utolsó pillanatra a felkészülést, hanem időben kezdje el, illetve nem kell sajnálni az időt a gyakorlásra. A minél több gyakorlás meghozza a gyümölcsét hosszú távon. Érdekességként emelhetjük ki azt a tényt is, hogy bár a jelenkori nyelvpedagógia erőteljesen hangsúlyozza a modern, kreatív tanulási módszereket, az eredményeink (mind a tanárok, mind a diákok részéről) mégis azt támasztják alá, hogy a hagyományos módszerek azok, melyek a legkönnyebben, a legegyszerűbben vezetnek a sikerhez, vagyis az eredményes vizsgázáshoz.

Kárpátalján tudomásunk szerint első alkalommal került sor ilyen kutatás elvégzésére, így felmérésünk hiánypótlónak tekinthető. Reményeink szerint felmérésünk eredményeit haszonnal alkalmazzák majd mindazon tanárok, akik a jövőben készítenek tanítványokat az angol emelt szintű érettségi vizsgára, illetve mindazon érettségizők, akik a jövőben szándékoznak letenni a szóban forgó vizsgát.

A FORRÁS IRODALMI STÚDIÓ HATÁSA A KÁRPÁTALJAI MAGYAR POLGÁRJOGI MOZGALOMRA

Jancsi Szabina

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Ukrajna

A kárpátaljai magyar irodalom fogalmának kérdése igen vitatott. Kárpátalja, s trianoni határkérdésekkel lett önálló, mint politikai-territoriális fogalom megszületett. A csehszlovák éra alatt a kárpátaljai irodalom részben betagozódott a Felvidék magyar irodalmi életébe, így igazából a fogalom létjogosulttá leginkább a második világháborút követően, a Szovjetunió évtizedeiben válik. Ennek a folyamatnak a részeként jött létre a Forrás Irodalmi Stúdió is, ami sok feladatot magára vállalt, és tevékenykedett a magyarság érdekében.

A Forrás Irodalmi Stúdió 1967-ben alakult, irodalmi munkásságuk mellett a tagjai szót emeltek a magyarok kollektív jogaiért. A Forrás Stúdió volt az, aki összekovácsolta az Ungvári Nemzeti Egyetem „együtt gondolkodóit”¹ valamint művészi kezdeményezései mellett elindítója lett a kárpátaljai magyar polgárjogi mozgalomnak.

A Forrás-tagok voltak azok, akik a kárpátaljai önazonosságtudat első képviselői lettek tevékenységükkel és munkásságukkal. Tagjai közzé tartoztak: Balla Gyula, S. Benedek András, Vári Fábián László, Fodor Géza, Füzesi Magda, Zselicki József, Czébely Lajos, Tóth István, Punykó Mária stb. Az ő nevükhöz fűződik a Forrásnál is korábbi Együtt című folyóirat, ami az anyanyelvi művelődés lehetőségét biztosította Kárpátalján. Felkarolta a fiatal írókat, lehetőséget biztosított számukra az írásra. 1966-ban jött létre, „számizdat” folyóiratként.

A Forrásosok nagy támogatást kaptak Fodó Sándortól, aki 1967-től lett az Ungvári Állami Egyetem magyar tanszékének tanára. Fodó a Forrással azonos eszméket képviselt, és a kárpátaljai magyar polgárjogi mozgalom egyik legfontosabb szellemi vezetője lett, majd az 1989-ben megalakuló első magyar érdekvédelmi szervezet, a KMKSZ első elnöke. Szintén fontos személy, Kovács Vilmos, aki szellemi tudásával és írásaival támogatta és vezette a Forrás tagokat. Ő volt a Magyarországon megjelent Tiszatáj-tanulmány társszerkesztője S. Benedek András mellett. Ebben a tanulmányban a kárpátaljai magyar irodalom 20. századi hányattatásairól van benne szó.²

1971. augusztus 20-án megjelent az Elidegenedés? című tanulmány, amikor is a helyzet a hatalom és a Forrásosok között kiéleződött. Az első komolyabb konfrontáció a szovjet rendszerrel 1971-ben történt, amikor is az egyetem magyar szakos diákjai levélben fordultak az SzKP KB-hoz (Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága). Ez a beadvány két részre osztható: az elsőben a Forrást ért ideológiai vádak utasítja vissza, második részében pedig a kárpátaljai magyarság problémáit veti fel.³

A Forrás Stúdió élete igen megnehezedett, néhány tagját az egyetemről is elbocsátották. 1971-ben a Stúdió külső nyomás hatására megszűnt.⁴ Ám ez már nem

¹ CzL.04

² Vári Fábián László. Forrás és tükör. Kárpátaljai Minerva. II. kötet, 1-2 füzet; Budapest-Beregszász 1998. - 16.o.

³ Beregszászi Anikó. A kárpátaljai magyar nyelvi tervezésről. Célok, problémák, feladatok. Budapest, ELTE, 2002, kézirat: 37.oldal

⁴Tóth István. A peremvidék világbirodalma. Méry Ratio Kiadó 2013. - 65.o.

befolyásolta az addig elindult folyamatot. A kárpátaljai magyar értelmiség polgárjogi mozgalma már kibontakozott.

Kovács Vilmos, S. Benedek András, Fodó Sándor egy másik beadványt is készítettek, ami kiszélesített változata volt az elsőnek. A legfőbb fórumnak címezték, az SzKP KB Politikai Bizottságának. Az alkotmányos jogokra alapozva, a kárpátaljai magyarságot érintő globális kérdésekben témakörökre bontva pontos problémákra kért választ, melyet a legfelsőbb szovjet vezetéshez juttattak el, kikerülve így a helyi vezetés érdektelenségét.⁵

A beadványt több száz kisebbségi és a kárpátaljai magyarság problémáival azonosuló magyar értelmiségi írta alá. Ez lett a Szovjetunióan belül élő magyarság legfontosabb és leghangosabb jeladása önmagáról.⁶

---

⁵ Császár István. „A 72-es beadvány”. Nemzetiségi és oktatáspolitikai a ’60-’70-es években a Szovjetunióban. Szerk.: Darcsi Karolina, Dobos Sándor, PoliPrint; Ungvár 2013. – 55.o.

⁶ Tóth István. A peremvidék...i.m. 44.o.

THE ORIENTAL-OCCIDENTAL TUG OF WAR. SOME REFLECTIONS ON THE CHANGING DYNAMICS OF CROSS-BORDER MOBILITY BETWEEN UKRAINE AND ITS NEIGHBORS

Ignacy Józwiak

Centre of Migration Research, University of Warsaw
Poland

The state borders' impact on the life of the borderlanders changes with the economic situation in the countries on its both sides (labour market, supply and demand for certain goods or services that could be cheaper or easier to obtain in the neighbouring country) as well as with bilateral and international regulations (visa regime, customs law or the limits of goods to be carried across the border). The latter also influences the level of cross-border contacts, family life and friendships for the inhabitants of both sides of the border. Prior to the EU enlargement in 2004 it was argued that it would bring about a new phase of cross-border reality in Central Europe involving both stimuli and limitations for different kind of cross-border cooperation. Various studies conducted after 2004 have indicated so. After Ukraine's neighbors' joining the European Union (2004, 2007) and Schengen Agreement Area (2008, cross-border links gained their new factors and dynamics). The emergence of the so called' new Iron Curtain' along Eu's eastern limits with its border entanglements, surveillance technology and passport-visa systems does not mean the disappearance of mobility and other forms of cross-border dynamics. Ukraine experiences labor emigration on enormous scale with circular migration between its neighboring countries (focused on Central Europe, let us not forget about Russia!) being a significant part of the process. What is more, political and legal developments that enable acquisition of Hungarian, Romanian and Russian passports or other documents issued by the neighboring countries (such as *Karta Polaka*) to some group of Ukrainian citizens reveal the ongoing presence and the use of the pas" in current politics. In 2014, the (pre-1954) past has violently entered Ukraine in a shape of the Little Green Men in Crimea. Later on, it was the past and the linguistic composition of certain territories that "justified" the secessions of the "People's" Republics in the East. Political breakthroughs, economic recessions and armed conflicts result in increased mobility and so is the case with Ukraine. Hundreds of thousands of people from Crimea and Donbass have left their homes heading abroad (mainly to Russia) or to other parts of Ukraine (mainly to Kharkiv and Kyiv Regions but also to Transcarpathia or Lviv). Different forms of tugging the war (between East and West, Moscow and Brussels and many other configurations we might think of), erecting the walls and curtains, opening and sealing the borders continue in Ukraine, Central Europe and far beyond. State and regional borders, be it political, cultural or imaginary, and politics applied to them are full of contradictions and these are the inhabitants of the borderlands who are the most affected, and work-out strategies to overcome them.

ADALÉKOK A CSEPEI CZÁRÓ FOGARASSY CSALÁD TÖRTÉNETÉHEZ A KOLLEKTÍV EMLÉKEZET TÜKRÉBEN

Kalanics Éva

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Salánki Mikes Kelemen Középiskola Ukrajna

A marxista történelemtanítás gyakorlatának megfelelően, a Szovjetunióban és a szocialista országokban a nemesi családok kutatása tabu témának számított. A rendszerváltás után mindezek megszűntek, vidékünkön ellenben ezzel a kérdéssel kevesen foglalkoztak, holott evidens, hogy a nemesi családok fontos szerepet játszottak vidékünk múltjában. A Werbőczyek, Rákócziak, Perényiek neve nemcsak szűkebb hazánk, Kárpátalja, viszonylatában ismertek, hanem az egész magyar nemzet tudatában jelen van.

A nemesi családok a forradalmak, rendszerváltások viharaiiban birtokaikat elvesztették, titulusaik használatát betiltották, ők maguk pedig az üldöztetések elől emigrációba kényszerültek illetve ha nem tudtak elmenekülni vagy nem akarták elhagyni szülőföldjüket legtöbbször nyomorúságos körülmények között, nemesi múltjukat titkolva élték életüket, legfeljebb a helyi lakosok jóindulatára, tiszteletére hagyatkozhattak.

A Czáró Fogarassy család emléke a történelmi Ugocsában és azon belül Csepe településen még napjainkban is él a helyi lakosok tudatában, az elmúlt több évtizedes kommunista rendszerben történő ellehetetlenítő hozzáállással sem vált negatívvá a kollektív emlékezetben. Sőt, a valószínűleg megszépített múlt jellemzi. Hopák Sándor narratíva személye, s emlékei a fő irányvonal. Ennek több oka is van, elsősorban gyermekkorában bejáratos volt a Czáró Fogarassy családhoz a szovjet érában, s később is figyelemmel kísérte sorsukat. A többi interjúalany is alátámasztja a történéseket, néhány adattal kiegészítve. Félő, hogy megszakad a kollektív emlékezet láncja, mert a politikai, gazdasági helyzet kiláthatatlansága miatt a középkorúak és fiatalok, a mindennapi létbizonytalanságtól menekülve elhagyják szülőföldjüket kisebb-nagyobb időre. Csepe feltáratlan terület, s addig kell lépnünk, míg nem asszimilálódik e régi kisenemesi település, bár ez a folyamat már több évtizede elkezdődött.

PÁRHUZAMOK ÉS KÜLÖNBSÉGEK A FELVIDÉKI ÉS KÁRPÁTALJAI ETNIKAILAG HETEROGÉN CSALÁDOKBAN NEVELKEDŐ GYERMEKEK NYELVHASZNÁLATÁBAN

Karmacsi Zoltán

**II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Ukrajna**

2013 novemberében és 2014 januárjában Nyitra környékén, illetve Párkány környékén 4-4 olyan szlovák-magyar etnikailag heterogén családban készítettem hangfelvételt, amelyben óvodáskorú gyermek nevelkedik. Korábban e vizsgálatot már elvégeztem Ukrajna legnyugatibb megyéjének, Kárpátaljának magyarok által lakott területein is.

Előadásomban azokra a párhuzamokra és különbségekre szeretnék rávilágítani, amelyek a két régió családjaiban elvégzett vizsgálatból egyértelműen kirajzolódtak. Potosabban arra, hogy milyen tényezők befolyásolják a családok nyelvi szocializációjának folyamatát, a gyermek kommunikációjában a kétnyelvűségre jellemző jelenségek közül melyek jelennek meg, hogyan történik a nyelvek közötti munkamegosztás a gyermeki kommunikációban, a családok alkalmaznak-e valamilyen eltervezett stratégiát a nyelvi szocializáció folyamán stb.

MÚZEUMPEDAGÓGIA AZ OKTATÁSBAN

Keresztény István, Kovács Attila

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrajna

A múzeumpedagógia létezése óta szerves alkotórésze a múzeumokban és a múzeumpedagógiai tartalmú objektumoknál történő oktatási tevékenységének, melynek kialakulása szinte teljesen egybeesik a múzeumok létrejöttével.

A „múzeumpedagógia” kifejezést elsőként a német származású Frizen K. használta 1934-ben.

Az ukrajnai szakirodalmat tekintve fontos megemlítenünk, hogy múzeumpedagógia elméletének tanulmányozásával Rutinszkij M.J. és Szteczuk O. műveiben találkozhatunk. Rutinszkij M. szerint a múzeumpedagógia a pedagógiának olyan tudományága, amely a múzeumot oktatási objektumként vizsgálja.

Fejlődésének problémáiról és történelméről Lysenko T.M. és Juhnevich M. J. munkásságában találkozhatunk. Lysenko kutatásai azt bizonyítják, hogy a múzeumok az alábbi feladatokat látják el: informálás, oktatás, alkotói kezdet elősegítése, társalgás, pihenés.

A magyarországi szakirodalmat tekintve olyan kutatók neveivel találkozhatunk, mint: Csesznák Éva, Dr. Hadnagy Imer József, Vásárhelyi Tamás, Kárpáti Andrea.

A múzeumpedagógia módszereit széleskörűen alkalmazzák az óvodától a felsőoktatásig kiépült oktatási – nevelési rendszerben. Kiemelt fontosságú a múzeumpedagógia különböző módszereinek alkalmazása a végzős diákoknál, amelyeknek egyértelműen pályaorientációs jellemzője ismertek. Nem kisebb figyelmet érdemel a felsőoktatásban való részvétele, melynek segítségével a hallgatóknak (főiskolai, egyetemi, stb.) lehetőségük nyílik a szaktantárgyi tudás bővítésére, valamint az elengedhetetlenül fontos pedagógiai képzés elmélyítésére is.

AZ UGOCSAI PARASZTPORTA (HAGYOMÁNYOS NÉPI ÉPÍTÉSZET SALÁNKON)

Kész Barnabás

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Ukrajna

Salánk az egykori Ugocsa vármegye, a mai Nagyszőlősi járás háromezer lakosú magyar települése, mely elszigeteltségének köszönhetően az átlagosnál jobban megőrizte hagyományos műveltségét, ezáltal kiválóan szemlélteti az ugoicsai népi építészeti sajátosságait. E kutatással igyekszem meghatározni a helyi lakóház táji típusát, dokumentálni a hagyományos életmód és tárgyi kultúra e rohamosan változó és pusztuló szegmensét az utókor számára.

A kárpátaljai magyar falvak többségéhez hasonlóan Salánk is orsós településű úti falu. A szalagtelkeken az egyik oldal mentén, hosszában helyezkednek el az épületek, soros udvart alkotva. A ház előtt „kiskert”, a telek végében pedig a nagykert található. Az udvar is felosztható „első” udvarra (lakóház, nyári konyha, kút, a jellemző szőlőlugas) és a „hátsó”, vagyis gazdasági udvarra. A telkeket sövény- vagy léckerítéssel, az utca felől deszkapalánkkal kerítették, faragott kapuoszlopos kis- és nagykapuval. A 20. század derekáig használatos volt az ún. tőkéskapu.

Az erdőséggel körülvett Salánkon a hatóságok ösztönzésére nem a fa-, hanem a földépítészeti honosodott meg. Így a lakóházak többsége vert agyagból, paticsból, a 19 századtól pedig vályogból épült. A talpas házak gerendaszerkezetének közeit vályoggal töltötték ki, később kőalapra építettek vályogfalú házakat. A háztető leggyakrabban kontyolt formájú volt, a szelemen szerkezetet a XIX század végére a szarufás tetőszerkezet váltotta fel, sárral letapasztott deszkafödémmel. A taposott szalmatetőt, ritkábban faszindelyt és gránicát 1900 körül a cserépszindely és a pléh szorította ki. A földes házak falát kívülről-belülről fehérre meszelték. A parasztházak jellegzetes tornácaikat gyakran díszítették faragással. A lakóház általában három helyiségből állt: első ház (tisztaszoba)+ pitvar/konyha+hátulsó ház (kamra).

A helyi háztípus leginkább a szamosi házterületnek felel meg, de érződik itt az északi, az alföldi és keleti házterület hatása is. A tisztaszoba nyitott tüzelőtípusa (kandalló), a nyitott, fűtetlen pitvar a keleti típusnak felel meg, míg a kemencével fűtött, zárt konyhás, szabadkéményes házak az alföldi típusra emlékeztetnek.

A gazdasági udvar objektumai (csűr, gabonás, ól, disznóól, a kukoricagóré, abora, gémeskút stb.), a lakóházhoz hasonlóan hasonlóságokat mutatnak más magyar lakta területek építményeivel, ugyanakkor szembetűnő a helyi magyar és a környező ruszin népi építészeti kölcsönhatása is.

A DEBRECENI MÁRTON ÁRON SZAKKOLLÉGIUM KÁRPÁTALJAI SZÁRMAZÁSÚ DIÁKJAINAK ÉLETSTRATÉGIÁI A 2014-2015-ÖS ÉVI UKRAJNAI ESEMÉNYEK TÜKRÉBEN

**Kész Barna
Debreceni Egyetem
Magyarország**

A társadalom és a gazdaság gyökeres átalakulása minden esetben maga után vonja a generációs életstratégiák jelentős módosulásait. Előadásomban kérdőíves kikérdezés által szerzett és feldolgozott adatokkal próbálom alátámasztani azt a hipotézist, hogy a címben jelölt időintervallumban Ukrajnában zajló gazdasági és politikai események kihatással vannak az egyének életstratégiájára: jelen esetben a Kárpátaljáról származó, de a magyarországi felsőoktatásban továbbtanuló, a Debreceni Márton Áron Szakkollégium lakóira. Arra keresem a választ, hogy a kérdőívet kitöltő diákok jövőbeli terveit mennyire jelentősen befolyásolják a szülőföldjükön végbemenő folyamatok: 1) Milyen tényezők hatására döntöttek úgy, hogy tanulmányaikat Magyarországon folytatják? 2) Milyen szinten módosultak a tanulmányok befejezését követően a munkavállalással kapcsolatos terveik a történések kontextusában? 3) Mennyire meghatározó a szülőföld elhagyása szempontjából a család megtartó ereje; 4) Egy esetleges gazdasági és politikai stabilizáció után nagyobb eséllyel térnének-e vissza szülőföldjükre a megkérdezett diákok?

Az adott témában való kutatást a továbbiakban bővíteni kívánom.

HÚSVÉTI SZOKÁSOK A HAGYOMÁNY ÉS A VÁLTOZÁS TÜKRÉBEN SALÁNK TELEPÜLÉSEN

Kész Réka
Debreceni Egyetem
Magyarország

A vidékünkéről szóló néprajzi kiadványokban, tudósításokban szinte kötelezően megjelenik valamilyen formában az a kijelentés, hogy Kárpátalja hagyományőrzés szempontjából privilegizált helyzetben van, hiszen földrajzi elzártságának, gazdasági elmaradottságának, vallási és etnikai kontaktóza mivoltának köszönhetően több archaikus hagyományelem konzerválódott e régióban. A változás azonban itt is társadalmi szükségszerűség, amelyre a legerzártabb kisközösségek is kénytelenek reagálni valamilyen szinten. Előadásomban Salánk település lakosainak húsvéhoz kapcsolódó tradicionális és megújult ünneplési szokásaihoz szolgáltatók adatokat, s mint összetett vallási, társadalmi és kulturális jelenséget vizsgálom a régit és az újat. A hagyományos kultúrában az ünnep olyan különleges időszak, amikor a közösség a megszokottól, a hétköznaptól eltérő módon viselkedik, megszabott előírásokat tart be. A húsvéti ünnepi szokások a Salánkon élő két felekezet (görög katolikus, református) vallási hagyományain belül jelentőségüket tekintve napjainkban is kiemelkedő helyet foglalnak el, s markáns funkciót töltenek be mind a közösség, mind az egyén életében. A kutatás módszereként a mélyinterjút, valamint a közvetlen megfigyelést és beszélgetést alkalmaztam.

A NÉPMESEKUTATÁS LEHETŐSÉGEI KÁRPÁTALJÁN A 21. SZÁZADBAN

Kész Margit

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Ukrajna

A hagyományos kultúrában a mesélésnek évszázadokon keresztül óriási jelentősége volt. Valószínűleg a szóbeli kommunikáció megjelenésével a „homo narrans” számára egyidős az akarat azzal, hogy történet hangozzon el. Napjainkban sokan kongatják a vészharangot a klasszikus folklórrepertoár eltűnése miatt, sőt egyesek, a modernizáció romboló hatására hivatkozva, már el is temették a mesélés hagyományát. Jelen előadás témája a történelmi Ugocsa illetve a valamikori Szatmár megyéhez tartozó Nagypalád magyarlakta településein élők kollektív emlékezetben még napjainkban is fellelhető, az elmúlt években zajló kutatások alkalmával lejegyzett gazdag meserepertoár műfaji változatosságának ismertetése; a régió vallási és etnikai sokszínűségének hatása a meseszüzsékre; a műfaj kihálásáról szóló hipotézisek cáfolata. A több évszázados toposzokat tartalmazó szövegek nem hiába jöttek létre, szívós gyökereket engedtek, örökös aktualitásuk által fennmaradtak, s az új eseményekhez, életmódhoz alkalmazkodva változtak és hagyományozódtak. A mesemondás folytonosságának bizonyítéka a kiségióban az is, hogy történetmondói kánonban megvan a helye és funkciója a különböző műfajú meseszövegeknek: a tréfás mesének, tanmesének, legendamesének stb. A kutatómunka folyamán bizonyítást nyert az egész Európában ismert tényt is, hogy a klasszikus meseműfajok számbeli arányai megváltoztak: a tündérmesék száma nagyon lecsökkent, a tréfás mesék, trufák, novellamesék viszont nagyobb számban ismertek és hangzanak el napjainkban is. A szövegek saját gyűjtőmunkám valamint a II. RF KMF magyar szakos diákjainak nyári folklór- és nyelvjárásgyűjtő terepgyakorlata, a témában íródott szakdolgozatok és diplomamunkák eredményeként kerültek lejegyzésre. Színesíti a palettát, hogy a vizsgált települések néhány értékőrző tanára értelmét látta saját lejegyzett meseszövegeit felajánlani kutatómunkánk eredményességének növelése céljából.

Az előadásban bemutatásra szánt szövegtípusok a Magyar népmesekatalógus (MNK) valamint az Antti Aarne-Stith Thomson (AaTh) típusmutatók alapján kerültek besorolásra. Reményeink szerint a kutatási eredmények fentiekben megnevezett szempontok szerinti bemutatása kedvet és megfelelő alapot biztosít a további hasonló témájú összehasonlító munkálatokhoz.

CHANGING ETHNIC DIVERSITY OF THE CARPATHIAN BASIN DURING THE LAST CENTURY

Kocsis Károly, Tátrai Patrik
MTA CSFK Földrajztudományi Intézet
Magyarország

This paper try to outline the changes of the ethnic spatial structure of the Carpathian Basin based on the census data of the given countries between 1910 and 2011. During the last century important ethnic changes took place in the ethnic structure as a result of the war losses (1914-1919, 1939-1945, 1991-1995), the forced migrations (1919-1924, 1939-1948, 1991-1995), the socialist urbanisation and the forced assimilation in the new nation states. Despite of the large scale ethnic homogenisation the Carpathian Basin remained ethnically one of the most diverse macroregion of Europe.

EURÓPAI NYELVI DIVERZITÁS MINDENKINEK – AZ ELDIA-KUTATÁS ÉS NÉHÁNY EREDMÉNYE

Kolláth Anna
Maribori Egyetem
Szlovénia

A Maribori Magyar Tanszék 2011 márciusa óta – hét partnerintézet egyikeként – részt vett az ELDIA című FP7-es nemzetközi kutatási projektben. Az ELDIA (European Language Diversity for All – Európai nyelvi diverzitás mindenkinek) interdiszciplináris projekt célja az volt, hogy újraértelmezze az egyéni és a közösségi kétnyelvűség fogalmát. Hat európai ország hét intézményének alkalmazott nyelvészei, szociolingvistái, jogászai, statisztikusai – 14 finnugor nyelv és nyelvváltozat tanulmányozásával – közös erővel azon munkálkodtak, hogy megvilágítsák, hogyan hatnak egymásra helyi (nemzeti) nyelvek és nyelvváltozatok, valamint nemzetközi (közvetítő) nyelvek a ma Európájában. A projekt „végterméke” az EuLaViBar (European Language Vitality Barometer – Európai nyelvi vitalitási barométer) megalkotása, egy olyan eszközé, amely lehetővé teszi a nyelvi sokszínűség felmérését, illetve segíti a nyelvek egymás mellett élését a többnyelvű mindennapokban. A projekt szemlélete szerint a többnyelvűség kulturális örökségünk egyik legfontosabb eleme, ezért támogatása, kutatása kiemelt figyelmet érdemel.

A maribori kutatócsoport koordinátoraként előadásomban két dologra vállalkozom: először röviden bemutatom a projektet, elsősorban a maribori kutatócsoport munkája alapján. Szólok a terepmunka eredményeiről: a Szlovéniában végzett kérdőíves gyűjtésről, valamint az egyéni és csoportos interjúk készítéséről mind a magyar kisebbségi, mind pedig a szlovén többségi közösségben, majd ismertetem az adatelemzés szempontjait és menetét. A második részben a kapott korpusz témái közül az adatközlők nyelvi attitűdjeit emelem ki. Azt igyekszem bemutatni az önbevalláson alapuló nyelvi kompetenciák interakciójában, hogyan jellemzik a megkérdezettek saját nyelvüket és egymás nyelvét, illetve az angolt és az általuk választott más (idegen) nyelveket. Képet kapunk arról is, hogyan alakítja az együtt élő kisebbség és többség többnyelvű környezetét, illetve hogyan látja anyanyelvi megmaradását globalizálódó világunkban.

A SZERVETLEN MONDATÖSSZETÉTEL

Kótyuk István

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Ukrajna

A nyelvtanok eddig az összetett mondatoknak csak két típusát különböztették meg: az alárendelő és mellérendelő összetett mondatokat. Vannak azonban olyan összetett mondataink, amelyek tagjai között sem tartalmi-logikai, sem szerkezeti-grammatikai kapcsolat nincs. Ezeket tekinthetjük szervetlen összetett mondatoknak. A beszédben különböző típusaikkal találkozhatunk. Ezeket ismerteti e rövid előadás.

A SZÓLÍTÓ NEVEK LÉLEKTANI HÁTTERÉRŐL EGY KÁRPÁTALJAI TELEPÜLÉS (SOM) TÜKRÉBEN

Kovács András
Nagyberegai Református Líceum

A név és az ember belső viszonyának elemzése a névtan egyik sajátos feladatköre. A szólító nevek a névtanon belül a legárnyaltabb kifejezői a névhez való viszonyhoz, melyek mindezekén túl némi információval szolgálhatnak az azt viselő személy jelleméről, értékrendjeiről és magatartásáról. A névhez való viszony vizsgálata eltér a névtan rendszerközpontú vizsgálati módszereitől, a kapott eredmények íggy nem általánosítható tanulságok, jobbára eset- és jelenségrögzítések, ezért az ilyen jellegű vizsgálatok száma viszonylag kevésnek mondható.

A vizsgálat kiinduló pontja az egy keresztnévhez tartozó szólító nevek változatossága (András – Bandi, Endre stb.) és ezek rendellenességei. Előadásomban azt a megfigyelt jelenséget járom körül, miszerint viszonylag sokan vannak azok, akik a hivatalos nevüktől eltérő (Balázs – Bandi, Mancsi – Margó), vagy teljesen különböző szólító nevet használnak. Például: Erzsébet – Tünde. Felmerül a kérdés, hogy mi lehet e szóbeli névváltoztatások hátterében. Ezen rendellenesnek tűnő eseteket személyes interjúk segítségével névlélektani szempontból vizsgálom.

INTERNETES KÉRDŐÍVEK A NYELVHASZNÁLAT KUTATÁSÁBAN

Kozmács István
Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem
Szlovákia

Rövid előadásomban a szegedi egyetemen folyó FinUgRevita projekt internethasználattal kapcsolatos kutatásának első bemutatására vállalkozom. A vizsgálat kapcsolódik egy korábbi kutatásunkhoz, amelyben szlovákiai magyar és udmurtiai udmurt tanárjelöltek között végzett vizsgálatunkban bemutattuk, hogy milyen összefüggés van a anyanyelv iránti attitűd és a tényleges nyelvi viselkedés között. Az eredmény hasznosítható a magyar kisebbségek nyelvhasználatának és attitűdjének értékelésekor is.

A mostani előadásban bemutatom az az internetes felületekkel kapcsolatosan eddig beérkezett válaszok alapján, hogy a korábbi eredményeinket ez a lekérdezés mennyiben támasztotta alá vagy kérdőjelezte meg. Javaslatot teszek egy hasonló típusú felmérés elkészítésére a magyar és a magyarországi kisebbségek körében.

MAGYAR IRODALOM NEM MAGYARUL?

Kőszegi Péter
MTA BTK ITI
Magyarország

A régi magyar irodalomnak számos olyan sajátossága van, amellyel a modern – romantika utáni – irodalmak kutatója nemigen tud mit kezdeni. Az egyik ilyen a nem magyar nyelvű magyar irodalom, e fából vaskarika.

A kérdés legegyszerűbb elintézése: a magyar előzménye, úgymond, a magyarországi, tehát ebben az esetben magyar irodalmon magyarországi irodalmat kell érteni, amely ily módon szinte bármilyen nyelvű lehet. Ez tipikus 19. századi álláspont, amikor is „a nemzeti egység mindenekfelett” szempontja győzedelmeskedik, s mind a nyelvet, mind az irodalmat egy evolúció részeként képzelik el, egyfajta nemesedésként.

A feltétlen nemzetállamokban gondolkozás a nem nemzetállamok korában, továbbá a nemzetállamok megszűnés után: több, mint hiba.

A Soproni virágének, ahogy az irodalomtörténeti hagyomány a kétsoros töredéket nevezi, a *legkorábbi magyar nyelvű, világi ének*. Sopron város jegyzőkönyvében maradt fenn a 15–16. század fordulójáról, „Gugelweit János” (ahogy a magyar szakirodalom nevezi) jegyző keze írása. Nehéz lenne vitatni, hogy e magyar nyelvű sorok lejegyzője, Johann Gugelweit, akárcsak Sopron polgársága, német anyanyelvű volt. De, *esetenként*, magyarul írt. Ad absurdum: a Soproni virágének a magyarországi német irodalom magyar nyelvű alkotása.

Magyar anyanyelvű szerző, magyar anyanyelvű befogadókra számítva, számos esetben *latinul* fogalmazott (Brodaricstól II. Rákóczi Ferencig).

Az első világi *román* dal (részleges) lejegyzése – egy Balassi nótajelzés.

Előadásom erről a jelenségről, a „kinek a kultúrája” kérdéséről, a hungarus, pannonicus problematikájáról szól.

**ДО ПЕРЕКЛАДУ РОМАНА «ЧОРНА РАДА» ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША
(ЗІСТАВЛЕННЯ РОСІЙСЬКОГО, УКРАЇНСЬКОГО ТА УГОРСЬКОГО ВАРІАНТІВ
ТВОРУ «ЧОРНА РАДА»)**

**Ladányi Erzsébet
Eötvös Loránd Tudományegyetem, BTK Nyelvészeti Doktori Iskola
Magyarország**

Першоджерелом дослідження послугував російський варіант роману П. Куліша «Чорна рада (Хроника 1663 года)» зі збірника «Повѣсти П.А. Куліша Въ четырехъ томахъ», виданого типографією П.А. Куліша у 1860 році в Санкт-Петербурзі.

Роман, про який П. Куліш стверджував «... в Киеве начал я писать на языке Пушкина, а в Петербурге написал на языке Шевченко», був створений у двох варіантах українською та російською мовами. У своїй статті «Об отношении малороссийской словесности к общерусской. Эпилог к «Черной раде»» автор пояснював: ««Черная рада» написана мною сперва на южно-русском или малороссийском языке. Здесь напечатан вольный перевод этого сочинения. В переводе есть места, которых нет в подлиннике, а в подлиннике осталось многое, не вошедшее в перевод. Это произошло, как от различия духа обеих словесностей, так и от того, что, сочиняя подлинник, я стоял на иной точке воззрения, а в переводе я смотрел на предмет, как человек известной литературной среды. Там я по возможности подчинялся тону и вкусу наших народных рапсодов и рассказчиков; здесь я оставался писателем установившегося литературного вкуса».

Переклад першого історичного роману, твору нової української літератури угорською мовою був виконаний угорською перекладачкою Ганною Бойтар, і з'явився у видавництві „Európa kiadó” у 1978 році.

В статті розглядаються приклади перекладу українських реалій, як наприклад термінів козацької зброї, регалій, тогочасних війських козацьких рангів, а також елементів традиційного українського побуту тощо в трьох варіантах роману.

MULTILINGUALISM AND TOURISM IN TRANSCARPATHIA

Petteri Laihonen
University of Jyväskylä
Finland

The multilingual and multi-ethnic nature of Sub/Transcarpathia has been recognized as a resource for tourism already in the 19th century. My paper investigates a case of contemporary multilingual tourist installment in Transcarpathia, next to the EU border.

Transcarpathian Hungarians have primarily targeted Hungarians from Hungary as sources of heritage tourism. For Hungarian heritage tourists, there are some cultic destinations in Transcarpathia such as the Verecke pass. As a new phenomenon, Ukrainians from the east invest in tourist sites found in the Hungarian enclave. They find the Hungarian image a resource, as I argue is the case for a thermal bath 200 meters from the Hungarian border. This tourist instalment was originally an open air spa during the Soviet period. Now a Ukrainian family from the east has built a luxuriant bath with several Hungarian symbols, such as the statues of Hungarian kings and paintings of Hungarian national events as well as Hungarian folk motifs and Hungarian texts. Most of the functional texts are bilingual, Ukrainian and Hungarian. Some of them are in English and Ukrainian, whereas the menus in a Japanese tea house and official signs on the constituents of the thermal water were only in Ukrainian.

We can notice a global mixture consisting of the use of English in a place where the customers come from the East, and the decision to put a Japanese tea house in a 'Hungarian' spa, together with bars and grills serving traditional Hungarian dishes. This indicates that the spa is striking a balance between local flavor and the needs of targeted customers. With regards to aesthetics this is achieved through building the image of a Western installment, indexed by the use of Hungarian emblems and language with some English and Japanese additives. However, at the same time the Ukrainian tourist is assured that all this is available without the troubled crossing of the Schengen border and without having to cope with a non-Slavic language. In this way, also the Hungarian linguistic identity has become commodified and the local Hungarians might ask, who has the right to represent Transcarpathian Hungarian culture and language and how.

KONSZEKUTÍV TOLMÁCSOLÁS 4 NYELVEN (EGY OKTATÁSI CÉLÚ KÍSÉRLET BEMUTATÁSA)

Lebovics Viktória
Eötvös Loránd Tudományegyetem BTK
Magyarország

Sok éves tolmácsolási, ill. tolmácsolás-oktatási tapasztalatom azt mutatja, hogy a tolmácsolás oktatásában is rendkívül hatékony szerepe van a szemléltetésnek. Egy tolmács megfigyelése munkája során nemcsak a tévedések, hibák kiszűrésére ad lehetőséget, hanem a tolmács által használt tolmácsolási technikák alkalmazásának megfigyelésére, elsajátítására is.

A kísérletben arra törekszünk, hogy minél életszerűbb körülményeket teremtsünk és felvételt készítsünk 3 vagy 4 különböző nyelvre történő rövid pohárköszöntő tolmácsolásáról. A pohárköszöntő szövege szándékosan oly módon kerül megszerkesztésre, hogy tartalmazzon bizonyos nehézségeket és megoldási feladatokat tolmácsolási szempontból.

A kísérletben résztvevő tolmácsok változó háttérrel, nyelvtudással és tolmácsolási gyakorlattal, tapasztalattal rendelkeznek, ami lehetővé teszi az oktatás szempontjából hasznos pillanatok megörökítését. Érdekes megfigyelni, hogyan befolyásolják egymás munkáját a más-más nyelvre tolmácsoló emberek attól függően, hogy hányadik nyelv a sorban az, amelyre ők tolmácsolnak; hogy mennyire segíti vagy zavarja a tolmácsot a többi nyelv ismerete. A tolmácsolási feladat elvégzése után egyenként rövid riportot készítünk a tolmácsokkal tapasztalataikról.

A felvétel megvitatása során az oktató bemutatja, elemzi és megbeszéli a hallgatókkal a tapasztalatokat, gyakorlati útmutatóval segíti a tanulókat.

A felvétel elkészítése után minden tolmács fordítását írásban is rögzítjük, ami lehetővé teszi a tolmácsolás részletes elemzését, valamint a potenciális egyéb jó megoldások gyakorlását.

A MAGYAR DÉLI NYELVJÁRÁSOK NYOMAI A HORVÁTORSZÁGI MAGYAROK NYELVHASZNÁLATÁBAN

Lehocki-Samardžić Anna

Eszéki Josip Juraj Strossmayer Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Horvátország

A horvátországi magyarság többségben Baranya déli részén, Drávaszögben él. Horvátország többi területén a magyarok szorványságban élnek, nyelvüket erősen befolyásolja a szláv környezet, és sokszor a városi nyelvhasználat is hat a nyelvükre, elsősorban lexikai és szintaktikai szinten. Minél távolabb van a magyar szorványterület, pl. a tenger mellék, annál kevesebb a kapcsolat az anyaországgal, ezért a tenger melléki magyarok nyelve olyan szavakat, kifejezéseket és formákat tartalmaz, amit a horvát nyelv regionális változata is ismer, és csak arra a területre jellemző. Munkámban elsősorban Drávaszög déli részére koncentrálok. A nyelvi anyagot irányított beszélgetés útján gyűjtöttem.

A drávaszögi magyarság nyelve a dél-dunántúli nyelvjáróterülethez tartozik. Tipikus jegye az ö-zés, ami egész Drávaszögben és a szlavóniai szigetnyelvekben is jelen van. Az ormánsági és somogyi részekre jellemző záródó diphtongusok (-ou, -öü, -éi) is hallhatók elsősorban Szlavóniában (Kórogy és Szentlászló), ugyanakkor Drávaszög egyes településein is még részét képezik a mindennapi használatnak. A drávaszögi nyelvjárási területre jellemző továbbá az *ly* helyett az *l*-ezés (gólya-góla, helyes-helös), ahogy ezt a dél-dunántúli nyelvjáróterületen is halljuk. Ugyanakkor a dél-alföldi nyelvjárási területen is létező *l*-ezést Drávaszögben is a *j*-zés váltja fel (*ijen, gója, mijen*). A köznyelvi ó, ő helyett gyakori az ú, ú ejtése: kú. A helyhatározó ragok zártabb ejtésűek: -bú/-bú (-ból/-ból), -rú/-rú (-ról/-ról), -tú/-tú (-tól/-től). A szó tagzáró *r, l* hang kieshet, és megnyújthatja az előtte álló magánhangzót (mikó, öccő). Az egyes szám harmadik személyű határozott ragozásban *látí, mondí* alakokat használnak. A többes szám harmadik személyű birtokos személyjel Baranyában *-ik, -jik* alakú (*házik, földjik*). A főnévi igenév képzője pedig *-nyi*.

A drávaszögi nyelvhasználat egyik legvitatottabb kérdése az ún. suksükkölés és a határozatlan igealakok használata a határozott helyett. Míg a nyelvújítók szemszögéből mind a két jelenség nyelvhelyességi hibának számít, a nyelvtörténészek azonban nyelvi fejlődésnek, egyszerűsítésnek tartják. Mindenesetre a Horvátországban élő drávaszögi magyarok suksükkölnek és szuksükkölnek, valamint nagyjából egy igeragozást használnak, illetve a kettő igeragozási modell kombinációját. A suksükkölés és a szuksükkölés nem kivételnek, hanem szabálynak számít, és ahogy a határozott igeragozás helyett a határozatlan igealakokat szabályszerűen és kivétel nélkül használja, nyelvjárási jelenségről tanúskodik.

SZÓSZEMANTIKAI STRUKTÚRA: AREÁLIS SZEMPONTOK

Lengyel Zsolt
Pannon Egyetem
Magyarország

A nyelvi centripetális erők valamennyi nyelvi szint vonatkozásában aktívak, működnek, természetesen más-más (nyelvi) jelenséget eredményezve. Ezen erők hatásmechanizmusait nem ismerjük kellő mértékben, ami különösen a prognózisok felállítását nehezítheti. Milyen nyelvi változások esetében számolhatunk egy „új nyelv” kialakulásával, és milyen esetekben új nyelvi centrumról, ami „csak” policentrikussá teszi az addig monocentrikus helyzetet. Az előadás szóasszociációs vizsgálatok eredményeivel kíván a jelzett folyamat jobb megismeréséhez hozzájárulni.

**SLAVIC IMMIGRANT CULTURES IN NORTH AMERICA:
THE LANGUAGE FACTOR**

**Magocsi, Paul Robert
University of Toronto
Canada**

The goal of this essay is to provide a general overview of Slavic immigrant cultures, with a particular emphasis on language and its development among diasporan groups in North America—the United States and Canada. Of particular concern is when and how Slavic languages appeared in North America and what have been the mechanisms whereby they have been maintained.

The essay discusses how Slavic languages appeared in North America (the result of immigration); how the Slavic peoples have been classified in the United States and Canada; how the various languages have been maintained (through publications and schools), and finally how certain literary languages continued to exist in North America even after they died out in the European homeland.

HAZATALÁLÓK ÉS HAZÁT TALÁLÓK. SZEMELVÉNYEK A KÜLHONI MAGYAR IFJÚSÁG HELYZETÉRŐL 2014–2015.

Marelyin Kiss József
Nemzetstratégiai Kutatóintézet
Magyarország

2014. januárban a Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fóruma fölkérésére a Nemzetstratégiai Kutatóintézet egy vizsgálatsorozat szervezésébe kezdett a magyar ifjúság helyzetének leírására, illetve kormányzati javaslatok megfogalmazása céljából. A kutatássorozat alapvetően kvalitatív jellegű volt. Ötvenegy szakmai interjú készült ifjúsági szervezetek vezetőivel, tizenhárom fókuszcsoporthot szerveztünk döntően az identifikációs kérdésekről és az asszimilációs folyamatokról, végül kiváló helyi szakértőket kértünk fel a négy nagy régió helyzetének értékelésére. A téma minden esetben amagyar fiatalok helyzete. Emellett fiatal kutatók írtak tanulmányokat az ifjúságkutatási előzményekről, valamint a jogszabályi környezetekről.

A kutatássorozat 2014. december 5-én a KMKF plenáris ülésével átmenetileg lezárult. Az eredményekről két nagyobb és két kisebb műhelykonferencián számoltunk be, nyomtatásban eddig két Kárpát-haza Szemle tematikus szám jelent meg, s egy zárókötet is készül ez év szeptemberére. A zárókötetben kiemelten foglalkozunk a közelmúltban tapasztalt és "drámai" méretűvé vált migrációval, valamint a magyar diaszpórákkal. Nem kis meglegedésünkre munkánk első eredményei már bekerültek a Nemzeti Ifjúsági Stratégia cselekvési tervébe [1847/2014. (XII. 30.)], amely egyebek mellett a Magyar Közlöny 2014. évi 187. számában is olvasható. Eszerint elő kell készíteni a magyarországi és külhoni ifjúsági korosztályt monitorozó kutatást, és biztosítani kell az szakpolitikai döntéselőkészítést tudományosan megalapozó ifjúságkutatásokat. Jó a sok tudás, de jobb a módszeres és összehasonlítható tudásanyag, a célirányos politikai beavatkozások alapozásához mindenképpen.

KREATÍV NYELVHASZNÁLAT, NYELVI VITALITÁS: A DIGITÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ HATÁSA A KÁRPÁTALJAI MAGYAROK NYELVHASZNÁLATÁRA¹

Márku Anita

MTA Nyelvtudományi Intézet Többszervezési Kutatóközpont

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Magyarország, Ukrajna

Bár az internetes nyelvészet fiatal nyelvészeti-kommunikációs kutatási terület, mégis gazdag nemzetközi szakirodalommal rendelkezik. A korai kutatások egy része a számítógép közvetítette kommunikáció (továbbiakban CMC²) mibenlétének definiálásával foglalkozik; ma sem tisztázott kérdés, hogy az *írott nyelvhez* áll-e közelebb, annak egy változata, hiszen billentyűzet segítségével készül, és a monitoron válik olvashatóvá, vagy inkább „írott beszéd”-nek (*“written speech”, „új beszélt nyelviség”*) tekinthető-e, hiszen a szóbeliségre utaló vonásai vannak, vagy valahol *az írás és a beszéd között* („írott-beszélt nyelv”, „másodlagos írásbeliség”), esetleg egy új, sajátos nyelvváltozatról van szó („netspeak” „internet-szlen”, „háló-szlen”, „chat-nyelv”, *digilektus*). A kutatások következő vonala a CMC nyelvi sajátosságaival, a különböző internetes szövegek műfaji tipologizálásával, grammatikai jellegzetességeinek leírásával foglalkozik. A legújabb kutatási trendek pedig már multidiszciplináris megközelítést preferálják: azaz a CMC nyelvi sajátosságainak leírásán túl, kisebb-nagyobb közösségek (gyakorlóközösségek, beszélőközösségek, virtuális közösségek), társas-társadalmi kérdéseit – a kapcsolati hálók, az identitás, a nyelvcsere és nyelvmegtartás, a nyelvi variabilitás – valamint az oktatás kérdéseit is vizsgálják. Különösen izgalmasak, sajátosak és létfontosságúak ezek a kérdések kétnyelvű közösségekben, mint amilyen a kárpátaljai magyar közösség is.

Az előadás egy rövid elméleti bevezető után arra a kérdésre keresi a választ: hogyan használjuk, és hogyan tudjuk *kreatívan* „ki”használni digitális kommunikáció nyújtotta lehetőségeket a nyelvi vitalitás, a nyelvi sokszínűség, és a kreatív nyelvhasználat terén.

Ehhez forrásként felhasználjuk a CMC nyelvi jellemzőiről meglévő tudást is, valamint a kárpátaljai magyar internetezők közösségi fórumokon „elhangzó” diskurzusaiból válogatva, példák segítségével is illusztráljuk, hogy egyes netezők milyen kétnyelvűségi kommunikációs fogásokat használnak „ki” adott kontextusokban azért, hogy minél hatékonyabb diskurzusokat konstruálhassanak.

---

¹ A kutatás és az előadás az MTA Posztdoktor Kutatói Program keretében készült. Projektazonosító: (Sz-036/2013).

² CMC=computer mediated communication.

**ДО ПИТАННЯ ПЕРЕКЛАДУ УГОРСЬКОЮ МОВОЮ ОНОМАСТИКОНУ РОМАНУ
ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА „РЕКРЕАЦІЇ”**

**Mérai Tímea
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Magyarország**

Юрій Андрухович (1960–) – сучасний український поет, прозаїк, перекладач, есеїст. Твори Андруховича перекладені багатьма мовами світу. В своїх романах автор використовує багато гротескних елементів та іронії. Імена в романах Андруховича дуже часто відіграють важливу роль у створенні літературного образу героя. Роман «Рекреації» був написаний у 1990 році. У 1999 році Габор Кернер переклав роман угорською мовою. Мета моєї доповіді показати, що в процесі перекладу художнього твору дуже важливо звертати особливу увагу на переклад імен. У роботі розглядатиметься переклад декількох імен роману «Рекреації» угорською мовою.

**MERT MAGYAROK VAGYUNK! MERT UKRAJNÁBAN ÉLÜNK!
SZÜLŐI MOTIVÁCIÓK AZ ÓVODA NEVELÉSI NYELVÉNEK MEGVÁLASZTÁSAKOR
BEREGSZÁSZBAN**

**Molnár Anita
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Magyarország**

A tannyelv választás és a nyelvpolitika kérdése az utóbbi 10 évben hangsúlyosabban jelenik meg Ukrajna, Kárpátalja nyelvészeti írásaiban. A kisebbségi léthelyzet valamint az ukrajnai politikai helyzet, s annak változékonysága számos aktuális kérdést vet fel a társadalomtudományok területén, köztük a szociolingvisztikában is. Így például az óvodai és iskolai tannyelv megválasztását, illetve az ukrán oktatás- és nyelvpolitikai intézkedések hatását a kárpátaljai magyar beszélőközösség fennmaradása szempontjából.

Előadásomban készülő disszertációmhoz végzett kutatásaimból szeretném kiemelni a Beregszászban készített kérdőíves felmérés eredményeit 2012-ből és 2015-ből. Beregszász 14 óvodájába 2012-ben 1088, 2015-ben 1196 gyereket írtak be. Ezen gyerekek szülei közül a vizsgált óvodákban azokat kerestem fel egy zárt és nyílt kérdéseket tartalmazó kérdőívvel, akik a vizsgált években iskolába adták/adják gyermeküket. Az óvodai nevelési- és az iskolai tannyelv megválasztásának kérdése ezeket a szülőket érintette/érinti leginkább, éppen ezért volt célszerű őket vizsgálni.

Ukrajnában, Kárpátalján az eddigi kutatások eredményei azt támasztották alá, hogy ennél a szülői döntésnél a későbbi boldogulás esélyét a megkérdezettek az ukrán politikai irányokkal párhuzamosan a többségi tannyelv választásában látják sikeresebbnek. Napjainkban ez azért is fontos szempont a nyelvi változásokra nézve, mert az iskoláztatás alapnyelve az egyik döntő tényező a kétnyelvűség, esetleg nyelvcsere létrejöttében.

A VAJDASÁGI HELYSÉGNÉVRENDEZÉS

Molnár Csikós László
Újvidéki Egyetem
Szerbia

Szerbiában sokáig csak helyi szinten volt meg egy-egy nemzetiségi településnév kodifikálásának a lehetősége. A 2002. évi kisebbségi törvény rendelkezik arról, hogy a földrajzi neveket, települések, terek, utcák nevét az ott élő kisebbségek nyelvén, hagyományaik és helyesírása szerint (is) ki kell írni. A Magyar Nemzeti Tanács nyelvhasználati bizottsága 2003-ban több ülésén is foglalkozott a hivatalossá teendő magyar helységnevek kérdésével. A helységnévrendezésnek nagy sajtóvisszhangja volt. Az interjúkban elhangzottak és az olvasói levelekben közölt vélemények szociográfiai, szociolingvisztikai és településtörténeti szempontból is érdekesek, tanulságosak. Huszonnyolc olyan közigazgatási egység van Vajdaság Autonóm Tartományban, amely a magyar nyelvet hivatalosnak elismeri, a hozzájuk tartozó 287 település közül 266-nak a magyar nevét határozta meg az MNT.

A vajdasági helységek magyar névváltozatának hivatalossá tétele a hivatalos lapban közzétett határozattal nem fejeződött be, utána következhetett az addigi helységnévtábla módosítása. Azoknak a helységeknek az esetében erre nem is volt szükség, amelyekben a megfelelő községi alapszabályi rendelkezés értelmében már voltak kétnyelvű helységnévtáblák. Ahol viszont most írták ki először nemzetiségi nyelven a település nevét, megtörtént, hogy összefirkálták, lefestették a nevet, vagy megrongálták a táblát.

A vajdasági standardizálásra a magyarországi Földrajz név-bizottság is reagált. A vajdasági települések zömében az MNT és a FNB névajánlata azonos volt a monarchiabeli hivatalos névvel. Olykor a FNB teljesen más nevet ajánlott, mint amilyent az MNT megállapított. A FNB névajánlata néha előtagjában vagy utótagjában tér el az MNT hivatalos névformájától. Néhány település magyar nevét az MNT nem határozta meg, a FNB-nak viszont volt névjavaslat. Olyan esetek is előfordultak, hogy a FNB-nak nem volt javaslata, az MNT viszont meghatározta a hivatalos magyar nevet.

A nyelvhasználati bizottság 2004-ben azokat a vajdasági magyar helységneveket is tárgyalta, amelyek olyan községek településeire vonatkoznak, ahol nincsen hivatalos használatban a magyar nyelv. Különösen azoknak a településeknek a megnevezése jelentett gondot, amelyek hajdan Horvát-Szlavonországhoz tartoztak, és így kívül estek a monarchia-korabeli magyar törzskönyvbizottság hatáskörén.

A NEMZETISÉGI ÉS NYELVI ÖSSZETÉTEL VÁLTOZÁSA KÁRPÁTALJÁN 1941–2001 KÖZÖTT

Molnár D. István

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Ukrajna

A mai Kárpátalja nyelvi és etnikai arculata a történelem folyamán jelentős változásokon ment át. A XX. század folyamán a terület több alkalommal is gazdát cserélt, ami szintén jelentős változásokat okozott a népesség összetételében. Az 1941-es magyarországi népszámlálást követően új nemzetiségek jelentek meg a területen, a repressziók következtében egyes etnikumok száma jelentősen csökkent, míg mások szinte teljesen eltűntek. Az előadás keretében az 1941 és 2001 közötti népszámlálások közötti változások kerülnek bemutatásra.

NYELVHASZNÁLAT AZ ETNIKAILAG VEGYES (MAGYAR–UKRÁN) CSALÁDOKBAN KÁRPÁTALJÁN

Molnár József

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Ukrajna

A nemzetiségileg vegyes házasságok egyre elterjedtebbek a világ számos régiójában, és nem kivétel ez alól Kárpátalja sem. Ezek magas arányának kedvez a különböző nemzetiségek együttélése a megyében, a köztük levő mérsékelt szociokulturális távolságok, valamint a tolerancia viszonylag magas foka. Az etnikailag vegyes házasságban született, becslések szerint 20–30 ezerre tehető lélekszámú csoport nyelvi-kulturális identitásának alakulása jelentősen befolyásolja a megye magyar közössége lélekszámának a módosulását, és egyben a jövőbeni kilátásait is, ami indokoltá teszi a kérdéskör behatóbb tanulmányozását.

Vizsgálataink egyik adatbázisát a 2001-es ukrainai népszámlálás 10%-os reprezentatív mintája alkotta, amely Ukrajna Állami Statisztikai Szolgálatának köszönhetően 2014 közepén vált elérhetővé a világhálón a Minnesota Egyetem honlapján (Minnesota Population Center, international.ipums.org, 2014). A minta járási, illetve megyei alárendeltségű városok szerinti bontásban tartalmazza anonim formában a személyekre vonatkozó adatokat, többek között a nemzetiséget, az anyanyelvet, valamint az egyéb beszélt nyelveket illetően. Felhasználtuk, továbbá, egy 200 vegyes házasságokban született kárpátaljai adatközlő bevonásával, a Domus Hungarica szülőföldi ösztöndíj támogatásával lebonyolított kérdőíves felmérés nyelvhasználatra vonatkozó adatait.

Az eredményeket bemutató előadás kitér

- a magyar–ukrán vegyes házasságok gyerekeinek az anyanyelvi összetételére, annak földrajzi eltéréseire;
- a nyelvhasználat sajátosságaira az etnikailag heterogám családokon belül;
- a nyelvhasználat jellegzetességeire a családon kívüli színtereken;
- az etnikailag vegyes származású kárpátaljaiak nyelvi-kulturális attitűdjeire.

KELET-KÖZÉP-EURÓPAI NYELVEK ÉS KULTÚRÁK EGYMÁS VONZÁSÁBAN

Nádor Orsolya

Károli Gáspár Református Egyetem és Zágrábi Egyetem
Magyarország, Horvátország

Eddigi hazai és külföldi oktatómunkám során azt tapasztaltam, hogy szinte semmit sem tudunk egymás nyelvéről, kultúrájáról itt Kelet-Közép-Európában – miközben mindenfelé hangoztatjuk a közös történelmi sors hozományaként kialakult nyelvi és kulturális sokféleséget mint erényt, és rossz néven vesszük, hogy mások nem, vagy csak mérsékelten érdeklődnek az értékeink iránt. A sokat hangoztatott többnyelvűség mint európai polgári érték egyes népcsoportok számára – így pl. a kisebbségben élő magyarok, horvátok, románok számára kényszer, amiből persze előnyt is lehet kovácsolni, mások – mint pl. a magyarországi magyarok inkább egynyelvűek maradnak, ha tehetik. A nemzetközi statisztikák szerint a szabadon választott nyelvtanulás is csak a széles körben hasznosítható nyelvekre, leginkább az új nemzetközi közvetítőnyelvre, az angolra korlátozódik, a két másik, hagyományosan magas presztízsű nyelv, a német, a francia háttérbe szorul. Feltehetjük a kérdést, hogy hol vannak ebből a sorból a szomszédos nyelvek? Tele vagyunk sztereotípiákkal és előítéletekkel, de nehéz lenne egymás értékeit megismernünk úgy, hogy sem a többi nyelvről, sem a kultúráról nem tudunk, arról meg végképp nincs tudomásunk, hogy mennyi szálon fonódik össze a kelet-közép-európai térség szellemi élete, mennyi közös vonás van a nemzeti nyelvek útkeresésében, az írásrendszer és a normatív változat kialakulásában.

A Zágrábi Egyetem horvát hungarológus hallgatói számára 2011-ben meghirdettem egy speciálkollégiumot „Népek és nyelvek a Kárpát-medencében” címmel, ebből pedig mára egy könyv született, amely a nyelv kérdéseiből kiindulva, azt középpontba helyezve, történeti szempontok figyelembe vételével tárgyalja a nyelvek és kultúrák kapcsolatát. A közelítés nem is lehet más, csak interdiszciplináris. A könyvben érintett tudományterületek egyebek között a népiségtörténet, a nemzetiségtörténet, az areális nyelvészet, az eurolingvisztika, a szociolingvisztika, a két-és többnyelvűség, a kontaktológia és a nyelvpolitika.

Az előadásban a könyv írása során szerzett tapasztalataim alapján azokra a közös próbálkozásokra és konfliktusokra előidéző pontokra szeretnék rávilágítani, amelyek a kelet-közép-európai régió nemzeti nyelveinek formálódását jellemezték, és amelyek később a multikulturális régió helyett az egynyelvű nemzetállamok létrejöttének kedveztek.

MAGYAROKTATÁS A TARTUI EGYETEMEN

Nagy Andrea
Tartui Egyetem
Észtország

A Tartui Egyetemen több mint 20 nyelvet, többek között magyar nyelvet oktatnak anyanyelvi lektorok vagy tanárok. A nyelv mellett fontos szerepet kap az adott ország irodalmának, történelmének és kultúrájának megismertetése is. A magyar nyelv és irodalom oktatása több évtizede fontos szerepet játszik a Tartui Egyetem történetében. Előadásom fő célja, hogy betekintést nyújtsak e több mint 90 éves időszakba.

Előadásom 3 főbb részből áll. Az első részben ismertetem a Tartui Egyetem magyar lektorainak életét és munkásságát, valamint említést nyerek a Kárpátaljáról származó diákok is, akik az 50-es évek végétől a 70-es évek elejéig sokszor nagy segítségére voltak az akkori magyartanárnak. Ezt a kilenc évtizedet három időszakra bonthatjuk. Az első időszak a 20-as évek kezdetétől a II. világháború kitöréséig tart. Ez idő alatt kisebb megszakításokkal három magyar anyanyelvű tanár töltötte be a lektori állást. Az 1940/41-es tanév kezdetén felszámolták a lektorátusokat és szovjet katedrákat hoztak létre. Sem a háború alatt, sem azt követően 1993-ig hivatalosan nem volt magyar származású lektor a Tartui Egyetem Finnugor Nyelvi Tanszékén. A harmadik időszak 1993. szept. 1-jével kezdődik, amikor Pomozi Péter, a háború utáni időszak első magyar anyanyelvű lektoraként megérkezik Tartuba. Őt az évek során több honfitársa is követi, akiknek munkásságáról előadásomban részletesebben is szót ejtek.

Az előadás második részben a Tartui Egyetem Finnugor Tanszékének neves magyar vendégeit mutatom be, míg a harmadik részben ismertetem a magyar témájú szakdolgozatokat, valamint szót ejtek a Magyarország és Észtország közötti diákcsere programok adta lehetőségekről.

STEREOTYPE, COMMUNITY, MOTHER TONGUE

Paládi-Kovács Attila
Institute of Ethnology, Hungarian Academy of Sciences
Hungary

The word stereotype has several meanings. The one of concern to us could perhaps be briefly defined as: „a schematic notion formed of groups of people, peoples or social phenomena.” In this sense the stereotype is closely linked to language. Brevity and constant form are important characteristics. It is very common for a stereotyped phrase to consist of only a single word, often a single adjective. In general it is a commonplace or cliché used in a community or group organised on a linguistic and cultural basis, to characterise other groups. The stereotype helps the individual to judge other groups, to find his bearings in the world of people and to interpret relations among groups organised on ethnic, linguistic, religious or other basis. It serves as a guide in awareness of his own identity and belonging to a group, in accepting or rejecting, respecting or disrespecting other groups. Stereotypes generally indicate in a striking and brief form the linguistic, cultural and mental differences between the groups. The content of the judgements expressed in them characterise the world image of a particular linguistic, cultural, denominational or social group and at times also its self-image.

In some cases stereotypes contain prejudices or adjectives insulting or stigmatising other groups. Careless, or even exaggerated generalisation applied at times to entire nations or religious denominations strengthens the schematic formation of images.

VALÓSÁGOS FIKCIÓ
(KÍSÉRLET TAMÁS MIHÁLY ÉS PÁLÓCZI HORVÁTH LAJOS
PRÓZÁINAK REFERENCIÁLIS OLVASATÁRA)

Papp Adrien
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Magyarország

A valóság és fikció évszázadok óta tartó dialektikája folyamatosan előbukkanó alapkérdése a művészetfilozófiának, irodalomnak, sőt némely esetekben magának a historiográfiának is.

Hihetünk-e a szerzőnek; támaszkodhatunk-e kordokumentumként egy-egy szépirodalmi alkotásra; egy adott kor társadalmának képe kibontható-e a szépirodalmi írásokból, vagy szolgálhatnak-e adalékul például egy történész munkájához? Hol a határ fikció és valóság között? Ezek a kérdések időről időre előjönnek s hol az irodalmárt, hol a történészt hozzák lázba.

Természetesen a kérdésföltevés műfajfüggő. Egy utópisztikus, *science fiction* regény esetében az olvasóban nem igazán ébred fel a valóság kibontása iránti vágy. Viszont egy történelmi, esetleg önéletrajzi vonatkozású mű olvasása során az olvasói reflexió ösztönösen igyekszik megtalálni a valódi valóság és a mű valósága közötti párhuzamot.

Paul Ricoeur szerint az, hogy egy műnek fikciós vagy történelmi jelleget tulajdonítunk, az úgynevezett „olvasási szerződés” függvénye, amely az elbeszélői hang és az olvasó közti megállapodást jeleníti meg. A fikció történetiesítése esetében szintén az olvasó és az író közti szerződésbe lépünk be, s elfogadjuk, hogy az események az elbeszélői hang múltjához tartoznak. Amennyiben ez a hipotézis érvényes, akkor igaz, hogy a fikció szinte történelmi, a történelmi pedig ugyanígy fiktív.¹

Roland Barthes ezzel szemben határozottan kijelenti, hogy „még a legrealistább regényben sincs »realitása« a referensnek – elég elképzelni, micsoda felfordulást okozna, ha akár a legjózanabb elbeszélés leírásait szavukon fognánk, működési programokká fordítanánk le, és egyszerűen megpróbálnánk kivitelezni őket”.²

Tény, hogy egy szépirodalmi narratíva esetében nem lehet letisztult realizmusról beszélni, hisz a fikció, ha másképp nem, de a valóságos tények szubjektív feldolgozásában, értelmezésében megjelenik. Épp ezért téves elképzelés lenne egy szépirodalmi alkotás, például történelmi témájú regény, minden mondatában tetten érni a valóságot, viszont ahogy azt tanulmányában Kisantal Tamás kifejti: az irodalmi szövegeket valamennyire lehetséges történeti módon elemezni, vagyis a történelemelméleti diskurzuson és metodológián belül van egy olyan közeg, ahol az irodalom és a historiográfia kapcsolatba lép, s a történeti

---

¹ Paul Ricoeur: A történelem és a fikció kereszteződése. 1999, i.m. 362.

² Antoine Compagnon: A világ, 2006, i.m., 124.

elemzési módszerek szépirodalmi szövegekre is alkalmazhatóak.³ A történetelméleti diskurzusok keretében a történelmi narratíva irodalmi szövegszerűsége már régen foglalkoztatja a kutatókat. Hayden White szerint például, egy történelmi szöveg kezelhető irodalmi alkotásként, amennyiben igaz, valóságreferens kijelentései egy bizonyos formát kapnak.⁴ Megfordítva ezt az elméletet felvetődik a kérdés, hogy egy megformált irodalmi szöveg kezelhető-e történelmi szöveggé, amennyiben egy bizonyos korszemlélet, referenciával rendelkező állítások megjelennek narratívájában?

Irodalom

Antoine Compagnon: A világ. In.: Antoine Compagnon: Az elmélet démona. Pozsony, Kalligram, 2006. 109–158.

Hayden White: A történelmi szöveg mint irodalmi alkotás. In: Hayden White: A történelem terhe. Budapest, Osiris–Gondolat, 1997.

Kisantal Tamás: Az irodalmi alkotás, mint történelmi szöveg. In: Tiszatáj, 2004. 75-101.

Paul Ricoeur: Válogatott irodalomelméleti tanulmányok. Budapest, Osiris Kiadó, 1999.

---

³ Kisantal Tamás: Az irodalmi alkotás, mint történelmi szöveg, 2004, i.m., 99.

⁴ Hayden White: A történelmi szöveg mint irodalmi alkotás, 1997, i.m., 97.

**A SZEMÉLYESSÉG IRODALMI PROBLEMATIKÁJA
(A KÁRPÁTALJAI MAGYAR IRODALOM MEGKÖZELÍTHETŐSÉGÉRŐL)**

Penckófer János

**II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Ukrajna**

A személyességgel összefüggő irodalmiság a kárpátaljai magyar irodalom létezésének bizonyíthatóságához szól hozzá. Általa azt a meggyőződést lehet továbbgondolni, hogy szakszerűen e régió irodalmiságát nem territoriális elszakíttóságában és nem történelmi-társadalmi jellegzetességeiben lehet fölmutatni, hanem sajtósági irodalmi problematikájában.

A személyesség tehát – mint irodalmi problematika. Mindenekelőtt az a személyesség, mely az önéletírással kapcsolatba hozható alkotások műfaji kérdésköreit érinti. De a személyességnek az a fajtája ugyancsak figyelmet érdemel, mely a nyilvánvalóan fikciós szövegeket érinti, és arra a meggyőződésre épül, hogy a művészi formában megjelenő tárgyiasságnak csakis a vele való személyes találkozás előzetes élménye biztosíthat „életszerűséget” a papíron (Pilinszky János, Csoóri Sándor).

A személyesség önéletírást, valamint a szövegbeni „poétikai én”-t (a szöveg-személyiséget) érintő sajtósága szerint nyerhet létjogot az a fajta intertextualitás is, mely a fikciós szövegek tárgyiasságát az egyéb írásokban megjelenő tárgyiassággal teszi összevethetővé. Így képződhet meg az ún. régiós olvasat. Az ilyen olvasat, a szépirodalmi alkotások műfaji és szöveg-személyiséggel összefüggő vonatkozásai mellett, a legkülönbözőbb „kárpátaljai” szövegek és közösségi-együttélési jellegzetességek ismeretét teszi szükségessé.

A NYELV ÉS A KULTÚRA SOKSZÍNŰSÉGE – A KOGNITÍV STILISZTIKA ASPEKTUSÁBÓL

Pethő József
Nyíregyházi Főiskola
Magyarország

Az előadás a konferencia témáját – Nyelvi és kulturális sokszínűség Kelet-Közép-Európában: érték és kihívások – csupán egyetlen specifikus nézőpontból, nevezetesen a funkcionális kognitív nyelvészet, ezen belül is elsődlegesen a kognitív stilisztika aspektusából, ám különböző szinteken, illetve elmélet és gyakorlat egységében kívánja megközelíteni. A kifejtés legáltalánosabb szintjén azt a kérdéskört vizsgálja, hogy miképpen értelmezi, milyen elméleti előfeltevések alapján és milyen módszerekkel kísérli meg leírni a nyelv és a kultúra lényegi jellemzőit, illetve összefüggését a kognitív nyelvészet. Itt mindenekelőtt az emelendő ki, hogy bár a különböző nyelveknek egyetemes kognitív elvek adják az alapját, a megismerés variabilitásából eredően az egyes nyelvek erősen kultúraspecifikus vonásokat mutatnak, illetve az, hogy az egyes nyelveken belül is érvényesül az egység és a különbözőség dinamikus dichotómiája (vö. pl. Langacker 1987, Geeraerts [ed.] 2006, Kövecses 2010, Tolcsvai Nagy 2013). Az elméleti megközelítés második, már stilisztikai szintje azt a kérdéskört helyezi középpontba, hogy a kognitív stilisztika milyen lehetőségeket kínál a nyelvi variancia és a szociokulturális tényezők sokszínűségének egységes nyelvészeti fogalmi rendszerben való megragadására. Az előadás harmadik, már gyakorlatias jellegű része, tekintettel arra a tényre, hogy az anyanyelvoktatás kiemelkedő jelentőségű képzési terület egy társadalom, egy kultúra működésében, olyan, amely jelentős mértékben meghatározza egy közösség jelen- és jövőbeli kulturális, gazdasági teljesítményét, megmaradásának esélyét és életminőségét (vö. Tolcsvai Nagy 2013), azt vizsgálja, hogy a kognitív nyelvészet milyen perspektívákat kínál az anyanyelv-pedagógia számára a nyelvi és kulturális sokszínűség megismertetése és megőrzése céljából.

Irodalom

- Geeraerts, Dirk (ed.) 2006. *Cognitive Linguistics: Basic Readings*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
Kövecses Zoltán 2010. *Metaphor. A Practical Introduction*. Second Edition. Oxford, New York etc.: Oxford University Press.
Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar*. Vol. 1. Stanford: Stanford UP.
Tolcsvai Nagy Gábor 2013. *Bevezetés a kognitív nyelvészetbe*. Budapest: Osiris Kiadó

ETNIKAI ÉS KULTURÁLIS SOKSZÍNŰSÉG VAJDASÁGBAN

Gleb Pilipenko

Orosz Tudományos Akadémia, Szlavisztika Intézet

Oroszország

Az Orosz Tudományos Akadémia és a Szerb Tudományos Akadémia közötti együttműködés keretében három év során a „Nemzeti kisebbségek nyelve és kultúrája a Balkánon” című projekten dolgoztam. A kutatásra azokat a településeket választottam ki, amelyekben a legszámottevőbb vajdasági kisebbség, a magyarok élnek. 2012-ben Székelykevény (Skorenovac) és Hertelendyfalván (Vojlovica) (Pancsó része) terepkutatást végeztem, 2013-ban a tartományi fővárosban, Újvidéken (Novi Sad) voltam, 2014-ben pedig Adára és Adorjánra látogattam. Ezeket a településeket nem véletlenül választottam: ott három különböző etnikai, demográfiai és kulturális helyzet van. Székelykeve és Hertelendyfalva a Bánátban található, ezek a települések a legdélibbek, ahol magyarok élnek, azon kívül ez magyar nyelvsziget a szerbek és bolgárok között. Újvidék Dél-Bácskában van. Ez nagy város, ahol a nem magyar lakosság többségben van. Újvidéken a város magyar részeiben dolgoztam. Ada és Adorján Észak-Bácskában vannak, a Tisza folyó mellett. Ez a tömbmagyar vidék. Ada kis város, Adorján pedig falu. A terepkutatás fő célja az identitás, a soknyelvűség, a kétnyelvű oktatás, a vallási és néprajzi sajátosságok kutatása volt. A terepkutatás során interjúkat készítettem nem csak magyarokkal, hanem szerbekkel és romákkal is, akik a nyelvi helyzet elidegeníthetetlen részét képezik. Különös figyelmet szenteltem az adatközlők szerb és magyar beszéde elemzésének, a nyelvjárási jelenségek, valamint az interferencia jelenségek kutatásának.

TANNYELV, NYELVHASZNÁLAT ÉS A MI MÖGÖTTE VAN (EGY KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT RÉSZEREDMÉNYEI)

Séra Magdolna

Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem
Magyarország

A kárpátaljai magyar nemzetiségű kisebbségi helyzetben élő közösség, esetükben "a nyelvmegtartás valószínűleg egyet jelent a nemzeti megmaradással, a nyelvmegtartásnak a család mellett a másik legfontosabb színtere pedig az iskola" (Beregszászi 2012:7). A kárpátaljai magyar iskolahálózat léte és működése tehát egyik feltétele annak, hogy a vidék magyarsága közösségként élhessen és funkcionálhasson, legyen jövője, a magyar nyelvnek pedig presztízse legyen a beszélői körében. Az, hogy a kárpátaljai magyar iskolahálózat hosszú távon fennmarad-e, az ukrán állam oktatáspolitikai döntései mellett a kárpátaljai magyar szülőknél is múlik: azon a döntésükön, hogy milyen tannyelvű iskolát választanak gyermeküknek.

A tannyelv-választás kérdése összetett dolog, egyszerre több dimenziós, több tényező alakítja: befolyásolja a társadalmi, kulturális, politikai és gazdasági helyzet.

Előadásomban kérdőíves kutatási eredményeim alapján két fő dolgra szeretnék rávilágítani: milyen főbb motivációk (pragmatikus és praktikus okok) állnak a többségi és kisebbségi tannyelvű iskolát választó szülők iskolaválasztási döntéseinek hátterében, illetve milyen összefüggés van tannyelv, nyelvhasználat és identitás között.

Előadásomban 2014 tavaszán készült kérdőívek egyes elemeit veszem górcső alá. A kérdőívek kitöltése 2014 tavaszán (március-május folyamán) történt. Beregszász és Munkács magyar és ukrán tannyelvű iskoláiban 140 szülővel kérdeztünk meg négy nagyobb témakör mentén: nyelvhasználat, tannyelv, identitás, jövőkép, oktatási-nevelési támogatás. A vizsgálat alapján az – a szülők nyelvhasználatát figyelembe véve – alábbi szülői csoportokat különböztettem meg:

- a) Magyar szülők, magyar iskolába
- b) Magyar szülők, ukrán iskolába
- c) Vegyes család, magyar iskolába
- d) Vegyes család, ukrán iskolába
- e) Ukrán család, magyar iskolába
- f) Ukrán család, ukrán iskolába
- g) Vegyes család, ukrán iskola
- h) Vegyes család, magyar iskolába

A felsorolt csoportok alapján más-más motivációk jelennek meg a szülők iskolaválasztási motivációinak hátterében, de jelentős különbségek vannak az identitás és nyelvhasználati stratégiák tekintetében is a válaszadók között.

KUDARCOK ÉS SIKEREK AZ INTERKULTURÁLIS KOMMUNIKÁCIÓBAN

Simigné Fenyő Sarolta
Nyíregyházi Főiskola
Magyarország

A 21. század kezdetén a globalizáció olyan változásokat hozott, amelyek birtokában kitért a világ, felgyorsult a kommunikáció, távoli kultúrák kerültek egymással kapcsolatba. Egyre gyakoribbak az interkulturális találkozások, amelyek közvetlen környezetünkben kulturális sokszínűséget teremtenek. Ugyanakkor arra is ösztönöznek, hogy felkészüljünk az idegenekkel, a más kultúrák képviselőivel való találkozásra.

Jelen előadás arra a kérdésre keresi a választ, mit tehetünk annak érdekében, hogy az interkulturális találkozások minél zökkenőmentesebbek legyenek, hogy kommunikációnk során minél kevesebb legyen a bizonytalanság és a félreértés. Bár napjainkban egyre többen tanulnak idegen nyelveket, azok oktatása még mindig grammatika központú. Ezért az előadás emellett sorakoztat fel érveket, hogy a használható nyelvtudásnak nélkülözhetetlen kelléke a kulturális tudás, ezen belül annak a társadalmi kontextusnak az ismerete, amelyben az interakció zajlik. Ennek bizonyítására elméleti keretként, a kultúra fogalmából kiindulva, a kulturális tudás mint kulcsszó alapján jutunk el Dell Hymes amerikai nyelvésznek és antropológusnak a beszélés néprajzaként ismert kommunikációs modelljéhez, a SPEAKING emlékeztető betűszóhoz. A modell minden egyes eleme egy kommunikációs tényezőt jelölő lexéma kezdőbetűje. Az első három betű által jelölt lexéma magára az interakcióra, a kommunikációs szituációra, míg a többi tényező az üzenet tartalmára vonatkozik. Bármelyik tényező figyelmen kívül hagyása félreértésre, a közölt információ torzítására adhat okot. Az előadás az elméleti keret bemutatását követően a releváns szakirodalom és személyes tapasztalatok alapján mutat be olyan kommunikációs szituációkat, amelyek kulturális ismeretek híján félreértéssel, kudarccal végződtek. Következtetésként azt fogalmazzuk meg, hogy nyelvtanulás közben rendkívül fontos, hogy kulturális ismereteink gyarapítására is törekedjünk, mivel a kulturális tudásnak értéke van. Fontos szerepet játszik a bizalom kiépítésében. Birtokában nemcsak egy-egy kommunikációs szituációban, hanem a társadalom különböző szinterein, pl. a munkahelyen is magalapozza sikereinket, elősegíti boldogulásunkat.

A NYELVI SOKSZÍNŰSÉG A MAGYARORSZÁGI KERETTANTERVEKBE ÉS NÉHÁNY HATÁLYOS TANKÖNYVBEN

Sz. Hegedűs Rita
Magyar Nyelvstratégiai Intézet
Magyarország

A nyelvi sokszínűség témakörébe társadalmi, földrajzi nyelvváltozatok egyaránt beletartoznak. Előadásomban azt tekintem át, hogy a hatályos magyarországi kerettantervek hogyan adnak teret ennek a társadalmi szempontból hasznos kérdésnek a körüljárására. Valamint azt is vizsgálom, hogy a jelenlegi tankönyvek, hogyan fejtik ki a témát, illetve kitérnek-e rá, ha nem a törzsanyag része, pusztán az egyik oldalága.

Ugyanis a nyelv állandósága és változatossága c. tematikai egység mindegyik a 7.—8. évfolyamot taglaló kerettanterv törzsanyagának része, érinti a nyelvváltozatok kérdését. A gimnázium utolsó két évének pedig törzsanyaga nyelv és társadalom vizsgálata mind a négy, mind a hat, mind a nyolc osztályos gimnáziumokban. A témát örvendetes módon ugyanakkor korábbi évfolyamok tananyagai is érintik hol a hangrendszer, hol a szövegalkotás kapcsán.

A tankönyvcsaládok más és más megoldásokkal élnek: van, hogy mellékesen kérdések, feladatok formájában, van, hogy önálló leckét szentelve foglalkoznak a nyelvváltozatokkal.

Azt tartanám igazán hatékonynak, és a gyerekek nyelvi tapasztalatából kiindulva életszerűbbnek is, ha egyrészt a nyelvi sokszínűség már alsó tagozatban is kötelező módon szerepelne. Ez a téma jóval könnyebben befogadható, mint a 3. évfolyam számára jelenleg előírt szófajtan. Másrészt tovább fejleszteném azt a fel-felbukkanó törekvést, hogy egy-egy résztéma kapcsán újra és újra előkerülhessen nyelvjárás és társadalmi nyelvváltozat.

„AZ EGYÜTTÉLÉS ÖRÖME”
HÁROM ÉVE JELENT MEG AZ „EGYÜTT EGY FÖLDÖN, UKRAJNA MULTIKULTURÁLIS
TÖRTÉNETE” CÍMŰ TÖRTÉNELEM SEGÉDKÖNYV

Szalai Bernadett
Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Politikaelméleti Doktori Iskola
Magyarország

Antiszemitizmus, etnocídium, genocídium, xenophobia, multikulturalizmus, nacionalizmus, szeparatizmus – az *EUROCLIO* (Európai Történelemtanárok és Kutatók Szövetsége) és a *Nova Doba* (Ukrán Történelemtanárok Szövetsége) 2012. március 16-án kiadott történelem segédkönyve, Ukrajna nemzeti történelmének kontextusában, elsőként definiálta a felsorolt fogalmakat a közoktatásban. A tankönyv, olyan napjainkban is kényes és még inkább vitatott kérdéseket és témákat hozott a felszínre, amelyeket a szerzők új dimenzióból, az európai értékek és történelemszemlélet irányából közelítettek meg. A kezdeményezés azonban egy megkerülhetetlen dichotómiát rejt magában, mivel a témák tankönyvi megközelítése és az Ukrajna területén létező nemzeti kérdés korántsem koherens egymással, hiszen a tankönyv céljaként kitűzött interkulturális párbeszéd elősegítése és a társadalomban fennálló különbözőségek elfogadása – a civil társadalom fejlődésének megalapozása – nem valósítható meg csak az adott témákra vonatkozó negatív tartalmak csökkentésével. A fent felsorolt célok és az ellentmondásból fakadó kérdések megvitatása csak többszemponútú elemzéssel és az eltérő megközelítések és szempontok párhuzamba állításával érhetők el.

Jelen munkában a tankönyvelemzés kvalitatív vizsgálati szempontrendszerének alkalmazásával a fent említett fogalmak tankönyvi kontextusát vizsgálom meg, amely során olyan rejtett tényekre és összefüggésekre kívánok rávilágítani, amelyek az európai történelemszemlélet ukrán adaptálásának nehézségeit okozzák a vizsgálat tárgyában, a a történelem segédkönyvben. A vizsgálat eredményei arra engedtek következtetni, hogy az ukrán történelem torzított kérdései tekintetében nem alkalmazhatóak a nyugat-európai történelemírás és oktatási példák, mivel a nemzetiségek történelmének figyelembevételével sem formálható egységes nemzeti (multikulturális) identitás, hiszen a területen egyidejűleg olyan nemzetiségek élnek, amelyek kiforrott erős identitással rendelkeznek. A fent említett segédkönyv az ő jelenlétükről és történelmük többszemponútú közléséről is számos esetben megfeledezett.

A MULTIKULTURALITÁS FELVILLANÓ ARCAI AZ UKRÁN KÖZOKTATÁSBAN

Szamborovszkyné Nagy Ibolya II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Ukrajna

A nyelvi és kulturális sokszínűség elvben gazdagabbá teszi úgy az egyént, mint a közösséget. Ám amennyiben e sokszínűséget valamely állami szerv erőltetett vagy felszínes formában akarja megvalósítani és/vagy felszámolni, az mindig ellenálláshoz vezet az egyik oldalon és újabb próbálkozásokhoz a másik oldalon. S míg I. István magyar király azt hagyta a XI. században utódjának tanulságként, hogy „...*az egynyelvű és egyszokású ország gyenge és esendő,*”¹ s fogadja be a jövevényeket, addig a Kelet-közép-európai kis- és közepes államok az egész XX. század folyamán arra törekedtek, hogy egynyelvű és egynemzetiségű, homogén nemzetállamokat hozzanak létre ezen a sok nyelv, sok kultúra és vallás keveredésének helyszínén, mely tágabb otthonunk.

Nemzetállam-építési folyamatának egy bizonyos fokán az ukrán értelmiség egy része az Európa nyugati felén mindeddig preferált multikulturalitás felé fordult, amely mögül a beolvasztásra törekvő, ukránosító tendencia kacsint ki ránk, nem titulus népekre.

Előadásunkban a multikulturalitás ukrán értelmezésének verzióját vázoljuk történelmi kontextusban: honnan indult, milyen megengedő, befogadó és demokratikus, egyenlő jogalapon kezelte a nem ukrán autochton lakosságot függetlensége elnyerésének kezdetén az ukrán állam és társadalom egyaránt; mikor és esetleg miért történt meg a gyökeres fordulat az 1990-es évek második felében; hogyan radikalizálódott az állami oktatáspolitikai az ezredfordulón, illetve mit is takar valójában a multikulturális oktatási szemlélet jelenleg Ukrajnában.

---

¹ A vendégek befogadásáról és gyámolításáról. In *István király intelmei. VI. fejezet.* Az előszót és a jegyzeteket írta Szigethy Gábor sorozatszerkesztő. Fordította: Kurcz Ágnes.

ETNOPOLITIKAI VÁLTOZÁSOK KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN: KISEBBSÉGI RÉGIÓK ÉS NEMZETIESÍTŐ NEMZETÁLLAMOK A DEMOKRATIKUS ÁTMENET ÉVTIZEDEIBEN

Szarka László

**MTA BTK Történettudományi Intézet; Selye János Egyetem
Magyarország és Szlovákia**

A 19-20. század folyamán – a Németország és Oroszország között évszázadokon át birodalmilag szervezett térben – kialakult huszonhárom nemzetállam kivétel nélkül jelentős kisebbségi népességet örökölt. A 20. században elindult európai integrációs folyamat fontos célkitűzése a nemzetállami nacionalizmusok visszaszorítása. Az előadás a 20. század végi nyelvtörvények következményeit vizsgálja. Azt elemzi, változott-e az Unió keleti peremvidékein a multietnikus nemzetállamok „nemzetiesítő” szerepe. Az etnopolitikai modellek rövid áttekintésével bemutatja, mennyiben veszik figyelembe a gyakorlatban az etnikai tömbterületek, és nyelvszigetek, illetve a kapcsolatépítésben érdekelt kontaktuszónák és határrégiók sajátosságait.

AZ ASSZIMILÁCIÓ KÉRDÉSE A 19. ÉS 20. SZÁZAD FORDULÓJÁN A MAGYAR IRODALOMBAN

Széchenyi Ágnes
MTA Irodalomtudományi Intézet
Magyarország

A Monarchia utolsó népszámlálási adatai szerint a magyarság 51%-ot képviselt Nagy-magyarországon, s ezt a minimális többséget a régóta itt élő német polgárság és a zsidóság asszimilációjával sikerült elérni, azaz volt még egy jelentős, lélekben még „úton lévő”, azaz eredeti identitását is őrző, bár attól távolodóban lévő széles réteg is. Az ország tehát igen számottevő nemzetiséggel is rendelkezett, s a velük való viszony lényegesen befolyásolta a trianoni békediktátummal új államhatárok mögé kerülő magyarság helyzetét is. Előadásomban – utalásszerűen – számba veszem mindazokat a törvényeket és rendeleteket, amelyek ezt a folyamatot hol megengedően, a befogadás attitűdjével irányították, s azokat is, amelyek a nemzetiségek közötti ellenségességet szították.

Tervezett előadásomban azonban arra teszem a hangsúlyt, milyen nemzetiségi (részben idegen) eredetű és zsidó vallású írókkal gyarapodott a nemzet (Ága Adolf, Kóbor Tamás, Rákosi Jenő, Kiss József, Herczeg Ferenc, Tormay Cécile, Schöpflin Aladár, Gárdonyi Géza, Tömörkény István stb.), melyikük hol foglalt helyet a modernség előkészítésében, útra indításában vagy éppen ellenkezőleg, kritikájában vagy kifejezett gáncsolásában. Hol és mikor állt be fordulat egyesek pályáján. Előadásomat Farkas Gyula *Az asszimiláció kora a magyar irodalomban (1867–1914)* című munkájára [1938] illetve annak recepciójára szándékozom kifuttatni.

**A PEREMLÉT ELBESZÉLHETŐSÉGE
BORBÉLY SZILÁRD *NINCSTELENEK* CÍMŰ REGÉNYÉRŐL**

**Szénási Zoltán
MTA BTK Irodalomtudományi Intézete
Magyarország**

Borbély Szilárd 2013-ban megjelent *Nincstelenek* című regénye a kortárs magyar irodalom legtöbbet értelmezett művei közé tartozik. A műben egy iskolás gyermek elbeszéléséből tárul fel egy hatvanas évekbeli kelet-magyarországi falu világa, összetett társadalmi, etnikai és vallási rétegzettségű s a közösségből kizsácolt család élete. A regény nem csak a családi trauma narrációjára vállalkozik, a nagyszülők által elbeszélte, a felmenők román, illetve rutén eredetét feltáró betéttörténeteken és az apa „törvénytelen” zsidó származásán keresztül rálátás nyílik a kelet-közép-európai államok történetét az utóbbi kétszáz évben alakító nemzeti, nemzetiségi és vallási problematikákra is. A regény cím által sugallt központi tematikája, a szegénység, a sehová sem tartozás, a kizsácoltság pedig mai társadalmi tapasztalataink felől olvasva is releváns kérdéseket vet fel. A személyes trauma és a történelmi tapasztalat elbeszélhetősége vagy elbeszélhetetlensége mellett a regény narrációja, életrajzi referencialitás és fikcionalitás viszonyának középpontba állítása további lényeges műfajpoétikai szempontot kínál a *Nincstelenek* értelmezéséhez. Az előadás elsősorban azt kívánja vizsgálni, hogy a különböző nemzetiségi és vallási tradíciók keveredése milyen elbeszélői identitásképletet rajzol ki? Milyen nyelv lehet releváns a többszörös kirekesztettségben élők helyzetének elbeszélésére? Az „identitás uralhatatlanságának, megismerhetetlenségének” (Krupp József) tapasztalata lehetővé teszi-e egyáltalán a társadalmi peremlétben élők sorsának emberi történetként való elbeszélését?

A LOKÁLIS NYELVHASZNÁLAT KULTURÁLIS ÉS GAZDASÁGI MOTIVÁCIÓI A MAGYAR-ROMÁN-UKRÁN HÁRMAS HATÁR TÉRSÉGBEN

Szilágyi Levente
MTA BTK Néprajztudományi Intézet
Magyarország

Az országhatár az a földrajzi terület, amely folyamatos történelmi küzdelmek megtestesítője és a politikai, illetve társadalmi ellenállások és alkufolyamatok jelzője, térségében a társadalmi kapcsolatok minduntalan újrendeződnek és a túlélési stratégiák újraformálódnak. Ugyanakkor az országhatár az a kognitív kategória, melyben tükröződnek és értelmeződnek a hatalmi játszmák, melyben lokalizálódik nemzeti identitás (felerősödés/nacionalizmus, feloldódás/transznacionalizmus), és amelyben láthatóvá válik az állam és az állampolgárok, valamint az államon kívüliek kapcsolata.

Az első világháborút követően az európai országok nagy részének határrendszere (főként Közép-Kelet Európában) a nemzetállami ideológia elképzelései mentén drasztikus mértékben átalakult. A magyar állam határait minden irányban módosították. A területek elvesztése felett érzett kollektív sokk az újonnan meghúzott határ mentén élőkben további nehézségekkel tetéződött, egymással rendkívül szoros gazdasági, szociális kapcsolatokat ápoló közösségek között, a határok konszolidálódásával, a kapcsolat gyakorlatilag megszűnt, aminek fokozatos eltávolodás lett a következménye.

A magyar-román-ukrán hármás határ térségre napjainkban jellemző határokon átívelő kapcsolatokban Magyarország gazdasági és kulturális tekintetben is kulcsszerepet tölt be. A három ország közötti kapcsolatok egyenlőtlenül oszlanak meg, sokkal inkább beszélhetünk kettősségekről, mint hármasságról annak ellenére, hogy a térség alapnépessége szinte teljes mértékben magyar. Előadásomban a hármás határ térség sajátos kontextusában vizsgálom a lokális nyelvhasználat néhány nyilvános és privát jellegzetességét, a többnyelvűség alakzatait, illetve a különböző szituációk kódválasztásának egyéni és társadalmi motivációját.

FORDÍTÁSI NEHÉZSÉGEK, AVAGY KI HOGYAN TANULJON ANGOLUL

Szimkovics Okszána
Ungvári Nemzeti Egyetem
Ukrajna

Előadásomban azt vizsgálom, hogy magyar és ukrán nemzetiségű tanulók milyen nehézségekkel küzdenek a nyelvtanulás során, illetve milyen hibákat ejtenek leggyakrabban az angol nyelv gyakorlása során.

A vizsgálódás során alapvetően azt feltételeztem, hogy a hallgatók jól ismerik anyanyelvüket, annak nyelvtanát és helyesírását, hiszen enélkül szinte lehetetlen elsajátítani egy másik nyelvet is. Azonban csak ezután jönnek az igazi nehézségek, hiszen az angol, az ukrán és a magyar korántsem rokonnyelvek, szerkezetükben számos hasonlóság fedezhető fel, azonban legalább olyan sok a különbség is.

E különbségek vizsgálatához számos nyelvkönyvet, valamint összehasonlító nyelvtannal foglalkozó irodalmat használtam fel, pl. Raymond Murphy Essential Grammar in Use című, nyelvtani feladatokat tartalmazó könyvét, A. J. Thompson A Practical English Grammar című tankönyvét, V. L. Kaushanskaya English Grammar c. könyvét, Sz. Baranova gyakorlati összehasonlító nyelvtankönyvét (С. В. Баранова: Практикум з порівняльної граматики англійської та української мов), Pálincás Tímea Angol Nyelvtan Magyar Fejjel című kötetét, Ju. Zsluktenko Angol-ukrán összehasonlító nyelvtanát (Ю. Жлуктенко: Порівняльна граMATИКА англійської та української мов), valamint Törkenczy Miklós Gyakorlati Magyar Nyelvtanát (angol nyelven).

A kutatás során azt állapítottam meg, hogy az angol nyelvtanulás során a legnagyobb nehézségeket azon nyelvtani konstrukciók elsajátítása során tapasztalják a hallgatók, melyek hiányoznak az anyanyelvükből, vagy éppen nem ugyanabban a formában vannak jelen. Pl., egy magyar anyanyelvű személy sokkal könnyebben elsajátítja a határozott és határozatlan névelők használatát, mivel ezek megtalálhatók a magyar nyelvben is, azonban egy ukrán anyanyelvű diák számára ez már nehezebb. Ugyanez vonatkozik a létigére is, hiszen a magyar nyelvben gyakrabban alkalmazzuk, mint az ukránban. Azonban, ha a melléknevek forozását próbáljuk elsajátítani, akkor véleményem szerint az ukrán diákoknak könnyebb dolguk van, hiszen az angol nyelvben háromféle képpen fokozzuk a mellékneveket: végződésekkel, a more és most, less és least szavakkal, valamint néhány melléknevet rendhagyó módon. A magyar nyelvben mindez csak végződések segítségével történik, míg az ukránban végződések, valamint a більш és найбільш, менш és найменш szavakat is használjuk, melyek megfelelnek a fent említett more és most, illetve less és least szavaknak. Emellett, ami az egyik legnagyobb problémát okozza, az a nyelvtani nemek megléte az ukrán nyelvben, hiánya a magyarban, és majdnem teljes hiánya az angolban.

Ilyen és ehhez hasonló különbségeket vizsgálok az előadásomban, melyből az a következtetést vonhatjuk le, hogy amennyiben idegen nyelvet szeretnénk tanítani, nem elég elsajátítani azt, jól kell ismernünk a hallgatók anyanyelvét is, hogy könnyebben áthidaljuk a fent említett különbségekből adódó nehézségeket.

ÁT ASSZONY ÉS HÁT ÚR

Szoták Szilvia

Imre Samu Nyelvi Intézet, Magyar Nyelvstratégiai Kutatóintézet
Ausztria, Magyarország

A magyar nyelv sajátos geopolitikai helyzetéből adódóan egyszerre nyolc országban fejlődik (vö. pl. Szilágyi N. 2008),¹ s ezzel párhuzamosan pl. egy egységes magyar nyelvű terminológiai adatbázis összeállításakor is egyszerre kell tekintettel lenni a magyarországi és a külhoni régiók magyar nyelvére.

Az anyanyelv használatához való joggal csak akkor tud egy közösség megfelelően élni, ha adottak bizonyos háttérfeltételek. Ezen háttérfeltételek egyike, hogy létezzen pontos, szabatos, ellenőrzött terminológia az adott nyelven (vö. Fóris – B. Papp 2011).²

A Termini magyar-magyar szótár³ elektronikus anyagát kb. egy évtizede gyűjtik a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat nyelvészei. A szótár szinte az élet minden területéről tartalmaz terminusokat, köztük a hivatalok élet területéről is.

A szótár sok lehetőséget rejt, alapja lehetne egy olyan régióként összehangolt adatbázisnak, amely nemcsak az Európai Unió szemléletével egyezik meg, de forrása lehetne egy hatékonyan működő gazdaság kapcsolatrendszernek is, gondolva arra, hogy egy magyar nyelvű terminológiai adatbázis hozzájárulna a gazdaság versenyképességének növeléséhez.

Előadásomban azokat a területeket tárom fel, amelyek a hivatali nyelv terminológiai adatbázisául szolgálhatnak és a már meglévő eredményeket is bemutatom támaszkodva a Termini magyar–magyar adatbázisra.

---

¹ Szilágyi N. Sándor 2008. *A magyar nyelv a Magyarországgal szomszédos országokban*. In: Fedinec Csilla szerk., 2008. *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban*. Budapest: Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság, 105–118.

² Fóris Ágota – B. Papp Eszter 2011. A terminológiai szabványosítás es harmonizáció a nyelvi jogok érvényesítésének szolgálatában. In: Hires-László Kornélia – Karmacs Zoltán – Márku Anita (szerk.) *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban. A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai*. Budapest–Beregszász: Tinta Könyvkiadó–II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete. 429–433.

³ <http://ht.nytud.hu/htonline/htlista.php?action=firstpage>

A KULTÚRNEMZETI AKADÉMIA HATÁRON TÚLI MAGYAR TUDOMÁNYOSSÁGOT SEGÍTŐ PROGRAMJAIRÓL

**Tarnóczy Mariann
MTA Magyar Tudományosság Külföldön Titkársága
Magyarország**

A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) törvényben rögzített közfeladata a magyar nyelvű és tárgyú tudományos kutatások támogatása, a kapcsolattartás ezen diszciplínák/témák művelőivel. A kapcsolattartásnak az MTA köztestületével, hírlevelével; a támogatásnak pedig Domus Hungarica ösztöndíjprogramjával, műhelytámogatásaival tesz eleget. Mindezekről, továbbá a 2015. év aktualitásairól, valamint a jövőre 20 éves Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság működéséről ad tájékoztatást az előadás.

DAVID FAY'S ACADEMIC YEARS IN THE COLLEGE OF JESUITS
The early life, monasticism and academic years of David Fáy

Attila Sándor Tóth
Eötvös József Főiskola
Magyarország

In this study the author evokes the earlier years of Dávid Fáy's life, focusing on his youth, monasticism and his academic years. As his monographer, Béla Bangha says, Fáy's life – including his childhood, the earlier, monkish period of his life, his missionary activity, his years in prison and his death – „was more interesting than a novel and more shattering than a tragedy.” In connection with Fáy's biography, the statements and conclusion mostly come from the specialty of the Jesuit education: he was one of the first students of the course for undermasters (*repetens humaniora*) and after graduation he started his teaching career directly.

The author also makes an attempt to analyse Fáy's quite famous and well-known poem (*Regia Serenissimi Archiducis Josephi indoles, felicitatis futurae prodromae*) written to Queen Mary Teresa's first-born son, József (archduke, heir apparent to the Hungarian throne).

NYELVEK A VIRTUÁLIS TÉRBEN: A KÁRPÁTALJAI MAGYARLAKTA TELEPÜLÉSEK NYELVHASZNÁLATA A VILÁGHÁLÓN

Tóth Enikő

**Eötvös Loránd Tudományegyetem, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Felsőfokú Szakképző Intézet
Magyarország, Ukrajna**

Napjainkban a leghatékonyabban és leggyorsabban az interneten keresztül juttathatjuk el a különböző információkat a nagyközönség felé. A korigény megkövetelné, hogy az önkormányzatok a világhálóban rejlő lehetőségeket kihasználva is tartsák a kapcsolatot az állampolgárokkal. Előadásomban azt szeretném bemutatni, hogy vannak-e Kárpátalja magyarlakta településeinek saját honlapjai, azokon milyen tartalommal találkozhat a böngésző, emellett mindez milyen nyelv(ek)en jelenik meg.

A 2012-ben elfogadott nyelvtörvény értelmében azokon a közigazgatási egységeken belül, ahol a jogszabály hatálya alá tartozó 18 regionális vagy kisebbségi nyelv anyanyelvi beszélőinek aránya a legutóbbi hivatalos census alapján eléri a 10%-ot, az önkormányzatoknak kötelezően és automatikusan biztosítaniuk kell például azt, hogy a határozataikat az államnyelv mellett kisebbségi nyelven is közzé teszik. A honlapok áttekintése arra is lehetőséget nyújt, hogy megvizsgáljuk: a különböző feltöltött tartalmakat (pl. tájékoztatókat, határozatokat) a jogszabályban előírt módon, azaz az államnyelv mellett kisebbségi nyelven is eljuttatják-e az állampolgárokhoz az önkormányzatok.

TÖRÖS BÉLA, A BEREKSZÁSZI NYELVJÁRÁS KUTATÓJA

Tóth Péter
Nyugat-Magyarországi Egyetem
Magyarország

A XX. század elejéig az északkeleti nyelvjárásokról csupán kisebb közlések jelentek meg. E hiány pótlásában jelentős részt vállalt Törös Béla, aki 1910-ben adta közre „A beregszászi nyelvjárás” c. monográfiáját.

Törös Béla 1888. június 13-án a Bereg megyei Felvidéki járáshoz tartozó Bilkén született. Gimnáziumi tanulmányait 1898 és 1906 között a Beregszászi Magyar Királyi Állami Főgimnáziumban végezte. Ezt követően 1906 és 1910 között a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Bölcsészkarának diákja volt.

1910. október 15-én védte meg „A beregszászi nyelvjárás” c. doktori értekezését, amelynek bírálója a korszak két ismert nyelvésze, Simonyi Zsigmond és Szinnyi József volt. A monográfia átfogó képet ad a nyelvészek körében addig szinte ismeretlen beregszászi nyelvjárásnak a XX. század eleji állapotáról. Mindmáig Törös munkája az egyetlen, amely a mai Kárpátalja területén lévő magyar nyelvjárást a teljesség igényével ír le. A könyv ma már a beregi magyar dialektusok tanulmányozásának történeti szempontból is pótolhatatlan forrása.

Törös részletesen tárgyalja a beregszászi nyelvjárás hangtani, alaktani és mondattani sajátosságait, majd a szókincs különböző rétegeit veszi számba (Beregszász dűlőinek, utcáinak neveit, tulajdonneveket, állathívogatókat és -terelőket, a szekér és ekerészek megnevezéseit, a csizmadiák, cipészek, bodnások és szíjgyártók mesterszavait, a népi játékok közül a diózás és a kuglízás szavait, szólás(hasonlat)okat, közmondásokat, köszönéseket, áldásokat, káromkodásokat, babonákat, találós kérdéseket, fonetikus leírással rögzített történeteket, csúfolódókat, mondókákat, játékos dalokat és népdalokat). Ezt egy kisebb tájszójegyzék követi. Törös az egész Tiszahát nyelvjárásának ismertetését is tervezte. Ez azonban a közbejött háborús események miatt sajnos nem valósult meg.

Az I. világháború kitörését követően tanári munkáját megszakítva a császári és királyi 38. gyalogezreddel mint hadapród a szerb–szlavóniai harctérre került. 1920 őszén családjával Budapestre költözik. Több ismert budapesti gimnáziumban tanított.

Törös 1944-ben ballagó tanítványai több mint hat évtized elteltével elhatározták, hogy méltó emlékjelet állítanak szeretett osztályfőnökük tiszteletére. 2010. december 21-én előbb a Bolyai/Berzsényi Gimnázium régi (Markó utcai) otthonában, később pedig mai (az angyalföldi Kárpát utcai) épületében avattak tiszteletére emléktáblát.

A MAGYAR NYELVTAN KÖZÉPISKOLAI OKTATÁSA SZLOVÁKIÁBAN

Vančo Ildikó
Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem
Szlovákia

Előadásomban a magyar nyelv tantárgy szlovákiai oktatásának helyzetét vizsgálom. Elemzem a tantárgy középiskolai oktatási dokumentumainak nyelvszemléletét, a tantárgy keretében az adott korosztály számára oktatott témákat, s hogy tartalmilag mennyire korszerű a magyar nyelvtan oktatása a szlovákiai közoktatásban. Vizsgálom a nyelvtanoktatás szemléletét, a modern nyelvészeti diszciplínák eredményeinek jelenlétét (l. Vančo–Kozmács 2014), s a nyelvi változatosságnak, az egyes nyelvváltozatoknak (ezen belül a helyi vernakuláris nyelvváltozatoknak) a megjelenését.

Vančo Ildikó–Kozmács István 2014. A kisebbségi magyar nyelvtanítás kihívásai a 21. század elején. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet. Nitra-Nyitra.

A MAGYAR NYELV OKTATÁSA A MAGYARORSZÁGGAL SZOMSZÉDOS ORSZÁGOKBAN: TARTALMI ÉS SZAKMAI HELYZETKÉP: SZERBIA

Vukov Raffai Éva
Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar
Szerbia

Előadásomban a Magyar nyelv nevű tantárgy vajdasági oktatásához kapcsolódó tanterveket, tankönyveket és a tantárgy tanításához kötődő szemléletmódot szeretném bemutatni. A tankönyvek szövegeinek nyelvezetét vizsgálom, és azt a tankönyvi feladatok és definíciók révén körvonalazható attitűdöt, amely egyetlen hivatalos véleményként jelenik meg a régió anyanyelvi nevelésében. A sztenderd magyar nyelvváltozat nagy eltérést mutat a vajdasági általános iskolás gyerekek nyelvhasználatához viszonyítva, mégis megingathatatlan helyet tölt be a tankönyvekben és tantervben. Érdemes megvizsgálni milyen gyökerekkel bír az az anyanyelv-pedagógiai szemlélet Vajdaságban, amely oly nagy arányban nyomja rá bélyegét a vajdasági anyanyelvi nevelésre. A hivatalos tantervek sokszor neutrális célkitűzései esetenként párosíthatóak lennének azzal az elvvel, amely az előíró attitűdnek leíróval való felcserélésével a különböző egymás mellett élő minőségek, formák, jelenségek együttes elfogadására, a bipolaritás létjogosultságának hangsúlyozására, a különböző nyelvváltozatok, nyelvi változók megfelelő kezelésére, a hozzájuk kötődő elfogadó attitűd kialakítására törekszik.

Kulcsszavak: anyanyelvi nevelési szemléletmód, tanterv és tankönyv, kettősnyelvűség kialakítása

SZLÁV–MAGYAR NYELVI SZIMBIÓZIS A X–XI. SZÁZADBAN ÉS A MAGYAR KIRÁLY SZÓ EREDETE

Zoltán András
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Magyarország

A honfoglaló magyarság érintőlegesen kapcsolatba került ugyan keleti szlávokkal már a kelet-európai sztyeppén is, a protoukrán jellegű kései ősszláv nyelvjárások hatása azonban a magyarok nyelvére nyilvánvalóan csekélyebb volt, mint annak a szláv népességnek a nyelvi hatása, amelyet a magyarok a Kárpát-medencében találtak, s amellyel az ország belsejében együtt élt mindaddig, amíg ezt a késői ősszláv dialektusokat teljesen nem asszimilálta. Amíg ez az asszimilációs folyamat le nem zárult, tömeges szláv–magyar kétnyelvűséggel kell számolnunk a Kárpát-medencében, ami megkönnyítette a magyarság integrálódását a kelet-közép-európai politikai és kulturális térbe. A kereszténység terjesztésében a szláv nyelvi közvetítésnek jelentős szerepe volt, mégpedig mind a bizánci, mind pedig a latin rítusú egyház missziós kísérletei szláv nyelvi közvetítéssel valósult meg, ami tartós nyomot hagyott a magyar nyelv keresztény terminológiájában.

Az állami élet számos kulcsfontosságú szava is szláv eredetű. Különös jelentőséggel bír e tekintetben *király* szavunk, amelynek eredetével kapcsolatban újra fellángoltak a viták történész körökben. A magyar szó klasszikus etimológiáját, amely szerint a *király* a Nagy Károly (*Carl ~ Caral*) nevéből származó szláv **kǎrl'ь* 'uralkodó' szó egy déli szláv vagy cseh, illetve szlovák típusú **kral'ь* fejleményének az átvétele, Holler László már 1996-ban kétségbe vonta, 2013-ban pedig újra megismételte, s helyette alternatív, de szintén szláv etimológiát ajánlott: *király* szavunkat a szláv **krajь* 'valaminek a széle; peremvidék, határvidék' szóra kívánja visszavezetni, s szavunknak kezdetben a német Markgraf-nak megfelelő 'határőrgróf' jelentést tulajdonít. Tóth Endre (2014) úgy gondolja, hogy a **kral'ь* alak a magyarból került a szlávba, maga a szó pedig a kettős honfoglalás értelmében az Árpád-féle honfoglalás előtt már Kárpát-medencében élt magyar nyelvű lakosság szókincsébe tartozott, amellyel az idegen uralkodókat jelölte.

Az előadás elemzi e két újabb véleményt, s érveiket mérlegelve arra a következtetésre jut, hogy nincs elég ok a klasszikus etimológia elvetésére, bár azt néhány ponton finomítani kell és lehet is. Így például E. A. Chelimskij (1988) véleményének a figyelembevételével ki lehet küszöbölni a *király* atipikus *-i*-bontóhangja okozta nehézséget, továbbá elfogadható az a felvetés is, hogy a szláv **kral'ь* típusú alakok a Kárpát-medencéből terjedtek el, csak hogy ehhez nem feltétlenül kell a kettős honfoglalás elméletével operálnunk, hiszen éppen a pannóniai szláv az, amelynek beszélői 1) kontaktusban voltak a frankokkal és természetes módon nevezhették el az „idegen nagy főnök” nevével magát a méltóságot, és 2) később teljes egészükben beolvadtak a magyarságba.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ В ПОЛІЕТНІЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Алмашій Іван
Мукачівський державний університет
Україна

Формування екологічної культури молоді у культурно розмаїтому середовищі повинно бути направлено на формування активної суспільної позиції, участь в заходах по формування життєпридатного стану природи, попередження та недопущення екологічних правопорушень.

Формування екологічної культури всіх верств населення повинно включати:

- виховання розуміння сучасних екологічних проблем держави й світу, усвідомлення їх важливості, актуальності і універсальності, (зв'язку локальних з регіональними і глобальними);

- *відродження кращих традицій українського народу у взаємовідносинах з довкіллям, виховання любові до рідної природи;*

- *формування усвідомлення безперспективності технократичної ідеї розвитку й необхідності заміни її на екологічну, яка базується на розумінні єдності всього живого й неживого в складно-організованій глобальній системі гармонійного співіснування й розвитку;*

- формування розуміння необхідності узгодження стратегії природи і стратегії людини на основі ідеї універсальності природних зв'язків та самообмеженості, подолання споживацького ставлення до природи;

- розвиток особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому регіональному, національному і глобальному рівнях, вміння прогнозувати особисту діяльність і діяльність інших людей та колективів;

- розвиток умінь приймати відповідальні рішення щодо проблем навколишнього середовища, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки; виховання глибокої поваги до власного здоров'я та вироблення навичок його збереження.

Потенціал виховних заходів має представляти системну екологічну освіту, яка інтегрує якісно нові, соціальні цінності, ініціативи, експерименти молодого покоління, включаючи молодіжну субкультуру, орієнтовану з одної сторони на задоволення індивідуально творчих потреб, які спрямовані на самовизначення, визнання в соціумі; з іншої сторони суттєве перетворення навколишнього середовища, довершення, модернізацію стереотипів, що склались.

Посилити тенденції, які визначаються аксіологічним орієнтирами функціонування авторських виховних систем, які є відображенням загальнолюдських та етнокультурних норм соціалізації підростаючого покоління.

МІСЦЕ І РОЛЬ НАРОДНИХ РУХЛИВИХ ІГОР В ШКІЛЬНІЙ ПРОГРАМІ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКІЛ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

**Візавер Арпад
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці II
Україна**

В доповіді вказано на те, що у системі фізичного виховання почесне місце відводиться народним рухливим іграм, які мають неоціненне оздоровче, освітнє й виховне значення. Різноманітні рухи й дії, що виконуються під час гри позитивно впливають на всі системи організму, а помірні фізичні навантаження зміцнюють їх здоров'я, поліпшують загальний фізичний розвиток. Особливо сприятливо впливають заняття рухливими іграми на нервову систему.

Однак, крім розвитку фізичних якостей потрібно, щоб діти завдяки народним рухливим іграм розвивались і духовно, ознайомлювались з культурою і традиціями різних народів.

Саме тому, школи національних меншин згідно вимог шкільної програми крім своїх національних народних рухливих ігор широко впроваджують вивчення і проведення українських народних рухливих ігор. Дякуючи їм діти різних національностей більш глибоко мають можливість ознайомитись з історією, культурою, традиціями українського народу, можуть порівняти спільність і відмінність між культурами.

Але, як показує аналіз, багато народних рухливих ігор мають спільність, по змісту і методиці проведення мало чим відрізняються. Це можливо тому, що на Закарпатті живуть люди багатьох національностей і їхні культури тісно переплетені між собою.

ЗАСТОСУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЯК ПРИНЦИП ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ МИСТЕЦЬКИХ ТРАДИЦІЙ НА УРОКАХ МУЗИКИ

**Гаснюк Вероніка
Мукачівський державний університет
Україна**

У статті репрезентується педагогічний потенціал українських і угорських мистецьких традицій та такий принцип методичного забезпечення їх взаємодії у музично-естетичному вихованні молодших школярів, як застосування художньої інтеграції. Автором уточнено зміст поняття «взаємодія мистецьких традицій», виявлено особливості українських та угорських мистецьких традицій, визначена роль застосування художньої інтеграції у музично-естетичному вихованні учнів початкових класів шкіл з угорською мовою навчання.

Опрацювання наукового доробку в галузі фольклористики, мистецтвознавства, педагогіки дозволив автору констатувати, що більш ніж тисячолітня історія співіснування на одній території угорців та українців зумовила взаємодію та взаємопроникнення їх мистецьких традицій.

Ефективним принципом методичного забезпечення такої взаємодії в процесі музично-естетичного виховання в умовах полікультурного середовища є застосування художньої інтеграції. Автором статті доведено, що реалізація означеного принципу в процесі музично-естетичного виховання сприятиме духовному становленню молодших школярів на основі формування ціннісного відношення до музичного мистецтва угорського та українського народів; засвоєнню музично-теоретичних та музично-естетичних знань; опануванню комунікативними засобами міжкультурної взаємодії – рідною, державною та художньою мовами (музичною, літературною, образотворчого мистецтва).

ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ РУМУНСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ МОВНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРАЦЯХ РУМУНСЬКИХ МОВОЗНАВЦІВ

Головач Ніколетта
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича
Україна

Вже понад півтора століття питання дослідження румунсько-українських мовних контактів привертає увагу науковців як в Україні, так і за її межами. Варто зазначити, що в румунському мовознавстві ця проблематика має тривалу історію вивчення, і на сьогодні існує вже кілька ґрунтовних праць, а також дисертаційних досліджень, присвячених різним аспектам вивчення впливу румунської мови на українську.

Не применшуючи важливість досліджень румунсько-українських мовних зв'язків інших румунських мовознавців ХХ ст., окремо варто виділити діяльність діалектологів так званої Клузької школи, які досліджували говірки Румунії. Так, румунський академік Е. Петрович зробив спроби викласти основні проблеми історичних та мовних взаємин між румунами та слов'янами і саме він вперше почав вивчати українські говірки Румунії. Протягом 1935–1936 рр. Е. Петрович, а пізніше й його учні І. Петруц та С. Поп, зібрали діалектний матеріал з гуцульських сіл, що розташовані в північній частині Румунії. Позитивну роль у вивченні говіркової системи відіграло включення українських говірок Румунії до „Румунського лінгвістичного атласу”. Ця праця дала поштовх багатьом румунським та іншим славістам до різноаспектного дослідження українських говірок Румунії. На цей період припадають і перші дослідження та спроби класифікації українських говірок Румунії, зроблені Е. Петровичем, І. Петруцом, М. Павлюком, А. Врачу та ін. 1957 р. І. Петруц захистив кандидатську дисертацію на тему „Фонетика гуцульської говірки в Долині Сучави”, що стала першою монографією про українські говори Румунії.

У кінці 50-х років ХХ ст. значно активізувались дослідження румунсько-українських мовних зв'язків, а це було спричинене тим, що румунська влада підтримувала й заохочувала молодих науковців до досліджень у галузі славістики, щоб у майбутньому вони могли вивчати історію румунської мови з погляду її зв'язку із сусідніми слов'янськими мовами. Саме в цей час було засноване Товариство славістів Румунії (1956 р.), навколо якого згуртувались філологи, серед яких і такі, що цікавились україністикою, з різних наукових центрів Румунії. Члени цього товариства були й серед ініціаторів заснування щорічного наукового журналу „Романославіка” (1958 р.), у якому й дотепер друкуються праці з актуальних проблем контактів румунської та слов'янських мов.

Аналізований матеріал показує, що праці румунських науковців не втратили своєї наукової цінності й поряд з іншими дослідженнями відіграли важливу роль в історії вивчення румунсько-українських мовних зв'язків.

ЗАКАРПАТТЯ У ТВОРАХ МИКОЛИ УСТИЯНОВИЧА

Гулевич Лілія
Дрогобицький університет ім. Івана Франка
Україна

Микола Устиянович (1811-1885) – відомий український письменник-романтик, друг і послідовник ідей Маркіяна Шашкевича та «Руської Трійці». автор пісень «Верховино, світку ти наш» та «Піснь опришків». Його художня спадщина багатогранна і різножанрова. У своїх творах він торкався і далекого минулого України, і сучасного йому життя Галичини, писав вірші, повісті й оповідання.

На особливу увагу заслуговують повісті М. Устияновича «Мєсть верховинця», «Страсний четвер» та «образець з угорської Верховини» «Ніч на Бержаві», у яких розкрито моральні, релігійні та етнографічні аспекти життя горян-бойків, зображено їх звичаї і традиції.

Автор підмітив такі риси бойків, як інтерес до історії сусідніх народів, уміння встановлювати дружні стосунки із ними та вести торгівлю. Доли бойків та їх сусідів не раз перепліталися. Наприклад, у повість «Страсний четвер» письменник увів ретроспективну новелу-легенду про *«звісного угорського вельможу Юрія Ракочого»* та княжну Елеонору – діличну пані *«припирающих до границі волостей»*. Дворище розумної і гостинної княжни під горою Остра Кичера над *«Опоровою рікою»* стало *«вторим для Ракочого Мункачем»*. Згодом з'ясувалося, що підкинута сільському посадникові Задільському дитина є *«прекрасною ракочанкою»*, яку він виховував як рідну доньку.

У сюжет новели «Ніч на Бержаві» вкраплені окремі авторські спостереження над способом життя горян. Важливе місце у їх побуті займає торгівля. Герой цієї новели вирушив на Закарпаття, щоб там виторгувати цінні породи волів. У цьому ж творі привертає увагу читача цікава деталь, що *«синевідські бойки по світу розносять сливи»*. Зрештою, і Добош зі «Страсного четверга» представився опікунам Зіні як торговець козами. Вміння бойків успішно проводити торгові операції дало підстави дослідникам говорити про їх практичність. Додамо, що саме торгівля сприяє налагодженню дружніх стосунків із сусідніми народами.

У творі багато топонімічних назв і місцевих подробиць. Автор докладно описав гірські стежки через Переділля на Бержавському хребті, назвав автентичні, існуючі й нині села: бойківську В. [Волосянку] та *«угорські»* Студене, Пилипець, Іски (Ізки), через які й зараз веде дорога до Білок. Письменник з однаковим захопленням змалював і краєвиди рідних бойківських гір, і суворі панорами *«Марамороскої землі»* з їх височеними мовчазними хребтами.

Усе це свідчить, що бойки-горяни як етнічна група здавна усвідомлювали себе в єдності, у тісному зв'язку не лише з українцями Закарпаття, а й з іншими народами-сусідами, зокрема угорцями. Доброзичливі

стосунки, спільні торгові інтереси, велика цікавість до історії Закарпаття, до її природи – все це протягом віків сприяло формуванню в обох народів етнічної та культурної толерантності.

АНТИЧНИЙ СВІТ ФРАЗЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ СЕРЕДИНИ XVII СТ.

Денисюк Василь
Уманський державний педагогічний університет
Україна

Українська середньовічна поезія – багатий матеріал для вивчення формування і функціонування фразеологічного фонду нової української мови. Аналіз сучасних лексико- і фразеографічних праць засвідчує, що антична міфологія як джерело формування стійких мовних одиниць посідає вагомe місце в українській фразеології. Ці стійкі словосполучення мають своєрідну специфіку, оскільки їх формування хоч і базується на сакральних уявленнях, проте зумовлено не етнічною традицією, не панівною релігією, а культурним впливом античності на українську мову і культуру загалом.

У досліджуваних поезіях засвідчено незначну кількість фразеологізмів, які своїм джерелом мають античність. Однак уже сама їх наявність говорить про входження таких стійких словосполучень у лексичну систему української мови. Поетичний текст, як і мова загалом, чутливо реагує на запозичене з чужого культурного простору явище. За тематичним принципом серед аналізованих фразеологізмів можна виокремити кілька груп. Відносно продуктивними є стійкі мовні одиниці тематичної групи «Античні боги» (*Марсова справа, поля Марсовые, інструмент Марса, інструмент Палляды*). Менш продуктивними є фразеологізми тематичних груп «Античні міфічні герої» (*лѣта Пріамовы, лѣта Несторовы*), «Історичні особи античності» (*Ксенофіліово здоров'є, Поликратово щастье*), «Антична міфічна світобудова» (*склепы емпірійскіе, поля елизійскіе*), у внутрішній формі яких знаходимо зв'язок із відомими подіями, героями, об'єктами. За будовою це двокомпонентні іменниково-іменникові чи іменниково-прикметникові / прикметниково-іменникові конструкції.

Не всі із засвідчених стійких словосполучень поповнили фразеологічний фонд нової української мови, що пов'язано з екстра-, так і з інтралінгвальними чинниками.

КУЛЬТУРА І ТРАДИЦІЇ УКРАЇНЦІВ, ВІДОБРАЖЕНІ У КОРПУСІ ТОПОАПЕЛЯТИВІВ XVI-XVII СТОЛІТЬ

Дидик-Меуш Ганна
Львівський національний університет імені Івана Франка
Україна

Земля, земельні угіддя віддавна були основою життя українців. Її передавали у спадок від діда-прадіда, нею торгували, її могли втратити чи, навпаки, викупити, придбати. Про це розповідають пам'ятки української мови XVI – XVII ст. За землю часто виникали суперечки, які доводилося вирішувати, зокрема завдяки створенню окремої інституції – підкоморського суду, що базувався на діяльності підкоморія (комора “королівська скарбниця”) – особи, яку королівський двір уповноважував вирішувати межові спори. Підкоморський суд не мав приміщення для засідань, а працював безпосередньо на місці спору – на земельних угіддях. Кожну справу писарі записували у книги, відомі в наукових колах як “підкоморські книги”: на західноукраїнських землях найдавніші Львівська (1466) і Перемишльська (1472) підкоморські книги; перший документ підкоморської книги Київського воєводства датовано 1581 р., а в Луцькому воєводстві – 1585 р.

Підкоморські книги містять переважно два типи документів: судово-межові і фіксаційно-межові акти, де детально описано перебіг межових операцій. Оскільки основна тема актів – земельні угіддя, ґрунти та їхні межі, то, зрозуміло, що, окрім чисельної групи латинських юридичних термінів (особливо в репліках-аргументах адвокатів, які оперували термінологією польського межового права), найбільшою кількісно є лексико-семантична група назв природних, а також антропогенних об'єктів, які часто слугували межами земельних володінь або орієнтирами на певному терені, межувальними знаками.

Цю групу формують переважно давні, праслов'янські за походженням назви зі значенням ‘край, межа, межовий насип’: берегъ, граница, грань, гряда, межа (межда), копецъ, лава, стъна, нарощникъ, рубежь. Деякі лексеми позначали не тільки межі землеволодінь, а й самі угіддя: обходы, обрубъ (пор.: въ обрубехъ ‘у межах’, обрубный кгрунтъ ‘земельна ділянка одного власника, обмежена з усіх боків’). Окремий ряд формують похідні від названих вище слів, які мають характерний афікс су-: сугрань ‘земельні угіддя зі спільною межею’, сумѣжье ‘тс.’, суместная земля ‘тс.’, судеревъ ‘ліси та угіддя, якими спільно користувалися кілька землевласників, маєтки яких знаходилися поряд’.

Питомі назви мали дублетні найменування (запозичені юридичні терміни), широко вживані у той час: наприклад, конкуренция і п'ята (пета) ‘місце, де сходяться межі кількох землеволодінь’, знама і знакъ ‘позначка, знак’. У текстах ділових пам'яток української мови, писаних у Сучаві, часто виявляємо гунгаризм хотарь (хотарь, хутарь) ‘межа земельних угідь’: *а хотарь тому*

вышеписанному селу, що на тѹтовѣ, на има русѣни, да е(ст) по старому хотару, по кѹда извѣка оживали (1503); а хотар тѣм прѣдреченим части ит село ит холохорѣни да ест у поле, ажо же и у село, а ит инших сторон по старомъ хотар, покѹда из вѣка оживали (1587) та ін. Слово, оминувши літературний субстрат, активно функціонує в діалектному мовленні (українсько-молдавське, українсько-угорське та українсько-чеське порубіжжя) як багатозначна назва: 'межа села; межа між селами', 'межа між двома ділянками землі', 'дорога', 'державний кордон', 'поле, орна земля', 'територія села', 'велика площа орної землі', 'необроблювана земля', 'неурожайна земля в горах' та ін.

Українські пам'ятки ділового письменства репрезентують, на наш погляд, високий рівень літературної мови, що мала тривалу традицію функціонування та унормування, і була офіційною мовою урядових канцелярій Великого князівства Литовського. Через те безпідставно, на нашу думку, використовувати ще дотепер усталене визначення мови ділових пам'яток як простої, канцелярсько-ділової (т.зв. "язичіє"), або мертвої, книжної.

МОДЕЛЬ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ТА МІЖСТАНОВИХ ВІДНОСИН У ПОВІСТІ Б.ЛЕПКОГО «ПІД ТИХИЙ ВЕЧІР»

**Кордонець Олександр
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці ІІ
Україна**

У наш складний час все гостріше постає необхідність знаходити взаєморозуміння між різними націями та суспільними прошарками, аби уникнути соціальних катаклізмів та забезпечити гармонійний розвиток суспільства. Особливо це питання актуальне для регіонів чи держав, де поруч проживають представники багатьох національностей. Прикметно, що цією проблемою переймаються не тільки сучасні дослідники, до неї зверталися й митці першої половини ХХ ст. Серед них варто згадати й ім'я відомого українського письменника Б.Лепкого

У 1923 році Б. Лепкий (на той час уже відомий поет і новеліст) закінчує повість «Під тихий вечір» (1923). Основою ідейного змісту твору послужила концепція історика і політолога В.Липинського про аристократію як державотворчий елемент. Концепція повернення представників спольщеної чи зрусіфікованої аристократії та шляхти до рідного національного коріння була досить актуальною на той час (після поразки національно-визвольних змагань Галичина опинилася під владою Польщі). Вважаємо, що повість Б. Лепкого є цілком новаторською, оскільки розкриває нові тематичні пласти в українському письменстві, зокрема тему необхідності гармонізації міжнаціональних і міжстанових відносин у Західній Україні перших десятиліть ХХ ст.

У повісті «Під тихий вечір» автор змальовує процес психологічного переродження графині Христини – представниці древнього сполонізованого роду, яка під впливом лікаря, власника сусіднього маєтку (його образ асоціюється з архетипом Мудрого Порадника або Вчителя, завдання якого – допомогти героїні знайти істинний шлях), починає усвідомлювати свою відповідальність за долю народу, серед якого живе. Графиня сприяє матеріальному й духовному піднесенню села, пориває з довколишнім польсько-шляхетським світом і повертається до свого батьківського коріння.

Б. Лепкому, який більшу частину життя провів на чужині, переважно у Польщі, особливо боляче було відчувати протистояння між двома народами. Протягом усієї своєї громадської, творчої діяльності він намагався будувати містки між поляками й українцями. І навіть якщо повністю примиритися представники його покоління не могли, митець вірив, що це зроблять молоді. Саме тому він вводить у повість двох молодих героїв – граф'янку Марію та агронома Хмелинського.

Повість «Під тихий вечір» засвідчила лірично-імпресіоністичний талант Б.Лепкого, його вміння чутливо реагувати на суспільні тенденції. У творі автор

крізь ліричний серпанок історії двох закоханих дає мистецьке втілення суспільно-політичної ідеї повернення до рідного коріння представників сполонізованої шляхти, використовуючи при цьому виражальні засоби імпресіонізму, реалізму, символізму, інших стильових течій. Письменник був не байдужий до нових естетичних віянь, чутливо реагував на введення у письменство нових художніх засобів (внутрішній монолог, потік свідомості, психологізований пейзаж, ліризація), активно застосовував у повісті «Під тихий вечір» досягнення модерної літератури (йдеться насамперед про інтелектуалізацію прози, використання здобутків психологічного імпресіонізму).

ІДЕНТИЧНІСТЬ І ІДЕНТИФІКУВАННЯ В ДОЛИНІ РІКИ РУСКОВА В РУМУНСЬКОМУ МАРАМУРЕШІ

Косек Томаш
Жешувський Університет
Польща

В назві реферату я посилаюся безпосередньо на працю знаменитого британського антрополога Арденера¹, у якій автор представив свої погляди на тему складності феномену категорії ідентичності. Серед іншого він зазначає, що акти ідентифікування завжди мають практичне значення і пов'язані з питаннями влади, домінування і підпорядкування.

Посилаючись на погляди цього автора я представлю у своєму виступі складність і багатоаспектність ідентифікації з етнічним характером мешканців долини ріки Рускова з румунського Марамурешу. Я вважаю, базуючись передусім на проведених декількамісячних етнографічних дослідженнях, серед іншого в Репедеа, що локальні спільноти, за якими я спостерігав і які проживають в румунсько-українському прикордонні, підлягають процесам (ре)ідентифікації і нав'язування найрізноманітнішої ідентичності. Акти ідентифікування здійснюють диференційовані актори, починаючи від української і румунської держави і закінчуючи середовищами, пов'язаними з рухом/народом Карпатських русинів а також місцевими етнічними елітами. Своє слово в цій справі мають також так звані звичайні мешканці цієї території, які за посередництвом своїх щоденних звичок і розповідей здійснюють акти самоідентифікації. Інакше кажучи, ідентичність групи, яку я досліджував становить предмет диференційованих процедур етнічних середовищ, які пробують своїми діями і дискурсами вписати мешканців згаданої марамуреської долини до етнічностей, які вони репрезентують. Водночас слід зазначити, що елітарні акти найчастіше оминають і замовчують точку зору звичайних людей. Можливо тому, що ці спільноти дуже часто свідомо балансують між зовнішніми актами ідентифікації і власною прив'язаністю до локальної ідентичності. Тим самим погляд з перспективи етнографічних досліджень створює шанс спостерігати за тим, як нав'язувана етнічна ідентичність використовується або маргіналізується у визначених контекстах, а силу групи становить швидше її прив'язаність до локальності - регіональності ніж до постулюваної українськості, карпаторусинськості чи гецульськості.

---

1 E. Adener, *Tożsamość i utożsamianie*, [в:] Mach Z., Paluch A. (ред.), *Sytuacja mniejszościowa i tożsamość*, Kraków 1992, с.21-42.

ВІДСУБСТАНТИВНІ ДІЄСЛОВА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ОБ'ЄКТ ОСНОВОЦЕНТРИЧНИХ ДЕРИВАТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

Кушлик Оксана

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Україна

Планомірне вивчення словотвірної спроможності різних лексико-семантичних груп відсубстантивних (відіменникових) дієслів з метою простежити взаємозв'язок між смисловими структурами твірної і похідної одиниць, передбачити утворення дериватів з певним словотвірним значенням, установити інвентар словотворчих засобів для його експлікації, з'ясувати причини нереалізації дериваційної спроможності твірних у деяких семантичних позиціях, відобразити динаміку словотвірного процесу зумовлює необхідність створення типології словотвору з опертям на твірну основу як типологізувальний чинник. Таке дослідження словотвірного потенціалу відсубстантивних дієслів як одного з найскладніших морфологічних класів слів, здійснюване у межах основоцентричного напрямку дериватології, становить важливий етап системного обстеження усієї мотивувальної бази української мови.

Показником дериваційної спроможності вершинного дієслова є його словотвірна парадигма – комплексна системоутворювальна одиниця, яка об'єднує деривати одного ступеня творення, мотивовані тією ж твірною основою і протиставлені словотворчими засобами.

Типовими щодо кількісного і якісного складу є групи відсубстантивних дієслів зі словотвірними значеннями “бути тим чи зробити тим, хто названий твірною іменниковою основою” (пор.: *бортникувати, бондарювати, вівчарювати, візникувати, вчителювати, гарбарювати, гончарювати, дігтярювати, ковалювати; знімчити, сполячити, обусурманити, онімечити, ополячити* та ін.), “обробляти об'єкт речовиною, названою твірною іменниковою основою” (пор.: *асфальтувати, бетонувати, бронзувати, вакувати, вохрити, вощити, глазурувати, гудронувати, гумувати, дернувати, клеїти, смолити, сріблити, сурмити* та ін.) та “діяти знаряддям, названим твірною іменниковою основою” (пор.: *боронувати, вальцювати, вудити, гарпунити, зенкерувати, зондувати, кайлувати, кардувати, косити, млинкувати, помпувати, пресувати, сапувати, фрезерувати* та ін.).

Наповнення їхніх словотвірних парадигм чітко структурують словотвірні зони. Кількість цих зон, континуум дериваційних значень девербативів кожної з них, інвентар словотворчих засобів для їхньої реалізації та здатність деяких дериватів виражати додаткові семантичні відтінки детерміновані належністю відсубстантивного дієслова до певної лексико-семантичної групи (чи й підгрупи), словотворчим формантом, за допомогою якого його утворено, регулярністю вживання та походженням мотивувального іменника. Крім того,

помітну роль у структуруванні словотвірних парадигм відіграє також функціонально-стильова характеристика вершинних дієслів: у загальномовних – по-різному наповнені словотвірні зони, у дієслів вузькоспеціального термінологічного вжитку вони нерідко порожні.

НОВЕ В ЛЕКСИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Лібак Наталія
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Україна

Завдяки нововведенням спостерігається швидкий темп розвитку української мови, що пов'язано із суспільним життям. Адже соціальні фактори, зміни, що виникають у соціумі, знаходять своє відображення в мові. Швидкий розвиток мови К. В. Брітікова пояснює такими позамовними (екстралінгвальними) чинниками: 1) прискорений розвиток науки і техніки; 2) глобалізація, тобто інтеграція більшості країн світу, а отже, тісніші й різноманітніші контакти між ними; 3) зростання ролі й впливу засобів масової інформації на всі сфери життя суспільства та окремої людини; 4) загальне прискорення темпу суспільного життя¹. Як результат цих процесів постає потреба в номінуванні нових реалій матеріального й духовного світу.

Доповідь присвячена аналізу реєстру Великого тлумачного словника української мови 2009 року видання (ВТССУМ), головним редактором та укладачем якого є В. Т. Бусел². Словник містить близько 250 тисяч слів та словосполучень, у тому числі й ті, що увійшли до української літературної мови протягом останніх двох-трьох десятиліть. «Словник дає змогу найповніше представити лексичний склад української мови на початку третього тисячоліття від Різдва Христового», – читаємо у передмові.

ВТССУМ – є словником найновішого типу. До реєстру словника залучені, крім перенесених із СУМ в 11 томах, найновіші слова з різних галузей науки і техніки.

Зафіксовані лексеми відносяться до різних тематичних груп: *економічна термінологія*, наприклад, джиринг 'співвідношення між власним та позичковим капіталом' [С. 292]; фрірайдер 'клієнт біржі, який застосовує практику негайної оплати угоди раніше встановленого у договорі терміну' [С. 1550]; хедж-фонд 'інвестиційна компанія, яка скуповує і продає цінні папери конкретних фірм і випусків' [С. 1559]; *технічна термінологія*: дисплей 'пристрій для введення та виведення інформації, який забезпечує візуальне представлення даних у зручній для сприйняття людиною формі' [С. 299]; софтвер 'комп'ютерна програма, в якій реалізується алгоритм дій оператора ЕОМ, на протипагу його конструкції, матеріальній частині – хардверу' [С. 1359]; хардвер 'конструктивна, матеріальна частина комп'ютера, на протипагу комп'ютерній програмі – софтверу' [С. 1557]; *медична термінологія*: софрадекс 'лікарський препарат із протизапальною, антибактеріальною та

¹ Брітікова К. В. Узуальне та okazіональне в інноваціях сучасної української мови: тенденції оновлення лексико-словотвірної категорії назв особи: Автореф. дис. канд. філол. наук. Х., 2007. – 20 с.

² ВТССУМ = Великий тлумачний словник української мови. / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1715 с.

протиалергійною дією, що його застосовують при захворюваннях очей та вух' [С. 1359]; хейлогнатопалатосхизис 'вроджене розщеплення губи і піднебіння' [С. 1559].

Більшість наведених вище прикладів вважаються інноваціями в лексичному складі української мови, які породжені швидким темпом розвитку суспільства, завдяки чому оновлюється мова, поповнюються її ресурси.

**«ОСОБЫЙ» ЯЗЫК ЕВГЕНИЯ ФЕНЦИКА
(НА ОСНОВЕ МАТЕРИАЛОВ ЖУРНАЛА «ЛИСТОК»)**

**Лявинец Марианна
Будапештский университет им. Лоранда Этвеша
Венгрия**

Имя Е. Фенцика в истории русинской литературы связано с духовно-литературным журналом «Листок». Журнал издавался на протяжении 18-ти лет. Из воспоминаний Августина Волошина известно, что идея создания журнала возникла в 1884 году. Сначала по совету своего единомышленника, писателя А. Кралицкого, Е.Фенцик хотел назвать журнал «Письмом», но осенью 1885 года первый номер журнала вышел в свет под названием «Листок»¹.

На особый язык Е. Фенцика обратил внимание Г.Геровский в книге «Язык Подкарпатской Руси». Важнейшими из них являются следующие: имена прилагательных мужского рода в русском литературном языке под ударением имеют окончание -ой (*дорогой*), а без ударения – окончание – -ый или -ий (*сильный*); Фенцик же непоследовательно употребляет указанные окончания (напр., *дорогий*); в неопределённой форме глагола вместо русского окончания -ть (*звать*) он пишет -ти (*звати*); вместо форм *крою, мою* от глаголов *крыть, мыть* он пишет *крою* или *крыю*. (...) Эти отклонения, с одной стороны, возвращали к нормам старого славяно-русского языка, а с другой, сближали литературный язык с народной речью (...)»².

Начиная с первого номера 1889 года Фенцик публикует «Уроки изъ грамматики русскаго языка». В опубликованной Е.Фенциком грамматике наблюдаются те же отклонения, на которые обратил внимание Г.Геровский в книге «Язык Подкарпатской Руси».

Интенсивность процесса ассимиляции русин главным образом проявляется в лексике журнала. К некоторым словам своих и чужих публикаций Е. Фенцик-редактор давал глоссы, т.е. перевод. Большею частью это были венгерские эквиваленты. Вот несколько примеров:

- «Авторъ статьи надѣется, что этимъ двумъ знатокамъ своего дѣла удасться вытолкнути кириллицу».

Иногда в текстах можно встретить приведенный в скобках народный русинский вариант:

- «...отвориль окно, и бросиль (вергъ) въ хижину узель золота...»

Порой в одном абзаце встречаются переводы на обоих языках:

- «... Въ давнія времена жилъ гдѣ-то въ центральной Азіи отшельникъ (*remete*) въ пещерѣ, - добродѣльный лама (духовное

---

¹ А. Волошин, Евгений А.Фенцик, Духовно-литературный журнал «Листок» 1903, нр. 23 и 24.

² Г. Геровский, Язык Подкарпатской Руси, Москва, 1995, стр. 72–73.

лице), проводившій, далеко отъ людей, все свое время въ молитвахъ».

В тоже время язык Е.Фенцика полон мадяризов, которые явно чужды великорусскому языку. В основном это лексика официального стиля:

- «Русскій военскій совѣтъ позволил жениться офицерамъ, выполнившимъ 25 лѣтъ отъ рожденія и освободилъ тѣхъ отъ кавциі, которые имеютъ ежегодно 1200 рубл. жоловаія». [*денежный залог, заклад, гарантия*]

Встречаются и кальки, то есть буквальный перевод:

- «уражнятися в религіи» - *vallást gyakorolni*

В произведении «Нищіе духомъ» Е.Фенцик с целью языковой характеристики литературного персонажа вводит живую русинскую речь:

- «Айбо не знаеме, якъ буде панъ Домбоки безъ насъ газдовати?» [*Но мы не знаем, как будет господин Домбоки без нас хозяйничать?*]

КУЛЬТУРИ СЛОВ'ЯНСЬКИХ ІМІГРАНТІВ В ПІВНІЧНІЙ АМЕРИЦІ: МОВНИЙ ФАКТОР

**Маґочій Павло-Роберт
Торонтський університет
Канада**

Метою даної статті є загальний огляд культур слов'янських культур іммігрантів, з особливим акцентом на рідній мові та її розвитку серед діаспорних груп в Північній Америці (Сполучені Штати та Канада). Особливу цікавість викликає питання, коли і як з'явилися слов'янські мови в Північній Америці, а також механізми їх збереження.

Есе описує появу слов'янських мов в Північній Америці (внаслідок імміграції); способи класифікації як слов'янські народи були в Сполучених Штатах і Канаді; як різні мови були збережені (через публікації та шкіл), і, нарешті, як деякі літературні мови продовжували існувати в Північній Америці навіть після того як вони вимерли в Європейському батьківщині.

ВИКЛАДАЧ ВИЩОЇ ШКОЛИ: НОВА ЕПОХА – НОВІ ПРОБЛЕМИ

Маргітич Катерина
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II
Україна

Науковців та викладачів вищої школи сьогодні понад усе турбує те, як підготувати висококваліфікованого фахівця, який був би гідним громадянином своєї, батьківщини. Це не високі слова, це – надія і майбутнє нашої країни. Мало бути гарним фахівцем, потрібно прагнути всією душею змінити свою країну й життя в ній на краще. А для цього потрібні великі зусилля її відданих громадян. Де вони? Вони – це, перш за все, освітяни, ті, хто працює самовіддано задля краси і добра на нашій планеті. Вони – це наші сьогоднішні й завтрашні студенти. Обивательській позиції “Моя хата скраю”, культивований в епоху тоталітаризму, немає місця у цивілізованому демократичному суспільстві.

Студентська молодь стає все свідомішою частиною нашого суспільства, і наше завдання, завдання тих, хто готує їх до самостійного життя, - допомогти їм зорієнтуватися у цьому непростому світі і стати щасливими громадянами.

Перед викладачем вищої школи сьогодні стоять складні і відповідальні завдання:

- готувати висококваліфікованих фахівців і водночас гідних громадян України;
- багато працювати над собою в плані громадянської освіти й розвитку демократичності своїх поглядів;
- привертаючи увагу всього суспільства до болючих проблем збереження духовних надбань народу, національної мови і підняття рівня культури народу, в тому числі і мовної культури, намагатися їх вирішувати разом із підростаючою зміною юних фахівців і громадян України.

ІНТЕРНЕТ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОДАТКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Маргітич Маріанна
Київський національний університет ім. М. П. Драгоманова
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці II
Україна

Навіть дуже „традиційний” учитель зі стійким імунітетом до втручання новітніх технологій не може заперечити, що Інтернет є дуже багатим джерелом потенційних навчальних ресурсів. Та поки вчителі ще лише готуються до викладання предмета з використанням комп’ютерів, учні вже давно вчать за допомогою Інтернету.

Сьогодні розробляється методика вивчення іноземних мов з використанням ресурсів Інтернету. Існують прихильники ідеї вивчення іноземної мови лише за допомогою зазначеної мережі, без традиційної роботи з підручником. Проте більшість учителів надають перевагу використанню Інтернету паралельно з традиційними засобами навчання, інтегруючи його в навчальний процес.

Враховуючи всі переваги й можливості сучасних інформаційних технологій, не варто забувати, що комп’ютер, здійснюючи цілу низку функцій навчання, все ж таки не може повністю замінити викладача іноземної мови. Комп’ютер не потрібно протиставляти вчителю, а використовувати його як засіб підтримки його професійної діяльності.

ДЕРЖАВОТВОРЧІ ФУНКЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ

Мацько Любов

**Київський національний університет ім. М. П. Драгоманова
Україна**

У статті висвітлюються закони Європейських організацій і держав та України, які врегульовують мовне і культурне різноманіття в державі Україна та обґрунтовуються державотворчі функції української мови і всебічне забезпечення гармонійного повносилого розвитку усіх національних мов в Українській державі.

Ключові слова: державний статус, мови національних спільнот, державотворчі функції, національна ідентичність, мовна особистість.

БРУНО ШУЛЬЦ І ДИЛЕМИ БАГАТОКУЛЬТУРНОСТІ: РЕТРОСПЕКЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ

Меньок Віра
Дрогобицький університет ім.Івана Франка
Україна

Серед дилем багатокультурності, що їх варто виокремити на тлі інтерпретацій біографії й літературного тексту Бруно Шульца, обмірковую чотири: відчуження митця та елітаризм його творчості, відкривання ідентичності через творчість, ритм культурної ідентичності як процес мінливості ментального *locum*, пограничні стани багатокультурної ідентичності.

Відчуження митця веде до „втраченого раю”, що проявляється в елітаризації його творчості як наслідку споконвічної розшарованості багатовікової європейської культури, до якої належить Шульц. Сьогодні елітаризм у культурі, мистецтві й літературі прямує до аксіологічного відсепарування культури від реальності, ідеї від матерії, автора від реципієнта, теорії від практики. Завданням практики є заспокоєння потреб реципієнта – завданням теорії є формування цих потреб. Елітаризм Шульца у тому, що його творчість – це ідея, теоретичний проект потреби у глибинності буття і водночас розуміння його ідентичності як гетерогенної.

Людина прагне своєї ідентичності тоді, коли ця ідентичність не є їй дана, а лише задана, можлива, коли її доводиться заново відкривати, щоразу вибираючи серед змінних можливостей. Шульц відкриває свою ідентичність через творчість, позаяк в історичній реальності вона не була йому дана. Натомість ми через Шульца, як і через будь-якого іншого письменника, котрий залишив свій слід на літературній мапі багатокультурної Європи, можемо відкрити, поглибити, зрозуміти свою власну ідентичність – якісну, а не нумеричну, як їх розрізняв Поль Рікер.

Людина постійно плаче своє культурне *locum*, в якому вона міцно закорінена і яке неодмінно піддається делокалізаціям. Ритм нашого ментального *locum* – це мінливий ритм наших досвідчувань інших ідентичностей. Такою є властивість будь-якої гетерогенної культури та її носіїв – передовсім тих, котрі ритм своєї культурної ідентичності зафіксували у текстах.

Багатокультурність кореспондує із категоріями та викликами пограничності: пограничним *genius loci* та пограничністю як текстом, що оживає у процесі його інтерпретації. Пограничність є визначальною рисою біографії і літературного тексту Бруно Шульца, а також статусом, завдяки якому цей письменник став великим спокусником для літературознавців, перекладачів, письменників, людей мистецтва. Свідченням цього „спокусництва” є Міжнародний Фестиваль Бруно Шульца в Дрогобичі.

У ретроспекціях та перспективах інтерпретацій біографії і тексту Бруно Шульца центральною залишається проблема багатокультурності, яка стає викликом для сучасної української рецепції тих митців, котрі не є українцями за етнічною приналежністю, але їхні імена повертаються на свої багатокультурні терени і водночас віднаходять себе як частинка української культури.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ПЕДАГОГІЧНОГО СТИМУЛЮВАННЯ У ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

**Міс Йосип, Опачко Магдаліна
Інститут імені Кароля Естергазі
Ужгородський національний університет
Угорщина, Україна**

Процес підготовки старшокласників у сучасних умовах модернізації освіти в Угорщині характеризується пошуком шляхів удосконалення змісту, форм і методів організації навчальної діяльності учнів.

Сучасні уявлення про організацію процесу навчання орієнтують на внутрішнє, іманентно властиве самому процесу, а не на бажання, наміри, проекти суб'єктів організації. Організація навчання в сучасному розумінні відбувається через поле можливостей, що передбачає активність суб'єктів дидактичного процесу з метою перетворення певних можливостей у дійсність.

У процесі організації навчальної діяльності вчителем забезпечується всесторонній вплив на особистість учня, що досягається шляхом впливу на його мотиваційну, пізнавальну та емоційно-ціннісну сфери. Тому структура організації охоплює: організацію стимуляційно-мотиваційної діяльності; організацію навчально-пізнавальної діяльності; організацію емоційно-ціннісної взаємодії.

Розуміючи під методами шляхи (способи, прийоми) пізнання реальної дійсності, визначимо методи організації навчання у відповідності до структури організації. Методи організації стимуляційно-мотиваційного компонента навчання спрямовані на активізацію пізнавальної активності учнів через вплив на свідомість, поведінку і почуття учнів. Нами запропонований поділ цієї групи методів на: соціально-культурні, дидактичні та психологічні. До другої групи методів організації навчально-пізнавальної діяльності учнів відносимо традиційні (класичні) методи.

До третьої групи відносимо методи спрямовані на організацію взаємодії. Володіння цими методами забезпечує вчителя засобами вербальної і невербальної комунікації (монологічні та діалогічні). Вони спрямовані також на розвиток в учнів комунікативних здібностей: вміння висловлюватися, формулювати коректно думку, запитання, проводити самопрезентації, відстоювати власну позицію тощо.

Подальші дослідження пов'язані із конкретизацією систематизованих методів у процесі організації навчально-пізнавальної діяльності старшокласників у процесі вивчення фізики в школах Угорщини.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ УГОРСЬКОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ ПІД ПРОВІДОМ ФЕРЕНЦА РАКОЦІ II В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ ПРОЗІ ЗАКАРПАТТЯ

Мушкетик Леся

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України
Україна

Князь Ференц Ракоці II є в Угорщині національним героєм, про нього та події визвольної війни 1703–1711 зберігся багатий і різноманітний фольклор, як пісенний, так і прозовий. Роль у повстанні місцевих українців-русинів, його не лише антигабсбургське, а й соціальне спрямування, прагнення до звільнення від кріпацтва – все це чинить зрозумілим сильне враження від визвольної війни на Закарпатті і, відповідно широке відбиття його у фольклорі. Народна проза українців-русинів про князя Ракоці та визвольну війну має багато спільного з угорським фольклором, з якого, вочевидь, і запозичена.

Українські народні перекази про визвольну війну та князя Ракоці загалом відбивають хід повстання, його перемоги та поразки, перебіг воєнних дій, втечу Ракоці, надії на визволення та ін. Ці твори зберігають основні моменти визвольної війни, які служать підложжям, а вже на неї нашаровуються інші події, локального значення, вони переплітаються між собою, повстання може служити фоном для висловлення народом своїх поглядів на певні моральні проблеми, обумовлювати географічну назву тощо.

Сам Ракоці згідно з народними симпатіями постає як позитивний герой, що цілковито узгоджується з загальносвітовим фольклорним каноном зображення справедливих і мудрих владників – раз він добрий король чи цар, захисник бідних, раз воєвода, що відмінив панщину, а коли й бетяр – благородний розбійник. У народному сприйнятті образ князя ідеалізований, він є близьким до простого народу, підтримує його («Ракоці у Підколодзі»). Князь може діяти інкогніто, як і подібні «високі» персонажі усної традиції, що дає йому більше простору для дій в простонародному середовищі.

Частина наративів пов'язана з натурфактами та артефактами, що належать до культу Ракоці, що є сильним в Угорщині, це відбилося і в українському фольклорі. Серед інших окрім столу це криниця, дуб, скриня, про які ще й досі ходять легенди.

Про славетного князя збереглося чимало топонімічних переказів, в яких пояснюється назва села, річки, поля. До прикладу, це найменування сіл Великий та Малий Раковець на Виноградівщині, село «Ракошино» та ін. У переказі «На Лемацькім» відбито реальні події повстання Ракоці, бій курців з лабанцями. (1703 р.) Варіантом переказу є твір «Про шоромпів», тут теж ідеться про битву на Лемацькім, яке так названо на честь лемків, які долучилися до воїнів князя і виборювали свою свободу.

До оповідей про князя Ференца Ракоці II увійшло чимало мандрівних мотивів, зокрема з усних оповідей про інших історичних чи легендарних героїв – короля Матяша («напис на колоді»), князя Лаборця (батьківщина в обмін на білого коня – «Про Раковція») та ін. Це також притчовий сюжет про те, «Як Ракоці говорив із вояками», мотив про відбиток ноги /лапи людини чи надприродної істоти на скелі чи камені, що є свідченням її символічної присутності. Одним із домінуючих в усній традиції про легендарного князя є мотив перековування підків коня задом наперед. За діалектним висловом, коня перековують *наруби* і герой втікає від переслідувачів, таким чином обманюючи погоню, у даному випадку австрійців чи німців («Як Ракоці втік із в'язниці»). На перекованому *наруби* коні Ракоці може втікати через підземний хід, ці ходи пов'язують між собою окремі міста, монастирі, фортеці краю.

Український фольклор про князя Ракоці свого часу записував і вивчав П. Лінтур, його розглядав Д. Ортутаї, твори про відомого очільника зустрічаємо і в інших збірках уснопоетичної творчості Закарпаття (Ю. Чорі та ін.).

ГЕТЕРОТОПІЯ ЯК ЗНАК КУЛЬТУРНОГО ПОГРАНИЧЧЯ

Романишин Віра
Дрогобицький університет ім. Івана Франка
Україна

Поєднання окремих фрагментів реальності (просторів, місць і навіть подій), а також дислокація їхніх елементів можуть нагадувати принцип гетеротопії, або – іншими словами – принцип пограничності схожих між собою місць. Що ж таке гетеротопія? Витоково це медичний термін, що його Мішель Фуко використав у своєму есеї „Of Other Spaces, Heterotopias” (1967) для опису невластивих поєднань місця і простору, які становлять щось на кшталт прогалини існування – існування „ані тут, ані там”, як ось простір телефонної розмови, чи момент, коли бачимо своє відображення у дзеркалі.

Чим же насправді є сама гетеротопія та пограниччя в розумінні гетеротопії? У кожній культурі існують особливі місця, наповнені смыслом, але існують також специфічні місця, в яких поєднано різні простори з відмінними часовими системами. Гетеротопія – це індивідуальна форма простору, сформована суспільством у його культурно-історичній практиці. У такому трактуванні простір культурного, ментального чи індивідуального пограниччя є близьким до гетеротопії Мішеля Фуко, яку він розуміє як реальні місця, що існують у кожній культурі чи цивілізації, подібні до контр-місць. Такі місця нагадують форми утопії, в якій усі інші реальні місця, що їх ми можемо віднайти в культурі, були представлені, а згодом розкритиковані й інвертовані. У гетеротопії існує цілком інша часова система – гетерохронія, яка створює водночас відкритість і замкнутість існування та відкриває доступ до таких місць. За Фуко час губиться у просторі, час поглинається простором.

Категорія гетеротопії містить вельми потужний інтерпретаційний потенціал, оскільки знаходить своє втілення і в не-місцях, і в місцях-утопіях, і в місцях-ілюзіях. На прикладі літературних текстів Бруно Шульца та Дебори Фогель, які є наскрізь топографічними, роблю спробу виокремити й описати різні втілення культурних гетеротопій, як, скажімо, простір-ілюзія, простір-пустка, простір-пауза, простір-рух. Розважаючи про гетеротопію у текстах цих авторів, керуюсь застереженням Шульца, висловленим його героєм-наратором в оповіданні „Санаторій під Клепсидрою”: „Простір для людини, в ньому буяняйте собі досхочу, йдіть перевертом, ходіть на головах, стрибайте із зірки на зірку. Але заради Бога – не чіпайте часу!”

СИМВОЛ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Сімович Оксана

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
Україна

Вивчення фольклорних текстів дає змогу схарактеризувати взаємодію мовної системи та етносу в діяхронії, по-новому осмислити мовний феномен народної культури та його вплив на сучасника – мовну особистість.

З огляду на це доцільним стає семантичний аналіз ключового образу, символу, що не тільки функціює в межах одного фольклорно-мовного тексту чи в текстах одного жанру, а й під впливом контексту формує складну семантичну структуру.

Серед репрезентантів фольклорно-мовної картини світу – фітоніми, семантика яких формується завдяки метафоризації, порівнянню, конотації та пресупозиції. Застосування різноманітних методів дослідження покликані виявити, наскільки багатими є можливості відображення мовними засобами фольклорно-мовної картини світу.

Зауважмо, що основою формування символічного значення символів-фітонімів часто стереотипні уявлення. І хоча не можна вважати, що фітоніми належать до так званих архетипних символів, проте можна стверджувати, що саме архетипні опозиції кардинально впливають на формування символічних значень та “вибудовують” їхню семантичну структуру. Відгомоном архетипу вважаємо також зв'язок рослини з архетипом світового дерева.

Здебільшого символи-фітоніми, словосполучення та предикативні сполуки з компонентом-символом відображають душевний стан людини, її внутрішні характеристики, моральні якості. Часто ФТ формує опозиційну семантику. Символічне значення визначаємо, аналізуючи сполучуваність символів-фітонімів та їх зв'язки з іншими словами-символами (верба – вода, береза – хрест та ін.), їх асоціативні зв'язки (мак – сон, вода – сльози).

Окрім цього, мотиваційною основою формування символічного значення може слугувати не тільки важливість предмета первинного позначення в обряді, а й зовнішні ознаки рослини, місце, де росте рослина (напр., верба росте біля води), уявно-магічні властивості рослини (снадійні властивості маку сприяли формуванню символічного значення мак ‘смерть, загибель’). Відповідно, у ФТ це позначається на сполучуваності символу, що й моделює семантику символу-фітоніма.

Отже, аналіз вербальних символів у ФТ дає змогу відтворити фрагмент мовної картини світу, що репрезентує образно-символічне сприйняття реальності.

РЕФОРМА РУСЬКОГО (УКРАЇНСЬКОГО) ПРАВОПИСУ В ГАЛИЦЬКИХ НАРОДНИХ ШКОЛАХ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Сокіл Богдан

Львівський національний університет імені Івана Франка
Україна

Ініціатива зміни правопису руської мови має свою давню історію. Правописний рух йде у нас від початку нашого духовного відродження, тобто, коли заходами Маркіяна Шашкевича вийшла у 1837 році «Русалка Дністрова». Продовжився він у 1849 році, коли Микола Устиянович у своїм «Вѣстнику» поміщав статті, написані фонетичним правописом. Підтримав його і д-р Осадца, учні котрого, зокрема Д. Танякевич у 1860 роках прислужилися розвитку народного письменства. У 1868 році з ініціативи шкільного радника о. В. Ільницького професор Партицький написав фонетичну граматику руської мови і намагався апробувати її для народних шкіл. У 1888 році професор Чернівецького університету С. Смаль-Стоцький висловив проблему зміни правопису в шкільних книжках в окремій меморіалі до Міністерства просвіти, у якому зумів переконати компетентні кола про потребу реформи на правописному полі.

Руське педагогічне товариство на своїх зборах навело причини для правописної реформи. Учителі скаржилися, що правопис, яким вони вчать дітей в школі є дуже важкий. Грамотно писати не вміють не лише ті, хто закінчив народні школи, але й навіть вищі школи. Головною причиною для проведення реформи правопису є та, що в руській мові на позначення одного звука є кілька букв. На звук [i] є аж чотири букви - *i, u, ѣ, ѓ*; на звук [u] – три букви - *u, i, ы*. Учителі зауважують, що для того, щоб дитину навчити писати *ы*, треба знати польську мову. Незнання правопису спиняє розвиток науки мови і призводить до того, що в майбутньому руські селяни і міщани пишуть по-польськи, а не по-руськи.

Педагоги домагаються усунення двох букв *ъ* та *ы* і заміни *ѣ* буквою *i*. Буква *ѣ*, наголошують учителі, уже не позначає звука: писати «*так*» чи «*такъ*» - все одно, з *ъ* це слово не вимовляють твердше.. Між вимовою [ы] та [u] немає нині різниці: [*рыби*] чи [*риби*] вимовляють однаково. Букву *ѣ* пишуть на позначення звуків [*ja*] та [*i*], отже, замість неї писати при потребі букви *i* та *i*.

Крайова шкільна рада скликала засідання комісії, члени якої постановили:

1) Після твердих приголосних не вживати знак *ъ*, а в середині слів, складених з прийменників *в, з, над, об, під* замість *ъ* писати: *дуб, в'орати*; 2) для пом'якшення приголосних вживати *ь*: *коваль*; 3) йотований звук [e] передавати буквою *є*: *житє*; 4) букви *я, ю, є* на початку слова і після приголосних, що не пом'якшуються, позначають [*ja*], [*je*], [*ju*]: *ягня, вяну*; 5) на позначення йотованого [o] на початку слів і після приголосних писати *йо*:

Йосиф, майор; а після м'яких приголосних писати ьо: сльоза; 6) букву *i* писати там, де чути чистий [i], а також там, де попередній приголосний не пом'якшується: дім, місто. Не вживати букв *ô, û, ê, Ъ*; 7) йотоване *i* [ji] передавати буквою *ї*: їду. Ту букву вживати і тоді, коли голосний [i] пом'якшує попередній приголосний: ліс (льіс); 8) букву *u* писати там, де чути звук [u] (польський [y]): син, Досі там писали або *ы* (сынъ), або *u* (лисьъ), або *i* (біи); 9) звук [g] позначати буквою *г*: газда.

Реформа правопису для галицьких шкіл визвала широку полеміку. Галицька інтелігенція підтримувала зміни до правопису. Руські вчителі, вчені, священники аргументовано доводили необхідність правописних змін.

Однак були й противники правописної реформи – галицькі москвофіли. Політичний відділ товариства «Русская Рада» звернувся до міністерства просвіти із петицією, у якій закликав міністерство не підтримувати таких змін. Свою позицію вони підкреслювали тим, що заведення фонетичного правопису посягає на наш споконвічний правопис і буде згубним і шкідливим для нашої народності та святої церкви.

Отже, правописне питання стало питанням політичним, що не могло не позначитися на розвитку освіти жителів східної Галичини.

МОДИФІКАЦІЯ ВЕРБАЛЬНОГО КОМПОНЕНТА ПОЛІТИЧНОЇ КАРИКАТУРИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Станкевич Ніна

Львівський національний університет імені Івана Франка
Україна

Політична карикатура (ПК) – вид синкретичного мистецтва. Вербальні та іконічні компоненти творять одне візуальне, смислове і функціональне ціле, т.зв. креолізований текст. Слово у ПК вступає у зв'язок із зображенням у різних його типах (злиття, взаємодія, поєднання, зіставлення) та є невід'ємним елементом створення сатиричного образу, джерелом реалізації експресивної спрямованості всієї ПК.

Політична карикатура – збільшувальне скло нашої дійсності. Українська карикатура донедавна тяжіла до філософської (а це, своєю чергою, „поступово звільняло її від вербального впливу“). У суспільстві йшлося про важливість відродження ПК, подолання несміливої „прирученої“, „кишенькової“ карикатури. Сьогодні політичні зміни в країні, сувора інформаційна (і навіть семантична!) війна актуалізували цей жанр. Якщо після „весни карикатури“ (2004 р.) ПК усе ж була „боротьбою з монстрами без обличчя“, то сьогодні ворог має обличчя. ПК стала гострою, злободенною і конкретною. Виразних модифікацій зазнало й слово та його функції в структурі поняттєво-художнього комплексу.

Збільшилася вага символічної карикатури як самодостатнього малюнка (Кернес підмальовує Шевельову гітлерівська вуса на меморіальній таблиці в Харкові; Путін колише дитину-Януковича; Путін на танку переїхав рубль; тризуб у вигляді лабіринту; серп і молот у вигляді автомата і газової труби). Не потребують підтримки слова алегоричні образи (ведмідь-Росія, двоголовий орел, колорадський жук).

Закономірно зростає увага до значення слова. Діють традиційні сатиричні прийоми: протиставлення значення слова в тексті значенню, що розкривається в малюнку (*Мирний план*), зіставлення різних відтінків значення слова, т. зв. подвійна актуалізація (*Зліт президентів*), несподіване трактування значення слова (*Вогнище культури*), буквалізація фразеологізмів (*Видавими раба*), використання публіцистичних метафор (*Фрукти гніву*), новотворів (*Ліліпутін, кремлебот*), каламбуру (*Лики дволиких*), контамінованих висловів (*Не злетимо, то поплаваємо по вуха*), діалогів (- *За чим стоїмо? – За лідером*).

Слово наявне і в самому малюнку, проте не як звичні написи-конкретизатори, а основний конструктивний елемент ПК. Відбувається процес іконізації мовного знака (*Свобода*, контури літер оформлені у вигляді мішеней в тиру; *Тавро раба*, із букв створений малюнок серпа і молота; у слові УКРАЇИ/ИИНА посередині переплутано літери).

Серед нових ознак текстівок сучасних ПК – наявність „слів поточного моменту” (*тітушки, беркутівець, сепаратист*), „маркерів часу” (*інтернет, комп, айфон, промоакція*), англійських слів (*freedom, happy end*), слів і висловів російською мовою – здебільшого для створення комічного ефекту (*впірьод, правее, акредітірован*). Зменшилася кількість просторічних слів, жаргонізмів, вульгаризмів. Тут вербальний компонент ПК є справжнім індикатором стану суспільства.

Слово разом з візуальним образом відображає настрої суспільства, протистоїть злу, страху, є формою спротиву, допомагає мислити оптимістично.

УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ В СФЕРІ КАРПАТОУКРАЇНСЬКОГО ЗООНІМІКОНУ

**Сюсько Михайло
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці II
Україна**

Стаття присвячена опрацюванню як живорозмовних фактів, так і писемних свідчень про наслідки тривалої взаємодії української та угорської мов на рівні такого класу поміна propria, як зоонімія. У пропонованій статті простежується запозичення як самих зоонімів, так і багаточисельних лексем угорської мови, які стали поштовхом до появи зоонімів уже на власне українському ґрунті

A tanulmány élőnyelvi tények, valamint írásos bizonyítékok alapján tárja fel a tartós ukrán-magyar nyelvi kapcsolatok eredményeként a tulajdonnevek szintjén, azon belül pedig az állatnevek osztályában jelentkező hatásokat. A munkában megfigyelésre kerülnek a magyar nyelvi kölcsönzéseként elterjedt állatnevek, illetve azok a magyar nyelvi lexémák, melyek már az ukrán nyelvi talajon járultak hozzá az új állatnevek megjelenéséhez.

ПСАЛТИР В НОВОЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПЕРЕКЛАДНІЙ ТРАДИЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНА Д-РА ІВАНА ПУЛЮЯ)

Тимошик Галина

**Львівський національний університет імені Івана Франка
Україна**

Переклад сакральних текстів у ХІХ — ХХІ ст. значно вплинув на формування українського перекладної школи нового часу, заклав фундамент до витворення практичних та спорадично теоретичних засад перекладознавства і знаменував початок нових підходів до тексту перекладу та ролі перекладача у цьому процесі. Псалтир належить до переліку святописемних текстів, які найчастіше перекладають. Одним із новочасних перекладів Псалтиря є переклад Д-ра Івана Пулюя.

Опрацювання перекладної спадщини Д-ра Івана Пулюя (Пульгуя) — складний та багатоетапний процес, який вимагатиме вирішення численних запитань, де важливими є такі: 1) який текст ліг в основу Пулюєвого перекладу Псалтиря; 2) чи використовував для порівняння тексти іншими мовами; 3) чи збережено Пулюїв рукопис перекладу тощо. Розуміємо, що не всі запропоновані запитання можуть мати чіткі відповіді. Деякі з них через брак документальних свідчень можуть бути лише припущеннями.

Початок праці Івана Пулюя над перекладом Святого Письма класично пов'язують із постаттю Пантелеймона Куліша, котрий зацікавився перекладанням світової літературної спадщини українською мовою і мав уже певні плани щодо реалізації задуманого. Однак дослідники не надають ваги тому факту, що на той час абсолювент теології Іван Пулюй не лише цікавився літературою сакрального змісту, а й уклав та видав у Відні у 1869 р. (а згодом перевидав у 1872р.) народною мовою Молитовник.

Складно означити час, коли Д-р Іван Пулюй розпочав перекладати псалми та завершив роботу над ними. Це могли бути різночасові відтинки його життя: а) період кінця 60-их початку 70-их, коли вони із Пантелеймоном Кулішем працювали над перекладом Нового Завіту; б) кінець ХІХ ст., після смерті Пантелеймона Куліша у 1897 році. Відомо, що у листопаді 1885 року пожежа на хуторі Мотронівка знищила переклад Біблії, який Куліш не встиг повністю відтворити перекладене.

Псалтир у перекладі Д-ра Івана Пулюя побачив світ у 1903 році в першому повному перекладі Біблії українською мовою у Відні. Того ж року (назва — Псалтир) та у 1905 році (назва — Псалтир мовою русько-українською) Д-р Іван Пулюй видав Книгу псалмів окремо за сприянням Британського і заграничного біблійного товариства. Втретє переклад псалмів побачив світ у 1997 році у 3 томі збірника праць Івана Пулюя за заг. ред. проф. Василя Шендеровського.

Цікавим, як уже зазначалося, є питання щодо мови оригіналу, з якого Д-р Іван Пулюй здійснив переклад Псалтиря. За твердження В. Шендеровського Іван Пулюй вільно володів 15 мовами. Навчаючись на теологічному факультеті він вивчив апостольські мови. Припускаємо, що Псалтир Іван Пулюй переклав з гебрійського оригіналу. На цю думку наштовхнула нас нумерація псалмів, яка є різною в гебрійській та гелленістичній традиціях.

Щодо рукопису тексту, то сподіваємося, що дослідники Пулюєвої спадщини намагатимуться віднайти рукописи перекладу, які розкриють секрети його перекладацької майстерності.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ УКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО СЛОВНИКА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Туркевич Оксана

Львівський національний університет імені Івана Франка

Україна

Навчальний словник – важливий засіб вивчення будь-якої мови, не винятком є і українська мова як іноземна.

В українській лінгводидактиці досі немає жодної спеціальної серії словників, метою яких є допомагати у вивченні української мови як іноземної на різних етапах. Більшість українських словників, які використовують викладачі чи студенти в навчальному процесі (здебільшого словники-мінімуми чи тематичні словники), не є спеціально призначеними для іноземців, тому й ефективність їх використання є низькою.

Передусім слід детальніше з'ясувати всі ознаки поняття, яке охоплює спеціальна назва *навчальний словник*. Це доцільно зробити у порівнянні з англійськими відповідниками, найпоширенішим з яких є *learner's dictionary*.

Світовий досвід (зокрема англійської лінгводидактики) допомагає також сформулювати основні вимоги, потрібні для створення навчального словника.

Усі навчальні словники створені на основі певного корпусу мови (не обов'язково єдиного, але чим більший обсяг корпусу і якісніші сучасні джерела корпусу, тим більша ймовірність правильного вибору слів, призначених для навчання). 2. У середньому словники пропонують 3 000 слів для студента, який починає вчити мову. 3. Критерій частотності – недостатній, під час укладання словника, до уваги беруть також різні чинники: а) консультації викладачів (щодо доцільності введення певного слова); б) аналіз помилок студентів; в) укладачі додають слова, які на їхню думку потрібні, щоб пояснити, наприклад, певні граматичні явища чи доповнити певну тематичну групу; г) формують словотвірні гнізда і на їх основі вирішують, що пропонувати студентам.

Інші загальні принципи, які можна прослідкувати тоді, коли розглянути динаміку творення навчальних словників: лексичний склад словників постійно оновлюють, враховуючи зміни у мові; виокремлюють мовний мінімум (своєрідну метамову), який використовують для опису реєстрових слів; для семантизації слів максимально враховують навчальну мету, тому обов'язково дефініцію реєстрового слова доповнюють інформацією про граматичні характеристики слова, додають максимальну кількість прикладів вживання слова, зокрема в різних варіантах англійської мови, залучають наочні засоби, здійснюють тематичний поділ лексики, подають синоніми і спільнокореневі слова. Все це – необхідні параметри словникової статті. Найновіші словники обов'язково містять аудіозапис слова.

Виділені принципи, на наш погляд, повинні практично втілитися в навчальних словниках української лінгводидактики.

Dictionary of Lexicography / Reinhard Hartmann, Gregory James. – Routledge, 2001. – 192 p.

Tarp Sven. Lexicography in the Borderland between Knowledge and Non-Knowledge: General Lexicographical Theory with Particular Focus on Learner's Lexicography (Lexicographica Maior) / SvenTarp. – Walter de Gruyter, 2008. – 308 p.

ПОЕТИЧНА СВОЄРІДНІСТЬ ВОЯЦЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ ЗАКАРПАТТЯ

Туряниця Юрій
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці II
Україна

У доповіді розглядаються своєрідність та особливості поетики українських народних вояцьких миролюбних й антивоєнних пісень Закарпаття у контексті з угорськими та чеськими народними вояцькими піснями.

БОЙКІВСЬКО-ЗАКАРПАТСЬКІ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ПАРАЛЕЛІ (ВЕСІЛЬНА ЛЕКСИКА)

Хібеба Наталія

Львівський національний університет імені Івана Франка

Україна

Бойківський та закарпатський говори є суміжними і репрезентують карпатську групу говорів південно-західного наріччя української мови. Зважаючи на самобутність українського весілля та багату традиційну духовну культуру бойків та закарпатців, особливо пізнавальним і актуальним є зіставний аналіз обрядової лексики в цих етномовних континуумах.

Порівняльне вивчення лексики різних тематичних груп, зокрема весільної, уже було об'єктом дослідження українських діалектологів.

Для аналізу лексико-семантичних паралелей використано записи автора з теренів Бойківщини, доступні етнографічні описи весілля та діалектні словники, які репрезентують досліджувані діалектні ареали.

До порівняння залучено номінації, які репрезентують три лексико-семантичні підгрупи тематичної групи весільної лексики в бойківських і закарпатських говірках: назви обрядодій, агентивів та атрибутів. Пропоноване дослідження дасть змогу з'ясувати ареальну диференціацію весільної лексики обох діалектних зон, порівняти стан її збереженості, динаміку розвитку семантичної структури, зафіксувати спільні і специфічні номінації та частково відтворити шляхи формування її складу.

У весільній лексиці бойківських і закарпатських говірок виявлено значну кількість спільних назв, які не мають істотних відмінностей на формальному та семантичному рівнях; спільні назви, які відрізняються на фонетичному та акцентуаційному рівнях (що пов'язано зі специфікою фонетичних особливостей говорів); спільні назви, які відрізняються на словотвірному та граматичному рівнях; однаковий розвиток лексичної варіантності (синонімія); різний розвиток лексичної варіантності; семантичні відмінності; лексичні відмінності; лексичну неусталеність назв.

В обох говіркових ареалах засвідчено активізацію словотворчих можливостей назв із обрядовим значенням та активізацію словотворчих можливостей загальноновживаних лексем, здатність лексем з обрядовою семантикою входити до складу фразем. Водночас спостерігаємо поступову втрату давніх назв чи нівелювання їхнього обрядового значення у зв'язку з частковою чи повною втратою обрядодії. Фіксуємо стилістично марковані, експресивно марковані та метафоричні назви (у весільних піснях), номінації з різною частотою вживання, локалізми.

Етнолінгвістичні студії над весільною лексикою в бойківських та закарпатських говірках дадуть змогу скласти мовно-культурну картину українського весілля — наповнять фактажем, відновлять форму чи зміст обрядових назв, які зникають, — що і спонукає до подальших досліджень.

КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ «СЛОВНИКА-ПАМ'ЯТНИКА» ОЛЕКСИ БЕВКИ

Хобзей Наталія

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
Україна

Проблема репрезентації традиційної народної культури в діалектних словниках віддавна цікавить фахівців різних галузей гуманітарної сфери, адже саме лексикографічна праця пропонує єдність формального і змістовного планів слова, поєднує зацікавлення і дослідника культури, і дослідника мови.

Діалектні словники впродовж часу існування цього наукового жанру збагатилися різними типами праць. Однак, як і в перших невеликих словничках, що були додатком до путівників чи етнографічних видань, присутня лексика традиційної культури.

Точність сформульованого значення залежить від багатьох чинників, зокрема від знання особливостей світобачення, звичаїв, традицій носіїв говору.

Словник Олекси Бевки, опублікований 2004 року за підтримки проф. Іштвана Удварі, продовжує традиції збирання та лексикографічного опрацювання лексичних скарбів, які започаткували ентузіасти священики та педагоги ще в XIX ст. У листах до І. Удварі О. Бевка писав: «За нашою думкою, над словником, потрібно помислити, й не дозволити, щоб все пропало, як цв'ях у воду. На нашу думку, словник = скарб нашого минулого...»¹.

Говірка села Поляни на Мараморщині, яка стала об'єктом лексикографічної студії, привертала увагу й інших дослідників. Її не оминули увагою Іван Панькевич², Микола Павлюк та Іван Робчук³, Олекса Горбач⁴.

Словники Бевки та Горбача взаємодоповнюють уявлення про мовну картину світу полян і водночас спонукають до подальших досліджень цього простору. Наприклад, Словник О. Бевки фіксує: стяг, -а ч весільне гільце або прапор (122); стягáрити, -ю *дієсл.* дружбити на весіллі; бути кавалером, молодому (123); стягунік, -а ч дзвінок, дзвіночок, на весільнім прапорі-гільці (123). Натомість Словник О. Горбача подає: ст'аг, -у весільний прапор, ~ гач'учка йáлова: на бóту кладúт колачі два ст'агуўничкú, дзвонкú, косúц'і фáйні, платкú тай пантликú; квітка, деревце (314); ст'агуўничок, -чка дзвіночок на весільному стязі старости, що його несе (314); ст'агар', -á / сцигáр' староста на весіллі (овін ст'аг несé) (314).

¹ Бевка Олекса Словник-пам'ятник. Діалектний словник села Поляни Мараморшського комітату . Ніредьгаза, 2004, с. 10.

² Панькевич іван. Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей. Ч.І. Звучання і морфологія.Прага, 1938, с. 349.

³ Павлюк Микола, Робчук Іван. Українські говори Румунії. Едмонтон, Львів, Нью-Йорк, Торонто, 2003, с.106-128.

⁴ Олекса Горбач Мараморська говірка й діялектний словник села Поляни над р. Русковою (Румунія) // Горбач О. Зібрані статті. Т. VIII: Історія мови. Діалектологія. Лексикологія. Мюнхен, 1977, с. 276-322.

КОНЦЕПТИ «ВИБОРУ» ТА «ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ» В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Чонка Тетяна
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці II
Україна

Філософське розуміння людської екзистенції, без перебільшення, є центральною проблемою літератур усіх часів і народів. Хто вона – ця істота – Людина? Яке її призначення на землі? Так чи інакше до цих питань звертається кожний письменник.

У своєму дослідженні хочемо зупинитися на окремих інтерпретаціях цієї невичерпної проблеми в літературі, зокрема її тлумачення в екзистенціалізмі, та здійснимо спробу інтерпретації двох основних, на нашу думку, визначальних для людського існування постулатів – «вибору» та «відповідальності» за нього.

Французькі екзистенціалісти, зокрема Ж.П.Сартр, А.Камю, Ф.Кафка, К.Ясперс стверджують, що людина існує в абсурдному світі, адже народжується для того, щоб померти. Щоб виправдати її існування в цьому абсурді, вони дають право людині на вибір, стверджуючи, що народжується вона «чистою дошкою» (*tabula rasa*), і саме її життєвий вибір визначає, чим вона наповнить книгу свого буття.

Філософи наголошують, з чим ми абсолютно погоджуємося, що найбільше людська сутність розкриває себе у кризові ситуації її життя, коли перед нею постає вибір, як правило, - між добром і злом. Ми хочемо наголосити на важливості вихідного постулату за цей вибір – відповідальності за нього. Важливо, що й християнство дає цей вибір, передбачаючи відповідальність за нього, – рай чи пекло.

То чому ж так часто людина сама створює своїм вибором пекло у суспільстві? Можна навести безліч прикладів цьому зі світової та української літератури, але ми зупинимось на кількох, які є, певним чином, застереженням, до якого ми не прислухалися, що і призвело до трагічних подій сьогодення. Це, зокрема, «Слово про похід князя Ігоря» невідомого автора, «Чорна рада» Пантелеймона Куліша, «Я (Романтика)» М.Хвильового та новела «Подвійне коло» Ю.Яновського, у яких відтворено трагічні помилки української історії XII, XVII та XX століть.

Вічне протистояння добра і зла викликає небезпідставну тривогу за світ і за людину в цьому світі. Усі ці твори є своєрідним попередженням про непоправну втрату на вибраному шляху істинних цінностей, по-справжньому гуманістичних ідеалів. Бо чи ж можна виправдати найвеличнішими ідеями вбивство рідної матері, брата, сина, взагалі людини?

Головну думку усіх цих творів можна сформулювати дуже коротко: заклик до єднання та відповідальності за свої вчинки, що є надзвичайно актуальним і у сьогоднішньому вимірі нашого життя. Тому кожна людина

повинна пам'ятати: які б перешкоди не ставали на життєвому шляху, звинувачувати обставини та інших людей у своїх проблемах – це не вихід. Потрібно, перш за все, розібратися у собі і визначити, якою дорогою йти – дорогою добра чи дорогою зла. Вибір за людиною – і цьому вибору завжди має передувати відповідальність за нього.

ПИТАННЯ ПРО МОВУ ПІДКАРПАТТЯ В ЧЕХОСЛОВАЦЬКОМУ ПАРЛАМЕНТІ 20–30-х РОКІВ ХХ СТ.

Шаркань Василь
Ужгородський національний університет
Україна

Представники Підкарпатської Русі вперше були обрані до парламенту Чехословаччини в 1924 році, хоча вибори у краї, відповідно до закону, мали відбутися 1920 року. Підкарпаття представляли 9 послів у палаті депутатів (Poslanecká sněmovna) і 4 – у сенаті. Вибори проходили в 1924, 1925, 1929, 1935 рр.

У конституції Чехословацької Республіки 1920 р. було зазначено, що питання мови в Підкарпатській Русі остаточно має розв'язати місцевий сойм (був сформований тільки в лютому 1939 р.).

Варто відзначити, що представники національних меншин у чехословацькому парламенті мали можливість виступати рідною мовою, це відображено в стенограмах засідань.

Серед чинників, котрі ускладнювали вирішення мовних проблем Підкарпаття у міжвоєнний період, була боротьба між депутатами українського і русофільського напрямів: замість того, щоб разом відстоювати інтереси краю в парламенті, вони на засіданнях гостро дискутували з мовного питання, часто переходячи на особистості.

Чи не найактивніше серед русофілів щодо мовних проблем виступав І. Куртяк, представник Автономного земледільського союзу. А. Бродій також порушував питання про чехізацію підкарпатців, обстоював використання у краї російської мови. Однак навіть чеські депутати твердили, що русофіли й самі не знають цієї мови.

За ширше використання української мови виступали А. Волошин, Ю. Ревай, депутати-комуністи І. Мондок, О. Борканюк та ін.

Представники Підкарпаття неодноразово акцентували на тому, що Чехословаччина не виконує зобов'язання щодо автономії краю, які взяла на себе за Сен-Жерменським мирним договором.

Одна з найбільш гострих дискусій щодо мови Підкарпатської Русі розгорнулася на засіданні 16 березня 1926 р. між І. Куртяком та А. Волошином. Приводом стало урядове розпорядження від 3 лютого 1926 р. щодо мовного закону. Цей документ розширював сферу використання «чехословацької» мови на Підкарпатті. Проти розпорядження найбільш категорично виступив І. Куртяк, який 18 лютого 1926 р. написав інтерпеляцію до Ради міністрів ЧСР, звертався до Ліги Націй. А. Волошин також не погоджувався з мовною політикою щодо краю, однак його промови у парламенті були більш м'якими, поміркованими.

Інтерпеляції Ю. Ревая на підтримку української мови на Підкарпатті, подані до чехословацького парламенту 1937 р., були опубліковані в Ужгороді окремим виданням на початку 1938 р.

Остаточно мовне питання в краї було розв'язане тільки у жовтні 1938 – березні 1939 рр., коли українська мова стала державною в Карпатській Україні.

ГРАМАТИКА О. РУСОВА В КОНТЕКСТІ СХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ГРАМАТИЧНИХ ПРАЦЬ ХІХ СТ.

Шаркань Інна
Ужгородський національний університет
Україна

У ХІХ ст. у Східній, підросійській, Україні вийшла друком тільки „Грамматика малоросійського наречія” О. Павловського 1818 року, згодом – його ж „Прибавленіє къ Грамматике малоросійського наречія”. Однак робота над граматичним унормуванням цієї мови не припинялася. До 1843 року була створена „Грамматика малоросійського язика” П. Білецького-Носенка, яка так і не була опублікована. Рукописні граматики української мови з’являлися й пізніше. Основна причина відсутності друкованих українських граматик у цей період – заборони друку праць українською мовою (Валуєвський циркуляр 1863 р., Емський указ 1876 р.).

На початку 1859 року над створенням підручників українською мовою працювала група авторів, які стали членами Київської громади. Серед їхніх намірів було й написання граматики української мови. За словами В. Антоновича, у лютому 1859 року граматика української мови була вже майже завершена. Однак нам поки що не вдалося з’ясувати подальшу долю цієї граматики.

Коротку граматику української мови мав намір створити й подати на початку українського словника Пантелеймон Куліш, про що він писав у повідомленні „Объ издании украинского словаря” у січневому номері журналу „Основа” за 1861 рік. Проте вже в наступному номері „Основи” П. Куліш повідомив, що призупиняє роботу над укладанням лексикографічної праці у зв’язку з появою словника К. Шейковського.

Навесні 1862 року роботу над граматикою української мови розпочав і Анатолій Свидницький, про що він писав у листі до В. Гнилосирова від 21 травня 1862 року. А. Свидницький мав намір створити спочатку російську, а потім – українську граматику. Результат роботи, на жаль, невідомий.

У листі до В. Гнилосирова від 25 липня 1863 року О. Стоянов подав інформацію про те, що студент історико-філологічного факультету Київського університету Григорій Стрижевський 1862 року теж написав граматику української мови. Рукопис зазначеної праці дотепер також не вдалося відшукати.

У 60-их роках ХІХ ст. над граматикою української мови працювали члени Київської Старої громади під керівництвом Євгена Судовщикова. Робота над окремими частинами граматики була поділена між різними людьми. Однією з важливих причин незавершеності зазначеної граматики став арешт Є. Судовщикова, який, за оцінкою М. Драгоманова, в авторському колективі був „єдиним спеціалістом з лінгвістики”.

На початку 1870-их років над граматику української мови працював і відомий мовознавець Павло Житецький. Ініціатором створення цієї граматики виступив М. Драгоманов, запропонувавши подати словник і граматику української мови у передмові до видання українських народних історичних пісень. Але доля української граматики П. Житецького невідома.

Маловідомою у мовознавстві є рукописна граматика української мови Олександра Русова, який більше знаний сьогодні як статистик і етнограф. Ця праця ще донедавна вважалася втраченою. Ми виявили її у відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка. Граматика написана українською мовою в зошиті розміром 21 x 17 см, її обсяг — 150 аркушів. На титульній сторінці відзначені місце та рік запланованого видання: Прага, 1875. Також у фондї Олександра та Софії Русових зберігається папка під назвою „Русов О. Матеріали до української граматики”, які, очевидно, О. Русов використовував у підготовчій роботі до граматики.

Праця О. Русова — єдина з відомих східноукраїнських рукописних граматик другої половини XIX ст., яку нам дотепер удалося відшукати.

ГЕОГРАФІЧНІ ВІДМІННОСТІ ВЖИВАННЯ МОВ У МІСТАХ РІВНИННОЇ ЧАСТИНИ ЗАКАРПАТТЯ

**Юрик Юлія
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці II
Україна**

Спілкування – спосіб передачі інформації один одному. У сучасному світі люди знають декілька мов. Це допомагає спілкуватися між собою та отримувати корисну інформацію. Дана тема є актуальною, оскільки звертаючись до історії Закарпаття - воно залишилося різномовним краєм. Разом з цим закарпатці, звичайно, знають декілька мов, що надає великий плюс у спілкуванні з іншими національностями. Але особливий інтерес становить те, що якими саме мовами вони користуються і в якій мірі?

Метою дослідження було визначити кількісні характеристики вживання різних мов в містах рівнинної частини Закарпаття (Берегово, Виноградів, Мукачево, Ужгород, Хуст), а також вікові та статеві особливості користування українською, угорською та російською мовами.

Основний метод дослідження – спостереження в центральних частинах обраних міст. В ході дослідження проводилось підслуховування розмов випадково вибраних людей, загалом до 100 осіб у кожному місті (до уваги брала також телефонні розмови). Мова спілкування реєструвалась у таблиці разом із деякими зовнішніми ознаками розмовляючих.

Зроблений статистичний аналіз даних спостережень, основні результати якого будуть представлені в доповіді.

**«БІБЛІЙНІ ІСТОРІЇ»
У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

**Ястремська Тетяна
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
Україна**

«Біблійні історії» — особливий жанр релігійної літератури. Вони коротко передають старозавітню історію, як правило, не відступаючи від основного канонізованого тексту; це історична реконструкція подій, описаних у «Святому Письмі». Такі біблійні оповідання були призначені для релігійного навчання вірян, а тому їхні автори (чи укладачі) намагалися писати зрозумілою, народною мовою.

Об'єктом мого дослідження є кілька «біблійних історій», виданих на початку ХХ століття в Галичині [БІ¹; БІ 1907; БІ 1914; БІ 1921].

“Біблійна історія”, як і переклади Святого Письма українською мовою (М. Шашкевича, А. Кобилянського, П. Куліша, М. Лободовського, П. Морачевського, О. Бачинського та ін.), не тільки відображають становлення тогочасної літературної мови, адже перекладачі й укладачі намагалися зрозуміло та доступно передати «слово Боже», а й є надійним джерелом для дослідження мовних, а радше діалектних, особливостей, які виявляємо на рівні фонетики, морфології, синтаксису, словотвору, лексики та акцентуації.

Із погляду граматики, аналізовані тексти відображають стан розвитку літературної мови в Галичині, виявляючи специфічні риси, притаманні говорам південно-західного наріччя, які слугували основою формування галицького варіанта української літературної мови у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Аналіз мови тексту значною мірою підтверджує, що аналізовані «Біблійні історії» відображають чимало специфічних рис говорів галицько-буковинської групи південно-західного наріччя, зокрема наддністрянського, і репрезентують народну мову початку ХХ століття.

---

¹ Цю «Біблійну історію» віднайдено в родинному архіві. На жаль, перша й останні сторінки тексту відсутні, тому точно датувати його неможливо, як і встановити прізвище автора чи переписувача (дотеперішні спроби віднайти аналогічний примірник “Біблійної історії” виявилися невдалими, але пошуки не припинено). На підставі мовознавчого аналізу та правописних особливостей текстів можна припустити, що тексти репрезентують мовлення галичан зламку ХІХ–ХХ ст. або початку ХХ ст.

NÉVMUTATÓ / ІМЕННИЙ ПОКАЗЧИК / INDEX

Ajtay-Horváth Magda, 3
 Antonenkó Miklós, 4
 Bárány Béla, 5
 Bárány Erzsébet, 5
 Bátyi Szilvia, 6
 Bencze Lóránt, 7
 Beregszászi Anikó, 9
 Brenzovics Marianna, 11
 Cs. Jónás Erzsébet, 12
 Császár István, 13
 Csernicskó István, 14
 Deczki Sarolta, 15
 Dobos Sándor, 16
 Dudics Lakatos Katalin, 17
 Fábán Beáta, 18
 Ferenc Viktória, 19
 Forgács Balázs, 20
 Gál Adél, 21
 Gazdag Vilmos, 22
 Göncz Lajos, 24, 25
 Gönczi Andrea, 23
 Gúti Erika, 26
 H. Tóth István, 27
 Hájas Csilla, 28
 Hires-László Kornélia, 29
 Huszti Ilona, 30
 Jancsi Szabina, 31
 Jóźwiak, Ignacy, 33
 Kacsur Annamária, 30
 Kalanics Éva, 34
 Karmacs Zoltán, 35
 Keresztény István, 36
 Kész Barnabás, 37
 Kész Barna, 38
 Kész Réka, 39
 Kész Margit, 40
 Kocsis Károly, 41
 Kolláth Anna, 42
 Kótyuk István, 43
 Kovács András, 44
 Kovács Attila, 36
 Kozmács István, 45
 Kőszegi Péter, 46
 Ladányi Erzsébet, 47
 Laihonen, Petteri, 48
 Lebovics Viktória, 49
 Lehocki-Samardžić Anna, 50
 Lengyel Zsolt, 51
 Magocsi, Paul Robert, 52
 Marelyin Kiss József, 53
 Márku Anita, 54
 Mérai Timea, 55
 Molnár Anita, 56
 Molnár Csikós László, 57
 Molnár D. István, 58
 Molnár József, 59
 Nádor Orsolya, 60
 Nagy Andrea, 61
 Paládi-Kovács Attila, 62

Papp Adrien, 63
 Penckófer János, 65
 Pethő József, 66
 Pilipenko, Gleb, 67
 Séra Magdolna, 68
 Simigné Fenyő Sarolta, 69
 Sz. Hegedűs Rita, 70
 Szalai Bernadett, 71
 Szamborovszkyné Nagy Ibolya, 72
 Szarka László, 73
 Széchenyi Ágnes, 74
 Szénási Zoltán, 75
 Szilágyi Levente, 76
 Szimkovics Okszana, 77
 Szoatak Szilvia, 79
 Tarnóczy Mariann, 80
 Tátrai Patrik, 41
 Tóth Attila Sándor, 81
 Tóth Enikő, 82
 Tóth Péter, 83
 Vančo Ildikó, 84
 Vukov Raffai Éva, 85
 Zoltán András, 86
 Алмашиї Іван, 87
 Візавер Арпад, 88
 Гаснюк Вероніка, 89
 Головач Ніколетта, 90
 Гулевич Лілія, 91
 Денисюк Василь, 93
 Дидик-Меуш Ганна, 94
 Кордонець Олександр, 96
 Косек Томаш, 98
 Кушлик Оксана, 99
 Лібак Наталія, 101
 Лявинець Марианна, 103
 Магочій Павло-Роберт, 105
 Маргітич Катерина, 106
 Маргітич Маріанна, 107
 Мацько Любов, 108
 Меньок Віра, 109
 Міс Йосип, 111
 Мушкетик Леся, 112
 Опачко Магдалина, 111
 Романишин Віра, 114
 Сімович Оксана, 115
 Сокіл Богдан, 116
 Станкевич Ніна, 118
 Сюсько Михайло, 120
 Тимошик Галина, 121
 Туркевич Оксана, 123
 Туряниця Юрій, 125
 Хібеба Наталія, 126
 Хобзей Наталія, 127
 Чонка Тетяна, 128
 Шаркань Василь, 130
 Шаркань Інна, 132
 Юрик Юлія, 134
 Ястремська Тетяна, 135

NYELVI ÉS KULTURÁLIS SOKSZÍNŰSÉG KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN: ÉRTÉK ÉS KIHÍVÁSOK. Nemzetközi interdiszciplináris konferencia, Beregszász, 2015. március 26–27. Előadásvázlatok. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2015. Szerkesztette: Gazdag Vilmos.

МОВНЕ І КУЛЬТУРНЕ РОЗМАЇТТЯ У СХІДНІЙ ТА ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ: ЦІННОСТІ ТА ВИКЛИКИ. Міжнародна інтердисциплінарна конференція, Берегово, 26–27 березня 2015 року. Тези доповідей. Берегово: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, 2015. За редакцією: Газдаг Вільмоша.

LINGUISTIC AND CULTURAL HETEROGENEITY IN EAST-CENTRAL-EUROPE: VALUE AND CHALLENGES. International interdisciplinary conference, Beregovo, March 26–27, 2015. Conference abstracts. Beregovo: Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute, 2015. Edited by Vilmos Gazdag.

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute

Filológiai Tanszék
Кафедра філології
Department of Philology

Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont
Науково-дослідний центр ім. А. Годинки
A. Hodinka Linguistic Research Centre

**A konferencia támogatója / Конференція організована за підтримкою /
Sponsor of the Conference:**

